

**Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»
Кафедра педагогіки вищої школи**

Методичні вказівки

**для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки
з навчальної дисципліни**

АКМЕОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Слов'янськ – 2021

УДК 378.016:37.013(072)

М 54

Рецензенти:

Сипченко О.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Гаврілова Л.Г. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

М 54 Методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни «Акмеологічні технології» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за освітньою програмою «Педагогіка вищої школи» спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки денної та заочної форми навчання 2-ге вид. перероб. та доповн. / Уклад.: С. А. Саяпіна, О. Г. Коркішко, А. В. Коркішко. Слов'янськ: ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2021. 115 с.

У методичних вказівках відображено зміст навчальної програми «Акмеологічні технології» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. У виданні відображено зміст силабусу та робочої навчальної програми «Акмеологічні технології», подано навчально-методичні матеріали передбачені для засвоєння теоретичного матеріалу, інструктивно-методичні матеріали до практичних занять, дидактичне забезпечення самостійної роботи, критерії та методи оцінювання програмних результатів відповідно до сучасних тенденцій освітнього процесу в закладі вищої освіти.

Призначається для викладачів закладів вищої освіти, здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, науковців, науково-педагогічних працівників та всіх тих, хто цікавиться актуальними проблемами вищої школи.

Друкується за рішенням Вченої ради
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»
(протокол № 1 від 30.08.2021 р.)

© ДДПУ, 2021

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Силабус навчальної дисципліни «Акмеологічні технології»	4
Робоча програма навчальної дисципліни «Акмеологічні технології»	11
Навчально-методичні матеріали для лекцій із навчальної дисципліни «Акмеологічні технології»	18
Інструктивно-методичні матеріали до практичних занять із навчальної дисципліни «Акмеологічні технології».....	91
Дидактичне забезпечення самостійної роботи	100
Контрольні питання з дисципліни	102
Інформаційно-методичне забезпечення	105
Додатки.....	108

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Сучасні тенденції розвитку освіти України обумовлені інтеграцією знань, міждисциплінарними зв'язками, взаємопроникненням різних наук, що сприяє більш ефективному вирішенню поставлених суспільством освітніх проблем. Проблема розвитку професіоналізму зрілої особистості, творчого розвитку фахівців різних галузей, зокрема педагогічної, удосконалення навичок саморегуляції, самореалізації, самонавчання людини досліджується інтегративно в галузі наукового знання, що виникла на стику таких наук як психологія, соціологія, педагогіка, філософія і отримала назву акмеологія.

У створенні прогресивних систем професійної підготовки педагога, які орієнтуються на інтелектуальний і креативний рівень розвитку особистості, значну роль відіграють педагогічні технології, що ґрунтуються на наукових ідеях та універсальних методологічних підходах до організації освітнього процесу.

Акмеологічний підхід щодо вивчення закономірностей досягнення вершин професіоналізму та творчості є одним із прогресивних та перспективних для сучасної системи освіти. Саме акмеологічні технології сприяють розвитку внутрішнього потенціалу, високого професіоналізму та творчої майстерності фахівця.

Методичні вказівки з навчальної дисципліни «Акмеологічні технології» розроблено у відповідності до діючої освітньої (освітньо-професійної) програми «Педагогіка вищої школи» та робочої навчальної програми зазначеної дисципліни. Побудова та зміст розділів відповідають сучасним вимогам вищої школи щодо навчально-методичної літератури.

У методичних вказівках викладено силабус, робочу навчальну програму дисципліни, інструктивно-методичні матеріали до практичних занять, дидактичне забезпечення самостійної роботи, контрольні питання з дисципліни, інформаційно-методичне забезпечення та додатки. Вказівки містять методичні поради до вивчення кожної теми, питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи, пояснення до кожного завдання самостійної роботи та зразки оформлення тощо.

Цільове призначення вказівок – забезпечення процесу навчання, сприяння засвоєнню знань в умовах зростання вимог до підготовки фахівців. Науковість, доступність, систематичність, стислість і ясність викладення, орієнтованість на здобувача – ці критерії складають базові характеристики методичного видання.

Методичні вказівки можуть бути корисними здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти, молодим викладачам закладів вищої освіти та слухачам курсів підвищення кваліфікації викладачів закладу вищої освіти.

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Акмеологічні технології»

підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти

спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

за освітньо-професійною програмою Педагогіка вищої школи

Розробники:

Саяпіна С.А., доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Коркішко А.В. – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Рецензенти:

Гаврілова Л.Г., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Коркішко О.Г. – кандидат педагогічних наук, доцент. доцент кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Силабус розглянуто і схвалено на засіданні кафедри педагогіки вищої школи, протокол № 1 від «27» серпня 2021 р.

Завідувач кафедри _____ Топольник Я.В.
(ПІБ)

Затверджено та рекомендовано до впровадження вченою радою ДВНЗ «ДДПУ», протокол № 1 від «30» серпня 2021 р.

Перший проректор _____ Набока О.Г.
(ПІБ)

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
АКМЕОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Назва

Кількість кредитів	3,5
Рік підготовки, семестр	2 3
Компонент освітньої програми	вибірковий

Викладач	Саяпіна С.А. – професор кафедри педагогіки вищої школи, доктор педагогічних наук Коркішко А.В. – старший викладач кафедри педагогіки вищої школи, кандидат педагогічних наук
Контактна інформація	Svetlana.sayarina65@gmail.com korkishko.a.b@gmail.com
Консультації	кожний четвер місяця, 13.00. – 14.00.
Анотація навчальної дисципліни	<i>об'єкт вивчення</i> – акмеологічні технології як система озброєння суб'єктів освітнього процесу теорією і технологіями успішної самореалізації творчого потенціалу людини в обраній професії. <i>предмет вивчення</i> – доросла людина, розвинена особистість, духовно багата, свідомий громадянин, фахівець вищої кваліфікації, підготовлений до творчої роботи в різних галузях народного господарства, науки, техніки, культури, освіти тощо.
Опис навчальної дисципліни	<i>Мета навчальної дисципліни:</i> засвоєння здобувачами системи акмеологічних знань, формування вмінь вирішувати широкий спектр акмеологічних проблем і завдань у професійній діяльності; формування та закріплення в самосвідомості майбутнього викладача необхідності в саморозвитку й самореалізації, що дозволяють спеціальними прийомами та техніками самоактуалізувати особистісне та професійне «Я»; розвиток внутрішнього потенціалу, професіоналізму та творчої майстерності фахівця, який працює в системі „людина – людина”, що складають основу його професійного іміджу й життєвого досвіду. <i>Завдання вивчення навчальної дисципліни «Акмеологічні технології»:</i> – усвідомлення предмету акмеології у системі людинознавчих наукових знань; – засвоєння сукупності методологічних і теоретичних положень загальної та прикладної акмеології, її понятійно-категоріального апарату; – оволодіння специфікою акмеологічних технологій особистісного та професійного розвитку фахівців; – ознайомлення з дослідженнями закономірностей розвитку дорослої людини в характеристиках індивіда, особистості та суб'єкта діяльності й досягнення ним у цьому розвитку найбільш високого або оптимального рівня. <i>Передумовами вивчення навчальної дисципліни є</i> набуті раніше компетентності та результати навчання з ОК: Педагогіка вищої школи, Моделювання освітньої підготовки і професійної діяльності фахівця, Виробнича асистентська та науково-дослідна практика, Тренінг самопізнання та розвитку комунікативної

компетентності, Професійний імідж педагога-андрагога, Тренінгова діяльність у закладі вищої освіти.

Ключові слова: акме, акмеологія, акмеологічні феномени, рефлексивно-акмеологічний підхід, акмеологічні моделі, акмеологічні технології, категорії акмеології, акмеологічна культура, акмеологічна концепція, акмеологічність, акмеологічні інваріанти, акмеологічна компетентність, акмепрофесіогенез.

Очікувані результати навчання:

Мати уявлення про акмеологічні критерії та показники особистісного розвитку, акмеологічну складову трудової, професійної діяльності; Знати структуру акмеологічної компетентності, рівні, етапи, шаблі професіоналізму.

Знати основні види акмеологічних технологій вдосконалення особистісного та професійного розвитку людини, акмеологічні технології допомоги людині в організації та оптимальному здійсненні ним свого особистісного та професійного розвитку. Створювати індивідуальні акмеограми, акмеографічні описи на рівні загального і часткового акмеологічного знання.

Розробляти програму індивідуального особистісно-професійного розвитку та проводити її реалізацію.

Підбирати акмеологічні методи і акмеологічні технології для здійснення особистісно-професійного розвитку.

Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно-важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Розробляти програми соціально-педагогічних інтервенцій.

Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

Матеріали та ресурси:

Рекомендована література:

1. Антонов В.М., Голобородько Є.П., Антонова-Рафі Ю.В. Акме- педагогіка, акме-менеджмент освіти та акме-інновації у вихованні: монографія. Харків: вид-во Іванченка І.С., 2018. 368, [1] с.

2. Антонов В.М. Інноваційна акмеологічна педагогіка: кіберакмеологічний аспект управління якістю освіти: монографія. Одеса: КУПРІЄНКО СВ, 2018. 295 с.

3. Методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни «Акмеологічні технології» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за освітньою програмою «Педагогіка вищої школи» спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки денної та заочної форми навчання / Уклад. : С. А. Саяпіна, О. Г. Коркішко, А. В. Коркішко. Слов'янськ:

	<p>ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2020. 115 с.</p> <p>4. Професійна педагогічна освіта в акмеологічному вимірі: рефлексія освітніх трендів і стандартів забезпечення якості: монографія / за ред. Н.І.Мачинської. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 178 с.</p> <p>5. Сучасні акмеологічні дослідження: теоретико-методологічні та прикладні аспекти: монографія / редкол.: В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоєва, Я.С. Фруктова. Київ: Київ. ун-т імені Б. Грінченка, 2017. 912 с</p> <p>6. Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти: монографія / керівн. авт. кол. Н.В. Гузій; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2018. 516 с.</p> <p><i>Платформи та сервіси дистанційного навчання: Moodle: дистанційний курс „Акмеологічні технології”</i> (http://ddpu.edu.ua:9090/moodle/)</p> <p><i>Інформаційні ресурси в Інтернеті:</i></p> <p>1. Про вищу освіту: Закон України № 1556-VII від 1 лип. 2014 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18</p> <p>2. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років: проєкт. URL: http://old.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797/</p> <p>3. Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року: проєкт. URL: http://osvita.ua/doc/files/news/438/43883/HE_Reforms_Strategy_11_11_2014.pdf</p>
Теми	<p>Програма навчальної дисципліни містить такі теми:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Предмет акмеології, її місце в системі наук. 2. Акмеологічна концепція розвитку професіонала. Стадії професійного розвитку. 3. Методологічні основи акмеології. 4. Акмеологічний підхід в розвитку зрілої особистості. 5. Акмеологічні технології особистісного і професійного розвитку дорослих.
Методичні поради для викладачів «Як навчати?»	<p><i>Методи навчання:</i> словесний метод (дискусія, співбесіда тощо); практичний метод (практичні заняття); наочний метод (метод демонстрацій); робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, анування, рецензування, складання реферату); відеометод у сполученні з новітніми інформаційними технологіями та комп'ютерними засобами навчання (дистанційні, мультимедійні тощо); самостійна робота (розв'язання завдань).</p>
Методичні	<p><i>Види роботи здобувачів</i> (огляд фахової літератури, доповідь,</p>

поради для здобувачів «Як навчатися?»	презентація, створення ментальної карти, банк акмеологічних технологій)
Оцінювання	<p><i>Види, методи та форми контролю.</i></p> <p>Види: поточний контроль, підсумковий контроль, семестровий контроль (семестровий залік).</p> <p>Методи: перевірка самостійної роботи, усне опитування</p> <p>Форми: індивідуальна та фронтальна перевірка</p> <p>Організаційні процедури та порядок виявлення якості засвоєння навчального матеріалу, рівня відповідності отриманих знань, умінь і навичок здобутій кваліфікації в межах освітнього процесу здійснюється відповідно до Положення про контрольні заходи у «ДДПУ» (http://www.slavdpu.dn.ua/images/stories/news/normativ/003.pdf)</p> <p>Оцінювання результатів навчання здобувачів за лекції здійснюється за такими критеріями: присутність здобувача на лекції, складання її конспекту та активна участь у перебігу лекції.</p> <p>Оцінювання результатів навчання здобувачів, отриманих під час практичних занять, здійснюється за такими критеріями: під час опитувань – за повну й ґрунтовну відповідь на сформульоване запитання з теми заняття; тестування – за правильні відповіді на запитання тесту з теми заняття; у процесі виконання ситуаційних вправ і завдань – за запропонований правильний алгоритм (послідовність) виконання завдання; за знання теоретичних основ проблеми, порушеної в завданні; за володіння формулами й математичними методами, необхідними для виконання завдання; за отриманий правильний результат.</p> <p>Дисципліна оцінюється максимальною оцінкою у 100 балів.</p> <p><i>Основні вимоги:</i></p> <p>Оцінювання результатів навчання у формі семестрового заліку проводиться по закінченні вивчення навчальної дисципліни, зазвичай, на останньому практичному занятті або в період до початку екзаменаційної сесії відповідно до графіка освітнього процесу.</p> <p>На останньому аудиторному занятті викладач оголошує здобувачам відкрито (у присутності групи) накопичені ними бали поточного оцінювання з навчальної дисципліни, отримані під час практичних занять та за виконану самостійну роботу. Залік, як форма контролю, передбачає зарахування здобувачеві балів, накопичених за результатами поточного оцінювання з навчальної дисципліни (за наявності у здобувача не менше 60 балів за поточну роботу – без додаткового</p>

опитування) й не вимагає обов'язкової присутності здобувача. Здобувач має право (за бажанням) підвищити власний результат оцінювання в балах з навчальної дисципліни, де формою контролю є залік, шляхом виконання завдань самостійної роботи, але не пізніше ніж до початку екзаменаційної сесії.

Критерії оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти, затверджені в ДДПУ (для оцінювання заліку):

на оцінку «зараховано» (**60-100 балів**) заслуговує здобувач вищої освіти, який за час відвідування лекційних, практичних та/або лабораторних занять й за виконану самостійну роботу отримав зазначену кількість балів протягом семестру;

оцінка «не зараховано» (**0-59 балів**) виставляється здобувачеві вищої освіти, який за час відвідування лекційних, практичних та/або лабораторних занять й за виконану самостійну роботу не набрав 60 балів упродовж семестру, він має прогалини в знаннях основного навчально-програмного матеріалу.

Розподіл балів із дисципліни

Розподіл балів, що присвоюється здобувачам, із розподілом за темами за результатами поточного контролю (денна форма навчання)

Тема	Лекції		Практичні заняття		Самостійна робота	
	Max	Min	Max	Min	Max	Min
Т 1	1	0,5	3	1	9	6
Т 2	1	0,5	3	1	9	6
Т 3	2	1	3	1	15	10
Т 4	1	0,5	3	1	9	6
Т 5	2	1	12	4	27	20,5
Разом	7	3,5	24	8	69	48,5

Розподіл балів, що присвоюється здобувачам, із розподілом за темами за результатами поточного контролю (заочна форма навчання)

Тема	Лекції		Практичні заняття		Самостійна робота	
	Max	Min	Max	Min	Max	Min
Т 1					10	5
Т 2	1	0,5			10	5
Т 3	1	0,5			18	12
Т 4			3	1	10	5
Т 5	1	0,5	6	2	40	28,5
Разом	3	1,5	9	3	88	55,5

Політика щодо дедлайнів та перескладань, академічної доброчесності, відвідування: Perezдача та повторне вивчення дисципліни здійснюється відповідно до Положення про

	<p>організацію освітнього процесу в ДДПУ (http://www.slavdpu.dn.ua/images/stories/news/normativ/025.pdf, Положення про академічну доброчесність педагогічних, науково-педагогічних працівників та здобувачів у ДДПУ (http://www.slavdpu.dn.ua/images/stories/news/normativ/012.pdf)</p> <p>Політика щодо:</p> <p><i>дедлайнів та перескладання:</i> роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (від -1 бала до -5 балів).</p> <p>Здобувачі, які отримали незадовільну оцінку або були не допущені до підсумкового контролю, мають можливість ліквідувати академічну заборгованість згідно з відповідним графіком. Умовою для ліквідації академічної заборгованості є накопичення необхідної кількості балів (для досягнення 60 балів) за виконання визначених викладачем додаткових самостійних завдань до повторного складання контрольного заходу.</p> <p><i>академічної доброчесності:</i> письмові роботи перевіряються на наявність плагіату та допускаються до захисту без порушень (плагіат фрагментів письмових робіт та повних текстів; плагіат ідей, даних, моделей, ілюстрацій тощо; відсутність належних посилань; помилки цитування) із коректними текстовими запозиченнями не більше 25%.</p> <p><i>відвідування:</i> відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, отримання другої вищої освіти) навчання може відбуватись в он-лайн формі або за індивідуальним графіком (Положення про навчання здобувачів за індивідуальним графіком http://www.slavdpu.dn.ua/images/stories/news/normativ/021.pdf).</p>
<p>Переваги вивчення навчальної дисципліни «Бонус вивчення»</p>	<p>Переваги вивчення навчальної дисципліни:</p> <p>Вивчення дисципліни дає можливість:</p> <ul style="list-style-type: none"> – підвищувати індивідуальні здібності, здатність майбутніх викладачів до ефективного впровадження сучасних освітніх технологій, дидактичну орієнтацію на вироблення позитивно мотивованого ставлення до нового, оцінювання результатів впровадження акмеологічних технологій, аналіз схеми управління впровадженням сучасних технологій; – створити додаткові умови для зростання якості підготовки фахівців у системі професійної освіти в Україні; – ознайомитись з теоретико-методичними засади розроблення та впровадження акмеологічних технологій тощо; – отримати, в процесі вивчення дисципліни, компетенції, що сприятимуть формуванню конкурентних професійних переваг на ринку праці.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Акмеологічні технології»
підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
за освітньо-професійною програмою Педагогіка вищої школи**

Розробники:

Саяпіна С.А. – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Коркішко А.В. – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Рецензенти:

Гаврілова Л.Г. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;

Коркішко О.Г. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри педагогіки вищої школи, протокол № 1 від «27» серпня 2021 р.

Завідувач кафедри _____ Топольник Я.В. _____
(ПІБ)

Погоджено групою забезпечення спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Керівник групи забезпечення _____ Саяпіна С.А. _____
(ПІБ)

Затверджено та рекомендовано до впровадження вченою радою ДВНЗ «ДДПУ», протокол № 1 від «30» серпня 2021 р.

Перший проректор _____ Набока О.Г. _____
(ПІБ)

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3,5	вибіркова	
Загальна кількість годин – 105	Рік підготовки:	
	2-й	2-й
	Семестр	
	3-й	3-й
	Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: контактних – 2 самостійної роботи здобувача – 5	14 год.	6 год.
	Практичні	
	18 год.	6 год.
	Самостійна робота	
	73 год.	93 год.
Вид контролю: залік		

Метою вивчення навчальної дисципліни «Акмеологічні технології» є: засвоєння здобувачами системи акмеологічних знань, формування вмінь вирішувати широкий спектр акмеологічних проблем і завдань у професійній діяльності; формування та закріплення в самосвідомості майбутнього викладача необхідності в саморозвитку й самореалізації, що дозволяють спеціальними прийомами та техніками самоактуалізувати особистісне та професійне «Я»; розвиток внутрішнього потенціалу, професіоналізму та творчої майстерності фахівця, який працює в системі «людина – людина», що складають основу його професійного іміджу й життєвого досвіду

МАТРИЦЯ

результатів навчання, методів навчання, методів контролю навчальної дисципліни «Акмеологічні технології»

Результати навчання	Методи навчання	Методи контролю
<p>Мати уявлення про акмеологічні критерії та показники особистісного розвитку, акмеологічну складову трудової, професійної діяльності; Знати структуру акмеологічної компетентності, рівні, етапи, шаблі професіоналізму;</p> <p>Знати основні види акмеологічних технологій вдосконалення особистісного та професійного розвитку людини, акмеологічні технології допомоги людині в організації та оптимальному здійсненні ним свого особистісного та професійного розвитку;</p> <p>Створювати індивідуальні акмеограми, акмеографічні описи на рівні загального і часткового акмеологічного знання;</p> <p>Розробляти програму індивідуального особистісно-професійного розвитку та проводити її реалізацію;</p> <p>Підбирати акмеологічні методи і акмеологічні технології для здійснення особистісно-професійного розвитку.</p>	<p>словесний метод (лекція, дискусія, співбесіда тощо); практичний метод (практичні заняття); наочний метод (метод демонстрацій); робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, анотування, рецензування, складання реферату); відеометод у сполученні з новітніми інформаційними технологіями та комп'ютерними засобами навчання (дистанційні, мультимедійні тощо); самостійна робота (розв'язання завдань).</p>	<p>спостереження за навчальною діяльністю здобувачів, усне опитування, оцінювання самостійної роботи (огляд фахової літератури, доповідь, презентація, акмеологічна характеристика особистості, банк акмеологічних технологій), залік.</p>

3. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л.	пр.	лаб.	с.р.		л.	пр.	лаб.	с.р.
Тема 1. Предмет акмеології, її місце в системі наук.	14	2	2		10	15				15
Тема 2. Методологічні основи акмеології.	19	2	2		15	20	2			18
Тема 3. Акмеологічна культура особистості в контексті життєвого шляху та професійного розвитку людини	14	2	2		10	15				15
Тема 4. Акмеологічний підхід у педагогічній освіті України	20	4	4		12	19	2	2		15
Тема 5. Акмеологічні технології особистісного і професійного розвитку дорослих.	38	4	8		26	36	2	4		30
Усього годин	105	14	18		73	105	6	6		93

4. Програма навчальної дисципліни

4.2. Теми лекційних занять

№	Назва теми	Кіл. годин	
		ден.	заоч.
1	Предмет акмеології, її місце в системі наук.	2	
2	Методологічні основи акмеології.	2	2
3	Акмеологічна культура особистості в контексті життєвого шляху та професійного розвитку людини	2	
4	Акмеологічний підхід у педагогічній освіті України	4	2
5	Акмеологічні технології особистісного і професійного розвитку дорослих.	4	2
Разом		14	6

4.2. Теми практичних занять

№	Назва теми	Кіл. годин	
		ден.	заоч.
1	Акмеологія як наука системи людинознавства.	2	
2	Акмеологічні методи, моделі, технології.	2	
3	Сутність, структура та функції акмеологічної культури	2	

	особистості.		
4	Акмеологічний підхід у контексті освіти дорослих	4	2
5	Акмеологічні технології в розвитку професіоналізму особистості.	2	1
6	Ігроводелювання як особливий вид акмеологічної технології.	2	1
7	Технології ресурсозбереження	2	1
8	Технології оптимізації емоційної стійкості.	2	1
Разом		18	6

4.4. Самостійна робота

№	Назва теми	Кіл.годин	
		ден.	заоч.
1	Сучасне місце акмеології в системі наук.	10	15
2	Методологічні принципи і підходи в акмеології.	15	18
3	Акмеологічна концепція розвитку професіонала та становлення професіоналізму фахівця.	10	15
4	Акмеологічний підхід у процесі професійного саморозвитку особистості	12	15
5	Акмеологічні технології у підготовці і підвищенні професіоналізму фахівців	26	30
Разом		73	93

5. Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти

За накопичувальною 100 – бальною шкалою	За національною шкалою	
	<i>для екзаменів, звітів з практики, курсових робіт</i>	<i>для заліків</i>
90 – 100 балів	відмінно	зараховано
89 – 75 балів	добре	
60 – 74 балів	задовільно	
26 – 59 балів	незадовільно	не зараховано
0 – 25 балів	неприйнятно	

6. Засоби діагностики результатів навчання

Діагностика результатів навчання включає диференційований та об'єктивний облік результатів освітньої діяльності здобувачів і включає наступні блоки:

– контроль засвоєння теоретичних знань (усне опитування, обговорення проблемних питань, розв'язання ситуаційних завдань,

виконання аудиторних та позааудиторних робіт тощо на практичних заняттях);

– контроль самостійної роботи здобувачів (огляд фахової літератури, доповідь, презентація, акмеологічна характеристика особистості, банк акмеологічних технологій).

7. Рекомендована література

Основна

1. Антонов В.М., Голобородько Є.П., Антонова-Рафі Ю.В. Акме-педагогіка, акме-менеджмент освіти та акме-інновації у вихованні: монографія. Харків: вид-во Іванченка І.С., 2018. 368, [1] с.
2. Антонов В.М. Інноваційна акмеологічна педагогіка: кіберакмеологічний аспект управління якістю освіти: монографія. Одеса: КУПРІЄНКО СВ, 2018. 295 с.
3. Методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни «Акмеологічні технології» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за освітньою програмою «Педагогіка вищої школи» спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки денної та заочної форми навчання / Уклад. : С. А. Саяпіна, О. Г. Коркішко, А. В. Коркішко. Слов'янськ: ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2020. 115 с.
4. Практичні основи акмеологічної компетентності вчителя: Методичний посібник / Автори: Лях Г.М., Барнінець О.В., Вишенська Н.В., Лісюк В.І., Проценко П.І., Рябікіна О.В., Стоїльська Г.І., Фокіна С.А. URL: http://historyteacher.at.ua/load/akmeologichnij_pidkhid/praktichni_osnovi_a_kmeologichnoji_kompetentnosti_vchitelja/11-1-0-74.
5. Професійна педагогічна освіта в акмеологічному вимірі: рефлексія освітніх трендів і стандартів забезпечення якості: монографія / за ред. Н.І.Мачинської. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 178 с.
6. Сучасні акмеологічні дослідження: теоретико-методологічні та прикладні аспекти: монографія / редкол.: В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоєва, Я.С. Фруктова. Київ: Київ. ун-т імені Б. Грінченка, 2017. 912 с
7. Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти: монографія / керівн. авт. кол. Н.В. Гузій; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2018. 516 с.

Додаткова

1. Антонова О.Є, Гусак В.М., Дубасенюк О.А. Професіографічний підхід у системі вищої освіти: монографія / колектив авторів, за ред. О.А.Дубасенюк. Житомир : Вид-во О. О. Євенок, 2019. 328 с.

2. Деркача Т.Г. Акмеологічні засади неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання: автореф дис ... д-ра пед наук: 13 00 04 «Теорія та методика професійної освіти». Київ, 2017. 38 с.
3. Інновації у вищій школі в контексті інтернаціоналізації освіти: колективна монографія. Видання перше. Луцьк: Луцький НТУ, 2019. 234 с.
4. Інноваційні технології навчання: навч. посібн. для студ. вищих технічних навчальних закладів / Кол. авторів; відп. ред. Бахтіярова Х.Ш.; наук. ред. Арістова А.В.; упорядн. словника Волобуєва С.В.. Київ: НТУ, 2017. 172 с.
5. Професійна педагогічна освіта в акмеологічному вимірі: рефлексія освітніх трендів і стандартів забезпечення якості: монографія / за ред. Н.І. Мачинської. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 178 с.
6. Рибалко Л.С., Черновол-Ткаченко Р.І., Куценко Т.В. Акмеологічні засади професійної самореалізації вчителів у системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів: колективна монографія. Харків: Вид. група «Основа», 2017. Вип. 7 (174). 127 с.
7. Сучасні акмеологічні дослідження: теоретико-методологічні та прикладні аспекти: колективна монографія / редкол.: В.О.Огнев'юк, С.О. Сисоева. Київ.: ун- ім. Б.Гринченка. 2017. 912 с

8. Інформаційні ресурси

1. Про вищу освіту: Закон України № 1556-VII від 1 лип. 2014 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років: проєкт. URL: <http://old.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797/>
3. Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року: проєкт. URL: http://osvita.ua/doc/files/news/438/43883/HE_Reforms_Strategy_11_11_2014.pdf

9. Посилання на дистанційний курс

Дистанційний курс «Акмеологічні технології» URL: <http://ddpu.edu.ua:9090/moodle/>.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ЛЕКЦІЙ ІЗ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «Акмеологічї технології»

Тема 1. Предмет акмеології, її місце в системі наук.

Мета вивчення: формування уявлень про пріоритетні напрями розвитку акмеології у контексті сучасних реформ освіти в Україні, професійна підготовка фахівців у галузі акмеології.

Обладнання: підручники, словники, презентації та відеоматеріали.

План лекції:

1. Становлення та розвиток акмеології.
2. Предмет і понятійний апарат акмеології.
3. Завдання акмеології.
4. Наукові орієнтації акмеології, її зв'язок з іншими науками.
5. Сучасний стан акмеології.

Література:

1. Антонов В.М., Голобородько Є.П., Антонова-Рафі Ю.В. Акме-педагогіка, акме-менеджмент освіти та акме-інновації у вихованні: монографія. Харків: Вид-во Іванченка І.С., 2018. 368 с.

2. Антонов В.М. Інноваційна акмеологічна педагогіка: монографія. Київ-Одеса: КУПРІЄНКО СВ, 2017. 2018. 328 с.

3. Дерєка Т.Г. Акмеологічні засади неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання: автореф дис ... д-ра пед наук: 13 00 04 «Теорія та методика професійної освіти». Київ, 2017. 38 с.

4. Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти: монографія / керівн. авт. кол. Н.В.Гузій. Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. 516 с.

Ключові поняття: акме, акмеологія, акмеологічні феномени, рефлексивно-акмеологічний підхід, суб'єкт діяльності, гуманістична спрямованість.

Основний зміст

Питання 1. Становлення і розвиток акмеології.

Історичний розвиток і формування наукового знання характеризується трьома сходинками:

I ступінь – з VI по II століття до нашої ери, вершина грецькою називалася АКМЕ.

II ступінь – з II століття до нашої ери і по XVI століття нашої ери, вершина, як вища точка розвитку, на латині називалася *culminis* (кульмінація, точка вищої напруги) або *floruit* (розвиток), що розкриває поняття кульмінація як символ розквіту і цвітіння. Цей період відрізнявся наявністю двох понять вершинності (акме і кульмінація).

III ступінь – починаючи з XVI століття вершина, разом з першими двома поняттями, стає синонімом слова – *top* (вершина), у значенні

зрілості як найвищого результату. Нове значення своїм корінням і понятійним апаратом завдячує грецькому слову *topos*, і ширшому поняттю топологія (від грецького *topos* – і – *logia*). У розумінні не лише, як розділ математики, але і як символ вершини, вищої міри, вищого ступеня, вищого максимального граничного рівня конкретного результату діяльності, а найголовніше активного початку в діяльності.

Усі три поняття розкривають багатогранну суть вершинності, з акцентом на досягненні максимального результату, через активний початок (героїчна людина). У сучасному трактуванні є три визначення вершинності:

Акме (*acme*) – символ: гора (вершина)

Кульмінація (*culminis*) – символ: квітка, розквіт

Топ (*top*) – символ: зрілість, плід, вищий результат.

Історичні і філософські передумови стали основними чинниками становлення, формування та розвитку акмеології.

У процесі наукових досліджень вітчизняними вченими виокремлено етапи становлення та розвитку акмеології на теренах України (20-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.): фундаментальний (1928 – 1950 рр.); синергетично-технологічний (1951 – 1966 рр.); професійно-прикладний (1967 – 1984 рр.); академічно-науковий (1985 – липень 1991 рр.); креативно-інтегративний (з серпня 1991 – до сьогодні).

Фундаментальний етап становлення акмеології характеризується визначенням поняття «акмеологія» та її місця в системі наук про людину. Науковців цікавили різноманітні аспекти життєвого шляху людини, проте найпродуктивніший період дорослості залишався не вивченим М.Рибніков у 1928 році запропонував термін «акмеологія» для визначення особливого розділу вікової психології – «психології дорослості або зрілості» як науки «про розвиток зрілих особистостей».

Акмеологія, за даними науковців, галузь науки, що виникла на перетині таких наук про людину, як філософія, психологія, педагогіка, соціологія. У центрі уваги акмеології перебуває доросла людина як індивід, особистість та суб'єкт діяльності.

Синергетично-технологічний етап становлення акмеології характеризується визначенням закономірностей та методів досягнення людиною досконалості. Даний етап припадає на середину ХХ ст., коли Б.Ананьєв визначив для акмеології місце в системі наук, акцентуючи увагу на вивченні віку та фаз життя людини як індивіду та особистості, класифікувавши їх у такій послідовності: педологія, ювенологія, акмеологія, геронтологія. У такий спосіб дослідник виокремив чотири найважливіші життєві етапи розвитку людини та на практиці застосував загальнонауковий принцип циклічності до розкриття сутності акмеології як сукупності явищ, що складають життєвий цикл розвитку людини.

Акме Б.Ананьєв визначав, як період активного розвитку та оволодіння повним комплексом соціальних та професійних функцій дорослої особи.

Професійно-прикладний етап становлення акмеології характеризується визначенням методів дослідження професійного середовища, системи підвищення кваліфікації, досягнення фахівцем професійної майстерності.

Даний етап охоплює 70-ті роки ХХ ст., коли Б. Ананьєв спільно з Є. Степановою та М. Обозовим, розглядали дійсність не тільки як закономірність відображення людиною об'єктивної реальності, а в межах удосконалення творчої діяльності.

Професійно-прикладний етап становлення акмеології характеризується тим, що Н.Кузьміна, яка вивчала вплив здібностей дорослої людини на ступінь продуктивної діяльності при досягненні результату, запропонувала класифікацію акмеології як науки: класична, фундаментальна (базова), прикладна (галузева).

На даному етапі Н. Кузьміною було закладено основи педагогічної акмеології.

Академічно-науковий етап становлення акмеології припадає на 90-ті роки ХХ ст. Відбувається організаційно-методологічний етап створення акмеологічної теорії: 15 липня 1991 року акмеологія була зареєстрована в Державному комітеті з науки і техніки СРСР як нова галузь знань в системі наук про людину.

Цей етап має дві характерні особливості розвитку:

Перша особливість розвитку сучасної акмеології полягає в тому, що О. Бодальов та А. Деркач створили першу кафедру акмеології та психології професійної діяльності в Російській Академії державної служби. Було сформовано науковий колектив з видатних учених психологів, філософів, соціологів (К. Абульханова-Славська, Є. Климова, О. Анісімова, А. Асєєва, В. Зазикін, А. Маркова, І. Степанова, Є. Яблокова та ін.), які здійснили науково-методичне обґрунтування предмету акмеології. Результатом науково-методичної діяльності вчених-акмеологів став випуск науково-практичного журналу «Акмеологія».

Друга особливість розвитку сучасної акмеології пов'язана з тим, що водночас у Санкт-Петербурзі, під керівництвом Н.Кузьміної, А.Деркача та А.Зімічева було створено перший науковий заклад – Академію акмеологічних наук та перший навчальний заклад – Санкт-Петербурзьку акмеологічну академію під керівництвом А. Зімічева й А. Ватуліна.

Н. Кузьміна започаткувала створення школи, що досліджувала фундаментальну проблему – розвиток здібностей людини та їх вплив на продуктивну діяльність у всіх сферах життєдіяльності.

Розвитком акмеології у Незалежній Україні характеризується *креативно-інтегративний етап* її становлення.

Креативно-інтегративний етап сучасного розвитку акмеології (початок ХХІ ст.) визначає філософське обґрунтування предмету акмеології, що розглядає питання досягнення конкретних результатів у процесі удосконалення індивідуума й соціуму В. Бранський, С. Пожарський, В. Ільїн, вивчали акмеологію з погляду історикософського підходу, що дало змогу прослідкувати інтегративний підхід та зв'язок акмеології з культурологією, з філософською антропологією, етноакмеологією.

У сучасній Україні помітно посилюється увага до акмеологічної науки. На початку ХХІ століття було створено наукову організацію «Українська академія акмеології» на базі Київського університету імені Бориса Грінченка (01.07.2006), також діє 24 осередки академії у різних містах та регіонах України (Бердянський, Дніпропетровський, Донецький, Житомирський, Запорізький, Київський, Луганський, Львівський, Рівненський, Хмельницький осередки), з 2010 року видається журнал «Акмеологія в Україні: теорія і практика», здійснюються наукові дослідження та проводяться конференції з акмеологічних проблем у ЗВО.

Акмеологія як наука пройшла у своєму розвитку чотири етапи:

- латентний, на якому склалися необхідні наукові та культурологічні передумови виділення акмеологічної проблематики;
- номінаційний, коли потреба в акмеологічному знанні була усвідомлена та з'явився сам термі «акмеологія»;
- інкубаційний, коли були сформовані предмет науки, її об'єктивне поле, стали проводитися акмеологічні теоретичні та прикладні дослідження;
- інституційний, коли акмеологія повністю набула статус самостійної науки, стали проводитися масштабні акмеологічні дослідження, були створені акмеологічні підрозділи в освітніх і навчальних закладах.

Питання 2. Предмет і понятійний апарат акмеології.

Згідно з паспортом спеціальності ВАК, акмеологія відноситься одночасно до педагогічної та психологічної галузей наук.

Термін «акмеологія» походить від древньогрецького «акме» і визначається як «вища точка, зрілість» (в дослівному перекладі «акме» – вершина, квітуча пора). Греки словом «акме» називали період віку в людському житті, коли проявляється зрілість всього, на що здатна дана людина, коли розцвіли і знаходяться на вершині всі його можливостей та сили.

По-древньогрецьке «бути в акме» означає «знаходитися на вищій сходинці розвитку». Тому древньогрецькі автори творів про видатних людей зазвичай не вказували дати народження і смерті видатних людей, а час, коли вони прославилися своїми видатними досягненнями, коли в них був найвищий розквіт пік їх досягнень.

Акмеологія – наука, що виникла на перетині природничих суспільних, гуманітарних і технічних дисциплін, вона вивчає феноменологію, закономірності та механізми розвитку людини на етапі її дорослості, особливо при досягненні нею найбільш високого рівня в цьому розвитку.

Проведені науковцями теоретичні та емпіричні дослідження, дозволили виділити: мету, об'єкт, предмет і завдання акмеології.

Мета акмеології є удосконалити особистість, допомогти в досягненні нею вершини фізичного, духовного, морального та професійного розвитку, гуманізація даного розвитку.

Об'єктом акмеології виступає зріла особистість, яка прогресивно розвивається, самореалізується головним чином у професійній діяльності, яка досягає вершини у своєму розвитку (акме-вершин).

Учені виділяють такі *загальнометодологічні принципи акмеології*:

– детермінізму (соціальна детермінація і детермінація внутрішня, перша пов'язана з визнанням вирішальної ролі зовнішнього впливу на особистість, в акмеології ж детермінація означає те, що сама особистість прагне використати свої внутрішні ресурси, з метою оптимізації своєї відповідності соціуму,

– розвитку (акмеологія розглядає зв'язок розвитку особистості в онтогенезі та в діяльності, а також не зіставляє послідовно стадії розвитку особистості, а порівнює кожний досягнутий ступінь розвитку з ідеалом),

– цінності, гуманізму (особистість підтримується шляхом визнання її якості як суб'єкта, її здатності самостійно вирішувати життєві суперечності, актуалізації її інтелектуальних можливостей, моделювання для особистості природних або штучних ситуацій, в яких вона підноситься на більш високий рівень своїх можливостей).

Особливостями виділених принципів є:

– по-перше, принцип детермінізму має подвійну природу внутрішньої і зовнішньої сутності регуляції процесу у розвитку, за вирішальної ролі вивільнення внутрішніх рушійних сил, а зовнішнє акмеологічне сприяння виявляється конструктивним лише при зверненні до особистості як до суб'єкта, за визнанням домінуючої ролі внутрішніх механізмів;

– по-друге, принцип розвитку розглядається як рух до зрілості, визнає, що розвиток має суб'єктивний характер і здійснюється через вирішення протиріч суб'єктом.

Відтак, *предметом акмеології* виступає творчий потенціал людини, закономірності й умови досягнення суб'єктом діяльності різних рівнів розкриття творчого потенціалу вершин самореалізації.

Предметом, в широкому розумінні, є процеси, закономірності та механізми удосконалення людини як індивіда, індивідуальності, суб'єкту праці та особистості в життєдіяльності, професії, спілкуванні, які призводять до оптимальних шляхів самореалізації, досягненню вершини в розвитку.

У вузькому розумінні предметом акмеології є пошук закономірностей саморозвитку та самовдосконалення зрілої особистості, самореалізація в різних сферах, самоосвіта, самокорекція і самоорганізація.

До понятійного апарату акмеології включаються терміни: «акмеологічний простір», «акмеологічні принципи та закономірності», «акмеограма» тощо.

Акмеологічний освітній простір – це простір спільного буття, перетворений усіма суб'єктами науково-виховного процесу у чинник інтегративного впливу на процес розвитку й самореалізацію особистості. Простір передбачає партнерство, взаємодію всіх зацікавлених суб'єктів, координацію зусиль у вирішенні проблем розвитку й саморозвитку учня. Це система взаємодій, впливів та умов становлення особистості, а також можливостей для її розвитку.

Акмеологічні принципи – комплексність, системність, суб'єктність, психологічний детермінізм, розвиток, активність, інваріантність, духовно-моральний принцип, принцип гуманізму тощо.

Акмеологічні закони і закономірності це не самі по собі закономірності, наприклад, розвитку особистості, не самі по собі закономірності, наприклад, професійної діяльності, а закономірності таких способів зв'язку особистості і діяльності, професії і кадрів, людини і життєдіяльності, які містять ключ до розв'язання протиріч між ними, виявляють їх взаємно-оптимальне співвідношення, ведуть до мінімізації психологічних, особистісних, професійних втрат.

Акмеологічні закони і закономірності відображають стійкі зв'язки та відносини між явищами, що виявляються в процесі прогресивного розвитку людини як індивіда, особистості, суб'єкта діяльності та індивідуальності, а також малих і великих соціальних спільнот, які досягли свого акме.

Завдяки величезній кількості проведених досліджень виявлені акмеологіческие закони і закономірності носять вже не проблемний, а аксіоматичний характер.

Соціально-антропологічний характер акмеологіческих законів і закономірностей дозволяє виявити взаємозв'язок екзистенційно-природних особливостей, сутнісних характеристик людини і соціальних умов його життєдіяльності.

Критерійний характер акмеологіческих законів і закономірностей дозволяє не тільки пояснювати, а й прогнозувати особливості руху людини по життєвому шляху, його стратегії в досягненні акме і самоздійснення.

Цільовий характер акмеологіческих законів і закономірностей дає можливість при розробці процедур діагностування та технологій акме-орієнтованого розвитку людини і соціуму спиратися на оптимальність, вищий рівень вдосконалення.

Акмеологічні закономірності реалізуються за допомогою *акмеологічних механізмів* – системи, що визначає порядок професійної

діяльності, а також в цілому «порядок» сходження до особистісних і професійних вершин.

Акмеограма – система акмеологічних вимог, умов і факторів, які сприяють розвитку професіоналізму конкретних суб'єктів праці.

Питання 3. Завдання акмеології

Завдання акмеології – озброєння суб'єкта діяльності знаннями й технологіями, що забезпечують можливість його успішної самореалізації в різних сферах діяльності, зокрема у сфері обраної професії. «Акме» – вершина професіоналізму – це стабільність високих результатів роботи, далі – надійність. Працювати професійно – означає не мати зривів, грубих помилок, промахів і робити звичку саморозвитку, самовдосконалення, самоосвіти і самоконтролю, бо це основні чинники досягнення стану «акме».

На думку В.Огнев'юка, сучасні науковці виділяють декілька груп основних завдань акмеології як сфери наукової діяльності, зокрема:

- завдання, що пов'язані з науковим розкриттям феноменології акме, подальшою розробкою теоретико-методологічних засад акмеології, визначення її статусу в системі людинознавчих наук;

- завдання, спрямовані на вивчення загальних і окремих закономірностей досягнення акме, визначення того спільного, що притаманне усім індивідам, які досягли значних результатів як суб'єкти діяльності, і водночас аналіз особливого, притаманного конкретному виду професійної діяльності;

- завдання орієнтовані на розробку акмеологічних моделей професіоналізму для різних видів суспільно корисної діяльності (педагогічної, медичної, військової тощо);

- завдання, спрямовані на розробку акмеологічних технологій прогресивного розвитку особистості, людських спільнот.

Актуальні завдання сучасної акмеології:

1. Формування фізичних і психічних станів, що передують зрілості, які стали б передумовою успішного руху до індивідуальної особистісної і суб'єктно-діяльнісної зрілості. Дорослість тут розуміється як кількість прожитих років (кількісна характеристика), а зрілість – як здатність перетворювати нагромаджений життєвий і професійний досвід на вищі досягнення (якісна характеристика).

2. За допомогою комплексних розробок необхідно запропонувати «найбільш технологічні» стратегію і тактику організації і практичного здійснення переходу молодого фахівця на все вищі рівні професіоналізму, майстерності.

3. Створення методичного інструментарію, що дозволив би виявити рівень професіоналізму, досягнутий людиною чи групою людей.

4. Простежити особливості прояву суб'єктно-діяльнісних характеристик у професіоналів високого рівня, враховуючи конкретну сферу діяльності (наприклад, «людина – людина») тощо.

5. Завдання акмеології як навчальної дисципліни:

– по-перше, запропонувати наукові характеристики основних параметрів і типологій людини як індивіда, особистості, суб'єкта діяльності та індивідуальності на етапі зрілості;

– по-друге, виокремити найбільш поширені варіанти досягнення людиною вершини в своєму розвитку на даному етапі.

Питання 4. Наукові орієнтації акмеології, її зв'язок з іншими науками.

Наукові орієнтації акмеології спираються на сукупність ідей про цінність людини, її духовного світу, здатності до творчого саморозвитку та самовдосконалення (А.Бодальов, А.Деркач, Н.Кузьміна та ін.). Як зазначав В.Бехтерев, «... прогрес народу, його цивілізація і культура залежать насамперед від ступеня розвитку особистості ... ».

Вивчення та опис наукової орієнтації акмеології виявляється переважно в онтологічному, гносеологічному, аксіологічному і методологічному планах або аспектах.

Серед інших аспектів акмеології слід назвати культурологічний, етичний, геронтологічний, естетичний, синергетичний.

Акмеологія як і будь-яка інша область наукового пізнання має не тільки загальнонаукові принципи, але і конкретні дисциплінарні особливості, які характеризують її як специфічну галузь. Було доведено, що в акмеології є як мінімум три науково-методологічних орієнтири, а саме: природничо-наукова орієнтація; суспільно-гуманітарна орієнтація; технологічна орієнтація.

Акмеологія як наука із комплексу людинознавства має різноманітні міжпредметні зв'язки з іншими науками. Родовою наукою для акмеології є психологія, психологічні знання постійно використовуються в акмеологічних дослідженнях. Зокрема, використовуються матеріали таких напрямків психології, як: психологія особистості, диференційована та генетична психологія, психологія розвитку, психологія праці і професій, соціальна і вікова психологія, психологія творчості.

Акмеологія має тісні зв'язки і з філософією та з педагогікою. Вона також пов'язана із такими науками як: історія і культурологія, соціологія і економіка, екологія і політологія.

Питання 5. Сучасний стан акмеології.

Сучасний стан розвитку акмеологічних досліджень пов'язаний з філософським осмисленням як розвитку окремої особистості, так і суспільства в цілому. В наш час до суб'єктів акмеологічного розвитку зараховують не лише людину, а й організації, середовище життєдіяльності, як соціальне, побутове так і професійне.

На сучасному етапі акмеологію розглядають як сферу наукових знань у системі наук про людину, що виявляє закономірності, фактори та умови самореалізації творчого потенціалу особистості на шляху до вищих

досягнень діяльності як професійної, так і непрофесійної, а також закономірності, фактори та умови прогресивного розвитку соціальних спільнот.

Акмеологію як науку на сьогоднішньому етапі розвитку відрізняє фундаментальність, інтегрований характер і гуманістична спрямованість.

Сутність фундаменталізму акмеології полягає у тому, що акмеологія відразу визначила свій об'єкт, предмет і окреслила всю проблематику, якою вона буде займатися, при цьому не займала нічийної наукової ніші. Акмеологія швидко пройшла всі необхідні етапи для свого становлення, вже склався свій науковий апарат та визначилися основні категорії (акмеологічний підхід, акмеологічні закономірності, акмеологічні умови і фактори, акмеограма, акмеологічний потенціал).

У акмеології успішно розроблений власний методологічний інструментарій. Поряд із загальнонауковими методами – аналізом, синтезом, в акмеології використовуються методи психології та педагогіки – опитування, спостереження, анкетування, тестування, моделювання, розроблено також і власні акмеологічні методи: акмеографічний опис, побудова акмеограми. Акмеологія підійшла до розробки акмеологічних законів – це теж свідчення фундаментальності науки. Коротко розглянемо основні акмеологічні закони, які поки мають лише описову форму.

Закон особистісно-професійного розвитку і примноження особистісного потенціалу – встановлює зв'язок між процесом становлення професійної майстерності і формуванням особистості. Констатується, що рухомою силою особистісно-професійного розвитку виступають протиріччя перспективою і наявним рівнем; розкривається зміст особистісно-професійного розвитку в контексті зміни співвідношення індивідуалізації і соціалізації.

Закон самовираження особистості в професії – описуються процеси і механізми професійного самовизначення, самоствердження, самореалізації, в процесі самовираження особистості в професії.

Інтегрований характер акмеології визначається широкими міжпредметними зв'язками. Такі тісні зв'язки існують з педагогікою, філософією, культурологією, фізіологією.

Гуманістична спрямованість акмеології є не тільки важливою характеристикою її фундаментальності, але і її ознакою. В дослідженнях, проведених у різні роки Н.Кузьміною було показано, що професіоналами високого класу стають приблизно 5% від тих, хто зайнятий в тій чи тій галузі діяльності. В інших успіхи є значно меншими, нижча самореалізація, самооцінка. Власне акмеологія призвана корінним чином змінити таку негативну ситуацію. Акмеологічні знання допомагають людям в особистісній і професійній самореалізації в професійних і життєвих досягненнях.

Можна із впевненістю сказати, що немає такої сфери професійної діяльності, де би гостро не стояла проблема професіоналізму, отже є практична доцільність такої галузі знань як акмеологія.

Питання для самостійної роботи:

1. Висловіте власну думку щодо становлення та розвитку акмеологічної науки в Україні.
2. Які історичні та філософські передумови стали основними чинниками становлення, формування та розвитку акмеології?
3. Проаналізуйте основні проблеми розвитку акмеології України.
4. Розкрийте сучасне місце акмеології в системі наук.
5. Визначте головні цілі та завдання акмеології на сучасному етапі її розвитку.

Тема 2. Методологічні основи акмеології.

Мета вивчення: ознайомлення з основними категоріями акмеології, акмеологічними моделями та технологіями, узагальнення та систематизація знань щодо сутності методологічних принципів і підходів акмеології, професійна підготовка фахівців у галузі акмеології, формування загальнокультурних і професійних компетентностей, у т.ч. здатність використовувати в прикладних дослідженнях базові знання з області теорії та методології акмеологічної науки.

Обладнання: підручники, словники, презентації та відеоматеріали.

План лекції:

1. Основні категорії акмеології
2. Загальне поняття про методологію, принципи і підходи
3. Акмеологічні моделі та технології.
4. Методологічні підходи в акмеології.
5. Принципи наукового дослідження в акмеології.

Література:

1. Антонов В.М. Інноваційна акмеологічна педагогіка: монографія. Київ-Одеса: КУПРІЄНКО СВ, 2017. 2018. 328 с.
2. Антонов В.М., Голобородько Є.П., Антонова-Рафі Ю.В. Акме-педагогіка, акме-менеджмент освіти та акме-інновації у вихованні: монографія. Харків: Вид-во Іванченка І.С., 2018. 368 с.
3. Базелюк О. Методологічні підходи до розвитку цифрової культури педагогічних працівників закладів професійної освіти. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 4. С. 64-71.
4. Дерєка Т.Г. Акмеологічні засади неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання: автореф дис ... д-ра пед наук: 13 00 04 «Теорія та методика професійної освіти». Київ, 2017. 38 с.
5. Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти: монографія / керівн. авт. кол. Н.В.Гузій. Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. 516 с.

Ключові поняття: акмеологія, методологія, принципи, підходи, акмеологічні моделі, акмеологічні технології, категорії акмеології.

Основний зміст

Питання 1. Основні категорії акмеології

У педагогічній акмеології сформувалася ціла низка *методологічних категорій*: професіоналізм діяльності, зрілість, акмеограма, акмеологічне середовище, акмеологічний аналіз, акмеологічні технології, акмеологічна школа, акмеологічна позиція вчителя та викладача, системно-комплексна діагностика.

Професіоналізм діяльності – якісна характеристика, пов'язана з якістю вирішення професійних завдань в умовах обмежень і наказів, що накладаються нормами, принципами та правилами професій і тим виробничим середовищем, у якому професійна діяльність здійснюється.

Зрілість (дорослість) – найтриваліший період онтогенезу, який характеризується тенденцією до досягнення найвищого розвитку духовних, інтелектуальних і фізичних здібностей людської особистості. Хронологічні рамки цього періоду доволі умовні й визначаються моментом завершення юності та початком періоду старіння. (А.Петровський, М.Ярошевський)

Акмеограма – опис акмеологічних інваріантів у суб'єктивних характеристиках праці людини, в її суб'єктивних якостях, які в значній мірі забезпечують професіоналізм особистості педагога та професіоналізм його діяльності (за В.Максимовою).

Акмеологічне шкільне середовище – простір школи та зв'язаного з нею соціуму, духовно формуючі впливи яких спрямовані на досягнення акмеологічно значимих результатів як учнями так і вчителями в умовах творчих пошуків та престижу самоудосконалення в зонах автентичного самовизначення.

Акмеологічний педагогічний аналіз – розгляд цілісного процесу та найвищих результатів навчальної діяльності учня та професійної діяльності вчителя крізь призми гіпотетичних вершинних досягнень, «вузлів» зв'язку різноманітних напрямів розвитку людини, сміливості творчого вирішення проблем, можливих інтегративних показників.

Акмеологічні педагогічні технології – це технології, які, з одного боку, спрямовані на саморозвиток учня згідно його задатків та внутрішньої інтенції в умовах варіативності освітніх програм, а, з другого боку, це технології, спрямовані на досягнення кожним учнем своїх можливих найвищих результатів за умови поєднання зусиль усіх фахівців, які здійснюють педагогічний супровід вихованців: практичних психологів, соціальних педагогів, валеологів, працівників шкільних бібліотек, класоводів, класних керівників, учителів-предметників (І.Ніколаєску).

Акмеологічні технології – технології освіти дорослих, спрямовані на реалізацію особистісних і професійних здібностей педагогічного

працівника як суб'єкта професійно-педагогічної діяльності, розвиток його внутрішнього потенціалу, адаптаційних можливостей в сучасному соціокультурному середовищі, пошук ефективних шляхів професіогенезу за індивідуальною освітньою траєкторією, самореалізацію на рівні професійного й особистісного акме (В. Сидоренко).

Акмеологічна школа – це школа, едукативний процес якої вибудовується на засадах акмеологічної концепції, що базується на методологічному підґрунті, складовими якого виступають автентична педагогіка та синергетичні підходи до формування особистості учня.

Акмеологічна позиція вчителя та викладача – налаштування на конгруентність у стосунках з вихованцем, сприйняття його у світлі потенційних можливостей, готовність до здійснення педагогічного патронату підопічного на основі реалізації цих можливостей, пошук шляхів професійного удосконалення для виконання цих завдань.

Системно-комплексна діагностика – технологія та методика акмеологічного аналізу, який спрямований на виявлення та дослідження взаємодії різноманітних чинників і показників цілісного розвитку вихованця та причинно-наслідкових зв'язків у процесі акмеологічного впливу на нього. Такий аналіз передбачає системне вивчення освітніх методик та технологій і вимір вершинних досягнень учня, студента, курсанта чи слухача та окремих учителів, викладачів. Напрям акмеології, який досліджує цю проблему, називається акмеометрією.

Питання 2. Загальне поняття про методологію, принципи і підходи

Методологія — це вчення про методи, принципи, підходи до пізнання й перетворення світу, сукупність прийомів дослідження у будь-якій науці.

Методологія є спеціальною формою рефлексії над науковим пізнанням, особливий тип усвідомлення науки. Сучасна методологія не обмежується вивченням методів і прийомів наукового пізнання і дослідження. Вона досліджує також основу, структуру і властивості наукового пізнання, його генезис і функціональні закономірності розвитку і трансформації. На рівні методології створюються умови визначення адекватної аксіології науки – системи критеріїв і оцінок наукової діяльності та її результатів, таких, як істинність, об'єктивність, раціональність, ефективність, прагматичність тощо.

Методологія має тісний зв'язок із теорією, але не є її тотожною. Отже: теорія є результатом процесу пізнання, а методологія визначає способи досягнення і побудови цього знання. Іншими словами, методологія виступає в якості загальної системи пояснювальних принципів чи підходів до пізнання і дозволяє визначити, як при даному предметі та об'єкті проводити наукові дослідження.

Існують три основні методологічні орієнтації сучасного знання: природничо-наукова, гуманітарна і технологічна. Розглянемо основні характеристики акмеології.

Природничо-наукова орієнтація виражається в прагненні оформитися як самостійна область. Методологічно вона багато в чому є дисциплінарним стандартом (у вигляді опису експериментальних фактів, вивчення механізмів та закономірностей, забезпечення їх математичної достовірності тощо), які склалися ще в класичному природознавстві.

Гуманітарна орієнтація проявляється в онтологічній визначеності, що базується на генетичній взаємодії з науками про людину і на предметному відокремленні від них як самостійної дисципліни.

Технологічна орієнтація проявляється у взаємодії з технічними науками (кібернетикою, системотехнікою, теорією інформації тощо) та використанні чітких стандартів практично орієнтованого знання.

Акмеологи наступним чином трактують поняття «принцип» і «підхід».

Принцип – основні вихідні теоретичні положення, керівні ідеї.

Підхід – це особливий синтез знання, який базується на певних принципах.

Розробка методологічної основи акмеології почалася з моменту її формування як науки. Специфічність предмету, об'єкту і мети акмеології спонукали науковців-акмеологів сконцентрувати головну увагу на принципах і способах пізнання зрілої особистості. Як результат була обґрунтована система методологічних принципів і підходів.

Отже:

Загальнонаукова методологія – загальнонаукові змістові концепції, принципи, підходи, наукові поняття і категорії, які поширюються на достатньо велику сукупність наукових дисциплін.

Конкретно наукова методологія – принципи, методи, процедури, які використовуються в тій чи іншій спеціальній науці.

Методологічні основи акмеології складають:

- акмеологічні моделі та технології;
- методологічні підходи;
- принципи наукового дослідження в акмеології.

Питання 3. Акмеологічні моделі та технології

Акмеологічні моделі

При вирішенні акмеологічних завдань часто виникає необхідність представлення отриманих результатів у деякому узагальнюючому вигляді, системне відображаючи їх характеристики. Навіть сам процес особистісно-професійного розвитку повинен спрямовуватися ідеальним уявленням – образом майбутнього стану суб'єкту праці, який повинен відображати бажані властивості. Тобто мова йде про необхідність створення відповідних акмеологічних моделей.

Модель – система об'єктів чи знаків, які відтворюють деякі істотні властивості об'єкту-оригіналу.

У всіх випадках моделі виступають в якості аналога об'єкта-оригіналу, вони подібні на нього. Ступінь відповідності моделі об'єкту-оригіналу є важливим показником повноти та істинності теорії з допомогою якої і створювалася модель. Розробка моделі – моделювання – це загальнонауковий метод дослідження будь-яких явищ.

Моделі виконують такі функції: ілюстративну, трансляційну, пояснювальну, передбачувальну.

Розробка моделей здійснюється в п'ять етапів:

- визначення об'єкту дослідження;
- активізація знань про об'єкт-оригінал;
- обґрунтування необхідності моделювання;
- вибір змінних і основних постулатів;
- відбір тих об'єктів, що піддаються вивченню.

Модель в акмеології проектує співвідношення дійсного і майбутнього та спосіб руху до цього майбутнього.

При побудові акмеологічних моделей доцільно використовувати таку схему: на основі теоретичних досліджень формулюється гіпотеза і на її фундаменті створюється концептуальна модель; у ній відбиваються узагальнені зв'язки, якості та відносини на рівні наявного теоретичного знання).

Теоретичне вивчення акмеологічної моделі дозволяє розробити більш конкретну модель – нормативну. Нормативна модель, побудована на основі теоретико-методологічного аналізу відображає сутність досліджуваного явища. При побудові нормативної моделі необхідно в першу чергу визначити її зміст. Поставлені завдання і специфіка досліджуваного об'єкта вимагають, щоб в моделі, по-перше, була інформація про умови діяльності та розвитку, діючі фактори, характер їх впливу на суб'єкта діяльності, регуляцію діяльності, її «психологічну ціну», по-друге, про особистісні характеристики суб'єкта діяльності, що підлягають розвитку до рівня професіоналізму.

Важливим моментом, який пов'язаний із розробкою моделі є вибір її форми. Для нормативних моделей рекомендується якісні лінгвістичні описи. Отримана нормативна модель підлягає емпіричній або експериментальній перевірці. Узагальнення даних теоретичних і емпіричних досліджень сприяють уточненню моделі, вона стає значно ближчою до об'єкту-оригіналу. Тобто отримують дескриптивну модель. На базі дескриптивної моделі здійснюється аналіз і систематизація факторів, які сприяють розвитку професіоналізму особистості, визначають шляхи розвитку, розробляють науково-практичні рекомендації.

Отже, *акмеологічна модель* – це система об'єктів і знаків, які відтворюють істотні властивості об'єкта-оригіналу – ідеального образу професіоналу чи еталону особистісно-професійного розвитку.

Мета розроблення акмеологічної моделі полягає у побудові такої конструкції, що втілює абстраговану структуру і реально спроектований процес педагогічного акмепрофесіогенезу шляхом формальної і неформальної освіти та дозволяє відстежувати розвиток досліджуваного об'єкта впродовж усіх етапів міжкурсового періоду.

В акмеології з допомогою моделей синтезуються знання про те, що повинно бути сформовано. Здійснюється співставлення того, що є в наявності з тим, що повинно бути сформованим, а також визначаються умови та фактори, що сприяють цьому процесові. *На сьогоднішній день в акмеології отримали поширення моделі, засновані на різних формах системного опису:*

- вербальні (досить прості лінгвістичні описи, що відображають ті чи ті сторони професіоналізму);
- аналітичні (табличні, матричні, функціональні);
- геометричні (просторові моделі, графіки, кільцеві структури);
- структурно-функціональні (кібернетичні).

Акмеологічні моделі професійної зрілості сучасного педагога представлені в дослідженнях Г.Данилової, Г.Кримської, В.Максимової, В.Панчук. Створення акмеологічних моделей дозволяє описати цілісні й структуризовані стандарти професіоналізму, які є важливим орієнтиром оптимізації процесу особистісно-професійного розвитку зрілості.

Професійну зрілість педагога за моделлю В.Максимової утворює єдність структурних компонентів: професійна, особистісна, духовна зрілість педагога та його акмеологічна позиція. Професійна зрілість педагога за В.Максимовою – це готовність педагога до інноваційної професійно-педагогічної діяльності. *У її структуру входять:*

- професійна компетентність як система знань і умінь педагога;
- педагогічна майстерність як здатність до творчого, нестандартного вирішення професійних завдань;
- педагогічна спрямованість професійної діяльності як система домінуючих мотивів роботи в школі, стійка мотивація педагогічної діяльності.

В. Максимова пропонує для педагогів-акмеологів *алгоритм самоудосконалення і корекції якості знань, рис характеру і якостей особистості*. Він включає 5 ступенів:

- самоаналіз діяльності (ціль: виявити причини невдач і успіхів, визначити, які риси характеру, якості особистості, способи діяльності необхідно усунути, а які удосконалити);
- уточнення, порада, тест;

- уточнення списку того, що треба усунути, а що удосконалити;
- програма діяльності на місяць (наприклад: щоденний тренінг, режим дня, робота над мовленням, контроль над своїми діями);
- визначення термінів, відслідковування результатів, відпрацювання однієї риси чи якості(щоденний підрахунок балів).

Модель вершини професіоналізму педагога представлена вітчизняною дослідницею Г. Даниловою, як акмеологічний синтез тріади компонентів:

- компетентність (психолого-педагогічні й соціальні знання, теоретико-практичні й методичні знання, педагогічні вміння, педагогічні здібності);

- особистісна орієнтація (самореалізація у контексті акмеологічної моделі «Я – концепція» в динаміці від «Я – реальний» до «Я – перспективний (ідеальний)»);

- морально-духовна культура (моральна свідомість, моральна діяльність, моральні стосунки).

Акмеологічна модель Г. Данилової передбачає розвиток основних здібностей педагога згідно з класифікацією, запропонованою В.Крутецьким. Зокрема таких, як: дидактичних, академічних, перцептивних, організаторських, сугестивних, комунікативних, педагогічної уяви, здатності до розподілу уваги, особистісних.

Акмеологічна модель фахівця нового типу (В. Брич, Х. Снігур)

Науковцями розглянуто формування акмеологічної моделі фахівця нового типу з системних позицій, у взаємозалежності з розвитком підсистем діяльності та особистості, нормативного регулювання, мотивації на саморозвиток і фахові досягнення, рефлексивної самоорганізації, а також у плані розвитку творчого потенціалу особистості.

Підсистема професіоналізму діяльності фахівця нового типу (характеризується злагодженим поєднанням умінь і навичок на рівні фахової майстерності та високої фахової компетентності, а також акмеологічних інваріантів професіоналізму як фахових базисних умінь): професійна компетентність; психологічна компетентність; професійні знання та навички.

Підсистема професійності особистості:

- розвиток: здібностей; професійно важливих якостей; рефлексивної культури;

- розкриття: творчого потенціалу; інноваційного потенціалу.

Підсистема нормативності діяльності і поведінки:

- компоненти: мотиваційний; когнітивний; гностичний; регулятивний; емоційно-вольовий; оціночний.

Підсистема формування продуктивної Я-концепції: Я-ідеальне; Я-теперішнє; Я-майбутнє.

Отже, розвиток фахівця нового типу можна описати як процес і як наслідок системних трансформацій, що полягають у наявності та розвитку взаємопов'язаних прогресивних змін основних властивостей індивіда. Останні проявляються у таких підсистемах акмеологічної моделі: професіоналізм діяльності; професіоналізм особистості; нормативність діяльності і поведінки; продуктивна Я-концепція. Реалізація цієї моделі розвитку дозволить працівнику нового типу здобути високий фаховий рівень.

Акмеологічні технології

Акмеологічні методи і перш за все акмеологічна діагностика, експертиза, акмеологічний опис і акмеограма дають хороше уявлення про стартові можливості і потенціал суб'єкту, який націлений на досягнення високого професіоналізму особистості і діяльності. Наступне завдання це виявлення того, яким чином чи з допомогою яких методів здійснювати прогресивний особистісно-професійний розвиток до рівня високого професіоналізму. Концептуально ці методи і способи називаються акмеологічними технологіями.

Слово «технологія» грецького походження: *techné* – мистецтво, майстерність; *logos* – наука. Сам термін «технологія» стосовно навчального процесу було вперше вжито у 1886 р. американцем Дж. Саллі. У процесуальному розумінні технологія відповідає на конкретне запитання: «Як зробити (з чого і яким способом)?».

У наукових джерелах «технологію» трактують як:

- проведення різних операцій, що здійснюються певним способом і в певній послідовності;
- технологічний процес;
- сукупність способів і прийомів, що використовуються у будь якій справі;
- різні методи, матеріали, словом, все, що бере участь в навчальному процесі та сприяє у роботі.

Акмеологічна технологія – сукупність засобів, спрямованих на розкриття внутрішнього потенціалу особистості розвиток якостей, які сприяють досягненню високого рівня професіоналізму.

Технологічний аспект здійснює вплив на уточнення базових акмеологічних категорій, зокрема, деякі акмеологи вважають, що професійну майстерність можна розглядати як оволодіння комплексом продуктивних психотехнологій і технологій професійної діяльності. Дуже часто акмеологічні технології ототожнюють із психологічними технологіями, проте вони лише близькі, але зовсім не тотожні. Зокрема, їх принциповою відмінністю є спрямованість дій.

Акмеологічні технології відрізняються в першу чергу гуманістичною спрямованістю, тому, що вони призначені допомогти в здійсненні прогресивного розвитку особистості, тоді як психологічні впливи по своїй

суті є маніпулятивними. Гуманістична спрямованість акмеологічних технологій стала основою для гуманітарно-технологічного розвитку особистості.

В акмеології розроблені і успішно використовуються гуманітарні технології самопізнання, самооцінки, саморозвитку.

Акмеологічні технології завжди є індивідуально спрямованими, вони використовуються для особистісно-професійного розвитку особистості.

Головним методом акмеологічних технологій є акмеологічний вплив. *Акмеологічний вплив* – це інтегрований і цілеспрямований вплив, який здійснюється на особу чи групу, і має гуманістичний зміст і спрямований на розвиток особистості або групи. Підвищення рівня саморегуляції в результаті акмеологічного впливу необхідно для того, щоб сформувати в людей впевненість в собі, своїх силах, виключити виникнення паніки і песимістичних настроїв, боязні завтрашнього дня, підвищити їх працездатність, стресостійкість, більш повно реалізувати потенціал тобто зробити особистість більш сильною.

Особливості акмеологічних технологій обумовлені внутрішньою установкою суб'єкта на розробку та впровадження. Об'єктом технологізації стають особистісні зони розвитку людини, способи й засоби життєдіяльності, професійного становлення.

Структура акмеологічних технологій може бути представлена в такий спосіб:

- мета та задачі технології;
- методологічна основа;
- принципи розробки;
- умови технологічного процесу;
- аналіз конкретної ситуації;
- характеристики суб'єкта й об'єкта технології, особливості їхньої взаємодії;
- етапи, прийоми (стратегічні, тактичні) досягнення мети;
- способи прогнозування результатів;
- упровадження.

Основна задача акмеологічних технологій – сформувати та закріпити у самосвідомості людини затребувану необхідність у самосвідомості, саморозвитку й самореалізації, що дозволяють спеціальними прийомами та техніками самоактуалізувати особистісне та професійне «Я».

До акмеологічних можна віднести такі технології:

- ігрові (дидактична гра, технології ігроделювання);
- технології психоконсультації;
- тренінгові технології;
- технології розвивального навчання;
- технологія особистісно зорієнтованого навчання;

– метод проектів.

Питання 4. Методологічні підходи в акмеології

Проведені теоретичні та методологічні дослідження дозволили обґрунтувати і описати акмеологічну сутність загальних методологічних підходів. До них відносять такі: комплексний підхід; системний підхід; суб'єктивний підхід.

Комплексний підхід. Розробка принципу комплексності (Б.Ананьєв), або комплексного підходу, насамперед, пов'язана з появою дослідницьких областей таких наук, як біохімії, психофізіології, геобіохімії. Цей принцип відповідає цілісності у підході до людини та інтеграції знання про неї.

Специфіка комплексного підходу в акмеології полягає в тому, що він задає орієнтацію на єдність вивчення та реального практичного вдосконалення людини й соціуму. На думку А.Деркача, О.Селезньової комплексний підхід спрямовує на співставлення таких різноаспектних модальностей, як реальний та ідеальний стан, що стихійно склався, та оптимальні якості.

Комплексний підхід в акмеології має своєю основною функцією інтеграцію різних якостей, властивостей людського буття. Основою комплексу в науках людинознавства є людина, а в акмеології основою комплексу є особистість, як самий найскладніший і конкретний рівень людського буття.

Комплексний підхід в акмеології націлений не стільки на єдність наук знань про людину, скільки на виявлення єдності та способів її онтологічно різних якостей. Саме складне в акмеологічному комплексі полягає в тому, що дослідженнями і діагностикою виявляється відправний етап розвитку особистості, операційно-практичною ланкою якого є її реальні оптимальні зміни. Дослідження, що запроваджуються в практику, не підтверджуються нею, а служать функціонально самостійною ланкою комплексу, наступним етапом якого є акмеологічна підтримка.

Акмеологічна підтримка пов'язана як з діагностичним і дослідницьким етапом, так і з майбутньою оптимальною моделлю, оптимальним станом особистості, якої ще немає.

Отже, комплексний підхід в акмеології має за основну функцію інтеграції різних якостей, властивості, стани, модальності буття людини та соціуму.

Тісно пов'язаний із комплексним підходом є системний підхід.

Системний підхід. Основна його ідея полягає у вивченні об'єкту як цілісного, але як такого, що складається із різних взаємопов'язаних елементів.

Системний підхід було введено і активно досліджувався в кібернетиці (Берталанфі, Вінер), філософії (В.Кузьмін, Є.Юдін), фізіології (П.Анохін, К.Судаков). У психологічних дослідженнях системний підхід отримав розвиток завдяки роботам А.Бодальова, Е.Климова, А.Леонтьєва.

Науковцями було розроблено системні описи психологічного знання, структури особистості, психологічних станів, діяльності.

Системний підхід дозволяє виявити інтегративні (лат. *integratio* – об'єднання в ціле різних частин, елементів) системні ознаки та якісні характеристики, які відсутні в окремих елементах, формуючи систему.

Метою системного підходу є вивчення об'єкта як цілого, але складеного з різних взаємопов'язаних елементів, упорядкованих і складно організованих.

Системний підхід виявляє рівневу будову, взаємодію рівнів, що забезпечують функціонування цілого. За даними Л.Сергієнка, сутність системного підходу полягає в тому, що в науковому дослідженні самостійні компоненти розглядаються не ізольовано, а у взаємозв'язку, у системі з іншими.

Отже, системний підхід сприяє формуванню відповідного адекватного формулювання сутності досліджуваних проблем у конкретних науках і вибору ефективних шляхів їх вирішення.

Методологічна специфіка системного підходу полягає в тому, що метою дослідження є вивчення закономірностей і механізмів утворення складного об'єкта з певних складових. При цьому особлива увага звертається на різноманіття внутрішніх і зовнішніх зв'язків системи, на процес (процедуру) об'єднання основних понять у єдину теоретичну картину, що дає змогу виявити сутність цілісності системи:

Суб'єктивний підхід в акмеології проголошується парадигмою, розглядається як головний і визначаючий. Даний принцип заснований на ідеї С. Рубінштейна про суб'єкт як центр організації буття, що проявляється через потребу і можливість вдосконалення людини.

В акмеології людина розглядається як суб'єкт вдосконалення, що передбачає її високу самостійність і активність у виборі цілей та еталонів. Ще С. Рубінштейн в 20-х р. ХХ століття визначив центральну позицію людини в світі. Він розкрив її здібності до саморозвитку, самовизначення, самовдосконалення, здатність людини досягати найвищого оптимального рівня свого розвитку, тобто ідеалу. Таким чином, відкрилася не тільки горизонталь, а й вертикаль у розвитку людини, її висхідний характер.

Питання 5. Принципи наукового дослідження в акмеології

Специфіка акмеологічного принципу суб'єкту пов'язана із вирішенням різного роду протиріч. Це протиріччя між наявним станом, якістю, рівнем розвитку особистості та ідеальним; протиріччя між здібностями, потребами даної особистості та вимогами і потребами суспільства та життя; протиріччя між генетично закладеними потребами особистості, її потенціями і ступеню їх реалізації.

Основними в акмеології є методологічні принципи:

– системності, що розглядає складні різнорівневі системи;

- вивчення людини в процесі його розвитку як індивіда, особистості, суб'єкта діяльності, індивідуальності та універсуму;
- одночасного вивчення двох рівноцінних з позицій акмеології об'єктів – людини і діяльності;
- вивчення загального в окремому і через окреме;
- розвитку та психологічного детермінізму;
- активності;
- інваріантності.

До загально-методологічних принципів наукового дослідження в акмеології належать: принцип детермінізму; принцип розвитку; принцип гуманізму.

Принцип детермінізму. Одним із основних принципів в акмеологічному розумінні розвитку людини є принцип детермінізму.

Детермінація – особливим чином організована структура причинно-наслідкових взаємодій, яка забезпечує позитивні ефекти розвитку. Існує декілька підходів до трактування цього поняття.

Принцип детермінізму – визначення внутрішніх умов, які сприяють саморозвитку, детермінант цього розвитку (соціальна детермінація і детермінація внутрішня, перша пов'язана з визнанням вирішальної ролі зовнішнього впливу на особистість, в акмеології ж детермінація означає те, що сама особистість прагне використати свої внутрішні ресурси, з метою оптимізації своєї відповідності соціуму).

Специфіка зазначеного принципу в акмеології проявляється в декількох напрямках:

- акмеологія розглядає внутрішні умови особистості як збуджувач причин і детермінантів розвитку;
- рухомою силою розвитку є сама особистість;
- процес вдосконалення особистості має подвійну детермінацію: внутрішню (розкриття потенціалу) і зовнішню (усвідомлені і прийняті зовнішні впливи).

Важливими особливостями акмеологічного трактування принципу детермінізму є:

- поступальний характер розвитку;
- визначна роль особистості як системоутворюючого фактора розвитку;
- важлива роль механізмів саморозвитку, самоорганізації, саморегуляції;
- гармонійне поєднання внутрішньої і зовнішньої детермінації поведінки і діяльності особистості як єдина умова творчого характеру процесу функціонування та розвитку особистості.

Принцип розвитку розуміється в акмеології одно-направлено, тобто орієнтація на прогресивний розвиток і самовдосконалення особистості

(акмеологія розглядає зв'язок розвитку особистості в онтогенезі і в діяльності, а також не зіставляє послідовно стадії розвитку особистості, а порівнює кожний досягнутий ступінь розвитку з ідеалом).

Акмеологія визнає діахронічний характер розвитку, який поділяється на два типи: прогрес і регрес (дисгармонія, деструкція особистості, обмеження розвитку).

Сьогодні розвиток розуміють як стадійний процес, який має безповоротний характер, як функціонування особистості в діяльності (розвиток без діяльності просто неможливий).

Використання принципу розвитку в акмеології передбачає:

- розуміння розвитку як вдосконалення, руху до зрілості, вищого рівня;
- признання суб'єктного характеру розвитку;
- здійснення розвитку через протиріччя, які вирішує суб'єкт;
- індивідуальний характер розвитку;
- багатоплановість розвитку в різних сферах встановлюється зв'язок розвитку особистості в життєвому шляху і професії;
- реалізація потенціалу в процесі розвитку, виявлення скритих нереалізованих можливостей особистості.

Сутність розвитку для акмеології полягає в якості культури. Тобто, засвоєння особистістю культури з однієї сторони, і творче створення особистістю таких образів, які потім по своїй значимості стануть надбанням людської культури для подальших поколінь. Проблема культури особистості розглядається як результат її розвитку, як спосіб її життєдіяльності.

Принцип гуманізму – особистість підтримується шляхом визнання її якості як суб'єкта, її здатності самостійно вирішувати життєві суперечності, актуалізації її інтелектуальних можливостей, моделювання для особистості природних або штучних ситуацій, в яких вона підноситься на більш високий рівень своїх можливостей.

Особливостях виділених принципів є:

- по-перше, принцип детермінізму має подвійну природу внутрішньої і зовнішньої сутності регуляції процесу у розвитку, за вирішальної ролі вивільнення внутрішніх рушійних сил, а зовнішнє акмеологічне сприяння виявляється конструктивним лише при зверненні до особистості як до суб'єкта, за визнанням домінуючої ролі внутрішніх механізмів;
- по-друге, принцип розвитку розглядається як рух до зрілості, визнає, що розвиток має суб'єктивний характер і здійснюється через вирішення протиріч суб'єктом.

До конкретних методологічних принципів дослідження в акмеології належать: принцип суб'єкта діяльності; життєдіяльності; потенційного й

актуального; моделювання; оптимальності; операційно-технологічний; зворотного зв'язку.

Принцип суб'єкта діяльності. Розробкою принципу суб'єкта діяльності займалися С.Рубінштейн, В.Мясіщев. Особливість цього принципу полягає в тому, що функціонуючи, особистість вписується в інші системи життєдіяльності, зокрема: професійна діяльність, спілкування, пізнання. Розвиток особистості в акмеології враховується і в стадійно віковій якості, і в функціонально-діяльнісній (розвиток в професії, становлення професіонала), і в ситуативній (розвиток особистості у важких ситуаціях). Ставши суб'єктом особистість виробляє індивідуальний спосіб організації діяльності (К.Альбуханова-Славська). Цей спосіб повністю відповідає якостям особистості, її відношенню до діяльності та вимогам і об'єктивним характеристикам даного виду діяльності.

Принцип життєдіяльності. Сутність цього принципу дозволяє зрозуміти місце, роль, зміст і значення діяльності, в життєвому шляху особистості, зрозуміти життя не тільки як вільний від роботи час, але і як завдання самореалізації особистості. Сьогодні є проблема непропорційності життєвого шляху і професійного життя. Наприклад, завершення професійного життя льотчика веде до життєвої трагедії; безробіття часто сприяє фрустраціям, втраті змісту життя.

Принцип потенційного й актуального. Він виконує дві функції:

– методологічного орієнтира на резерви, можливості особистості, які можуть реалізуватися в майбутньому самою особистістю, або при акмеологічній підтримці;

– практико-діагностичного орієнтира.

Особистість не так часто і не повністю використовує свої інтелектуальні можливості, не «загружає» свій інтелект, прагне до вирішення більш легких чи стандартних завдань. Тобто, роль акмеології полягає у відкритті шляхів до повноцінної самореалізації.

Принцип моделювання. Він був розроблений у середині ХХІ століття в сфері управління соціальними та виробничими системами. Під моделлю розуміють матеріальну чи мислительну (знакову) систему, яка відображає сукупність факторів, які відтворюють чи імітують об'єкт. Модель в акмеології проектує співвідношення теперішнього і майбутнього, якого ще немає в реальній дійсності, а також шлях руху до того майбутнього, який визначається зовнішньою та внутрішньою детермінацією. Ідеальна модель включає інтеграл початкового стану особистості, способу його зміни та розвитку і його фінішний, кінцевий стан.

Принцип оптимальності. Оптимальне – це вибір найкращого варіанту із всіх можливих, сукупність найбільш сприятливих умов, найкращий варіант розв'язання завдання і шляхи його реалізації при даних умовах і ресурсах. Оптимізація – це процес переходу системи чи її елементів до оптимуму із деякого неоптимального стану. Наприклад,

керівник, який схильний до авторитарного стилю керівництва повинен вміти відійти від нього у випадках, важкої ситуації у підлеглого, чи незвичайності виробничого завдання; керівнику ліберального стилю для забезпечення елементарних вимог, не слід іти на поводу тих працівників, які під маскою особистих прохань виправдовують безвідповідальність, чи некомпетентність.

Операційно-технологічний принцип характеризує сутність акмеології як прикладної, практичної дисципліни. Технології, які застосовуються в акмеології повинні відповідати принципу оптимізації особистісних і професійних ресурсів.

Принцип зворотного зв'язку. Виражаючись в житті, професії, спілкуванні, особистість отримує не тільки результати цього вираження – результати праці, оцінку інших людей, зайняту посаду, але й сприймає себе в новій якості. У зворотному зв'язку основним є реалізм, об'єктивність особистості. Одні люди схильні оцінювати себе як успішних, не зважаючи на помилки і невдачі, інші, навпаки, здатні реалістично проаналізувати свої сильні та слабкі сторони, успішні та невдалі дії.

У акмеології крім загальних методологічних принципів використовують також специфічні, що відбивають специфіку досліджуваного об'єкта: науковості, реалістичності, прагматичності тощо.

Питання для самостійної роботи:

1. Дайте визначення методологічним категоріям педагогічної акмеології: професіоналізм діяльності, зрілість, акмеограма, акмеологічне середовище, акмеологічний аналіз, акмеологічні технології, акмеологічна школа, акмеологічна позиція вчителя та викладача, системно-комплексна діагностика.

2. Визначте основні методологічні орієнтації сучасного знання. Надайте їм характеристику з точки зору акмеологічної науки.

3. Опишіть схему побудови акмеологічних моделей.

4. Які особливості акмеологічних моделей сучасного педагога, запропонованих В.Максимовою та Г.Даниловою?

5. Визначте структуру акмеологічних технологій.

6. Які технології можна віднести до акмеологічних? Обґрунтуйте відповідь.

7. Обґрунтуйте та опишіть акмеологічну сутність загальних методологічних підходів

8. Визначте основні методологічні принципи в акмеології, загально-методологічні та конкретні методологічні принципи дослідження в акмеології.

9. Висловіть власну думку щодо актуальності використання акмеологічних моделей в освіті.

Тема 3. Акмеологічна культура особистості в контексті життєвого шляху та професійного розвитку людини

Мета вивчення: ознайомлення з сутністю, структурою та функціями акмеологічної культури особистості, акмеологічними концепціями розвитку професіонала, узагальнення та систематизація знань у контексті сучасної акмеологічної науки, професійна підготовка фахівців у галузі акмеології.

Обладнання: підручники, словники, презентації та відеоматеріали.

План лекції:

1. Сутність, структура та функції акмеологічної культури особистості.
2. Акмеологічне розуміння людини як індивіда, особистості, суб'єкта творчої діяльності та життєвого шляху.
3. Акмеологічна концепція розвитку професіонала та становлення професіоналізму фахівця.

Література:

1. Антонов В.М., Кульгінський Є.А., Антонова-Рафі Ю.В. Акмеологія здоров'я в Україні: монографія. Київ: «СТ-Друк3». 2018. 388 с.
2. Вступ. Акмеологічна концепція професійного розвитку педагога. *Професійна педагогічна освіта: акмесинергетичний підхід*: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. С. 5-10; 11-57.
3. Професійна педагогічна освіта в акмеологічному вимірі: рефлексія освітніх трендів і стандартів забезпечення якості: монографія / за ред. Н.І. Мачинської. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 178 с.

Ключові поняття: акмеологічна культура, акмеологічна концепція, акмеологічність, акмеологічні інваріанти, акмеологічна компетентність, акмеологічні чинники, акмеологічні умови, індивід, індивідуальність, особистість, життєвий шлях, професіонал

Основний зміст

Питання 1. Сутність, структура та функції акмеологічної культури особистості.

У сучасних умовах основним конкурентним ресурсом професійної діяльності фахівця в будь-якій сфері стають не стільки вузькоспеціалізовані знання та вміння, скільки загальна та акмеологічна культура, що забезпечує саморозвиток, вихід за межі нормативності, здатність створювати та передавати нові акмеологічні цінності.

Дослідники-акмеологи (А. Деркач, Н. Кузьміна, С. Пожарський, О. Селезньова та ін.) зазначають, що розвиток акмеологічної культури в майбутніх фахівців забезпечує їхнє випереджальне особистісно-професійне становлення, особистісні та суб'єктні самоперетворення, актуалізація їхнього інтелектуального та емоційного потенціалу.

У межах акмеології акцент робиться на професійній культурі, що означає здатність окремих суб'єктів (осіб, суспільств) до оптимальної реалізації своєї професійної готовності, професійне самовизначення, самопрогнозування, самопроектування та самореалізація.

Акмеологічна культура – це «... особистісне новоутворення, що зумовлює становлення людини як цілісності, продуктивність її самоздійснення та оптимальність індивідуальної траєкторії досягнення акме як шаблів самоздійснення» (Акмеологический словарь, 2006, с. 51).

Функції акмеологічної культури:

– інтегративна функція об'єднує в єдине системно-структурне утворення ціннісно-смыслову, мотиваційно-цільову та емоційно-вольову сфери особистості, тим самим підвищуючи рівень її негативної ентропії;

– координаційна функція дає можливість узгоджувати сутнісні сили особистості та її діяльнісні прояви в усіх сферах особистості;

– проєктувальна функція передбачає «випереджальне відображення» життєвого шляху людини, створення моделей майбутнього, що спрямовані на досягнення акме та самоздійснення;

– регулювальна функція забезпечує ефективність процесу саморозвитку на всіх його рівнях .

У дослідженнях учених-акмеологів (А. Деркач, Н. Кузьміна, А. Маркова, С. Пожарський, О. Селєзньова та ін.) акмеологічна культура розглядається як провідний системоутворювальний чинник на шляху досягнення людиною власного акме. Їхні наукові розвідки базуються на таких методологічних підходах: антропологічному, екзистенціальному, аксіологічному, системно-структурному, культурологічному та акмесинергетичному (що інтегрує всі зазначені підходи й задає стратегію перетворення наявного рівня розвиненості акмеологічної культури у вищий, оптимальний).

Акмеологічну культуру особистості фахівця необхідно розглядати і як цінності, і як спосіб та досвід, і як механізм, і як результат його особистісних і професійних досягнень.

Акмеологічна культура фахівця – це особистісне новоутворення, що виявляється в його готовності до особистісно-професійного зростання й досягнень, до оптимальності самоздійснення на рівні професіоналізму особистості та діяльності; вона забезпечується розвивальною компетенцією.

Учені-акмеологи значну увагу приділяють такій властивості життєдіяльності людини, як «акмеологічність», що: характеризує її спрямованість до вершин особистісного та професійного розвитку й самовдосконалювання; означає онтологічний атрибут буття людини і суспільної системи (групи, колективу, об'єднання людей), що характеризує тенденцію розвитку до розквіту, у вигляді зрілих, гармонійних акме-форм, які самовдосконалюються.

Акмеологічність у синхронічному плані означає самовдосконалювання людини, а в діахронічному – її професійну соціалізацію.

Акмеологічність є ознакою вершини в реалізації творчого потенціалу соціального суб'єкта.

Представники фундаментальної акмеології виділяють важливі закономірності, що відображають акмеологічність як сутнісну константу при розгляді шляху розвитку людини і суспільства (С. Пожарский).

Базовими елементами акмеологічності є: діяльність творення, творча діяльність та акме-діяч як реалізатор обох названих видів діяльності (Б.Ананьєв).

Головним поняттям, яке розкриває акмеологічність, є продукт діяльності.

Особливості акмеологічності: пов'язує людину, її діяльність і результат цієї діяльності в єдину цілісність; фіксація базових станів, з яких розпочинається рух вгору (до акме); людина постійно долає поріг минулого, набуваючи нові властивості.

Практичний аспект полягає в тому, що суспільне визнання необхідне не для задоволення марнославства творчої особистості, а для перевірки суспільної значущості створеного продукту (акме) (С. Пожарский).

Досягнення високого рівня акмеологічної культури забезпечується низкою акмеологічних чинників:

- об'єктивних (різновиди активної самоосвіти);
- суб'єктивних (сформованість багатоконтекстного творчого мислення; розвиненість емоційної сфери особистості; здатність ефективно розв'язувати внутрішньо-особистісні конфлікти; сформованість аналітико-прогностичного досвіду у сфері саморозвитку; формування ціннісного ставлення до самовдосконалювання);
- суб'єктивно-об'єктивних (забезпечення емоційно-позитивного ставлення до розвитку акмеологічної культури; створення умов розвивальної взаємодії; індивідуальний підхід до навчання).

В особистості, що опанувала акмеологічну культуру як систему, формуються акмеологічні інваріанти (відповідальність за самоздійснення, готовність до саморозвитку та самооновлення, постійне породження нових форм і способів задоволення потреб у самоздійсненні тощо).

Акмеологічні інваріанти професіоналізму – це основні властивості, якості та вміння професіонала, що забезпечують високу продуктивність і стабільність діяльності, незалежно від її змісту та специфіки.

Ці властивості виявляються також у внутрішніх спонукальних причинах, які забезпечують активний і цілеспрямований саморозвиток, реалізацію творчого потенціалу.

Початковими шаблями на шляху становлення акмеологічної культури є сформовані акмеологічна грамотність та акмеологічна

компетентність, яка включає акмеологічну спрямованість та акмеологічний потенціал.

Акмеологічна компетентність конкретизується в аутопрофесійній компетентності, яка є головним компонентом професіоналізму. Алгоритм формування аутопрофесійної компетентності передбачає послідовну реалізацію таких стадій: актуалізація особистісно-професійних проблем; формування суб'єкта самоперетворювальної діяльності; завдання орієнтовної основи самоперетворювальних дій; формування операційно-технологічного складника самоперетворювальної діяльності; перехід від зовнішніх (матеріалізованих) до внутрішніх (психологічних) дій.

Аутопрофесійну компетентність можна оцінювати за такими показниками: поведінкова та інтелектуальна гнучкість; адаптаційність; здатність до самоуправління (власним розвитком, емоційними станами); високий рівень мотивованості не лише на результат, але й на процес самовдосконалення та самореалізацію; адекватність самооцінки; самоідентифікація себе в професії тощо.

У процесі професіоналізації фахівця його аутопрофесійна компетентність змінюється: неусвідомлена некомпетентність – усвідомлена некомпетентність – усвідомлена компетентність – неусвідомлена компетентність.

Формуванню акмеологічної культури в межах акмесинергетичного професійного розвитку/саморозвитку та вдосконалення/самовдосконалення можуть сприяти чи перешкоджати певні чинники, тобто акмеологічні умови та чинники (об'єктивні та суб'єктивні).

Акмеологічні чинники – це основні причини, які мають характер рушійних сил, головні детермінанти прогресивного розвитку особистості та її професіоналізму.

Акмеологічні чинники:

– *об'єктивні*, що пов'язані з реальною системною послідовністю дій і спрямованих на досягнення шуканого результату;

– *суб'єктивні*, що пов'язані із суб'єктивними передумовами міри успішності професійної діяльності;

– *об'єктивно-суб'єктивні*, що пов'язані з організацією професійного середовища, професіоналізмом керівників, а також визначенням міри їх вияву та поясненням суб'єктивних причин, які сприяють росту професіоналізму або перешкоджають цьому процесу.

Акмеологічні умови:

– затребуваність фахівців, які здатні до саморозвитку, самовдосконалення в сучасному соціумі;

– сформована професійна готовність фахівця до особистісно-професійного саморозвитку, самовдосконалення;

– середовище в самій організації (мезосередовище), що сприяє розвиткові її колективу;

- система професійної підготовки та перепідготовки фахівців;
- професійно-акмеологічні особливості професійної діяльності фахівця.

Значущими акмеологічними чинниками, що реально впливають на процес формування акмеологічної компетентності (а отже, і акмеологічної культури), є: акмеологічні здібності; акмеологічні знання, професійні вміння та навички; акмеологічна мотивація фахівця.

Гальмують (хоча й іноді пришвидшують) процес формування психологічні бар'єри: раціональний та ірраціональний, мотиваційний, когнітивний, емоційний, вольовий.

Питання 2. Акмеологічне розуміння людини як індивіда, особистості, суб'єкта творчої діяльності та життєвого шляху

Сьогодні під акмеологією розуміють наукову дисципліну, що вивчає закономірності й феномени розвитку людини до ступеня її зрілості, при досягненні нею найбільш високого рівня в цьому розвитку. Акмеологія вивчає людину, що розвивається, як індивіда, особистість, суб'єкта праці у процесі високопрофесійної діяльності (К. Абульханова-Славська, А. Бодальов, А. Деркач, В. Зазикін, А. Маркова).

Комплексне вивчення зрілої людини, яка самореалізується у професійній діяльності – основна риса класичного напрямку в акмеології, що утворилася й розвивається в процесі багаторічного пошуку взаємозв'язку психології і педагогіки як стрижня в системі наук про людину («акме» – вершина, пік).

Людина розглядається акмеологією як суб'єкт життєдіяльності, здатний до саморозвитку і творчості, до самоорганізації свого життя й професійної діяльності.

Істотне значення у формуванні акмеологічних якостей має оточуюче середовище, в якому особистість реалізується як індивідуальність, і це має наступні рівні:

- *екстеріорний рівень життєдіяльності* – це простір професійної діяльності на рівні суспільства, де людині надаються визначені ролі, позиції, функції, статуси в основному у зв'язку з вертикальною професійно-посадовою градацією. Основні зміни пов'язані із освітою, працею, територіальними переміщеннями, які пов'язані із кар'єрним ростом;

- *інтеріорний рівень життєзабезпечення* – це той простір неформальних відносин і зв'язків людини (приналежність до різних соціокультурних груп, субкультур). На сьогоднішній день джерелом динаміки в суспільстві служить інтеріорний рівень – рівень «Ми». Він має суттєву перевагу над суспільним чи особистісним;

- *інтеріорний рівень життєдіяльності* – рівень «Я», тобто рівень внутрішнього і духовного світу особистості, її індивідуальної культури.

Цей рівень породжує основні вектори та способи розвитку особистості у всіх сферах життєдіяльності (О. Варфоломеева).

Отже, у період дорослості відбувається посилення соціального розвитку особистості, включення її в різні сфери суспільних відносин і діяльності. При цьому процес особистісного розвитку залежить від рівня соціальної активності та ступеня продуктивності самої людини.

Ступінь і, водночас, вершина зрілості – це багатовимірний стан людини, який хоча і охоплює значний етап її життя і завжди показує наскільки вона склалася як громадянин, як фахівець-трудівник, як особистість, він, разом з тим, ніколи не є статичним, відзначається варіативністю і мінливістю.

Індивідні, особистісні і суб'єктно-діяльнісні характеристики (вищі форми самореалізації особистості) досягаються в єдності та напрацьовуються людиною протягом життя.

Розглядаючи людей як індивідів, тобто як елемент природи, виділяють основні біологічні особливості, які характеризують вид у цілому, притаманні всім людям від народження і разом з тим дуже важливі для формування особистості. Отже, людський рід у цілому характеризує наступне:

- людина – істота суспільна, тобто живе в соціумі;
- суспільство людей персоніфіковане, тобто всі люди (крім однойцевих близнюків) унікальні від народження;
- персоніфіковане суспільство людей має ієрархічну структуру.

За своєю суттю людська індивідуальність реалізовує себе в аспектах особистості індивіда. Цей зв'язок не локального характеру, бо індивідуальність важко, практично неможливо уявити без аналізу сутності самої особистості. Але взаємозв'язок цих двох сутностей людського індивіда не одно-, а двосторонній, адже де немає особистості, там немає її індивідуальності. І навпаки, наявність хоч деяких проявів індивідуальності свідчить про певний особистісний рівень розвитку конкретної людини.

Поняття «індивідуальність» вживається в кількох різних значеннях:

Перше означає неповторну сутність особистості (унікальну, відповідно Г. Олпорту). Для багатьох науковців характерним є те, що індивідуальність вони здебільшого розглядали як своєрідний вияв особистості людини на одиничному рівні.

Друге визначення відстоює позицію окремої (цілісної) сутності індивідуальної особливості. Чимало науковців сутність індивідуальності пов'язувала з діяльною природою особистості. У такому випадку серед найважливіших характерних ознак індивідуальності розглядалася соціальна активність, самодіяльність особистості, її творче начало.

Третє значення, яке поділяли і Б. Ананьєв, і С. Рубінштейн, пов'язує індивідуальність з вищим рівнем розвитку особистості. В акмеології сьогодні точно визначилися поняття індивіда й особистості, але точаться дискусії відносно понять індивідуальності.

Останнє є не тільки поняттям і категорією, а новою парадигмою, яка була сформована С. Рубінштейном на основі принципу детермінізму в плані філософсько-методологічному. Вона розроблена в психології як методологічний принцип спочатку відносно предмету психології, потім – стосовно особистості.

Особливо важливими є аспекти формування акмеякостей, які розглядаються в контексті життєвого, професійного, духовного шляху. Цей контекст не просто встановлює свої рівні, згідно з якими особистість стає суб'єктом професійної діяльності чи духовно-моральним суб'єктом.

Формування акмеякостей можливе шляхом досягнення акмеологічної компетентності (інтегральна готовність і здатність особистості будувати свій поступовий розвиток із постійним ускладненням завдань і зростанням рівня досягнень, які найбільш повно реалізують психологічні ресурси людини).

Акмеологічні якості особистості забезпечують рух людини до визначених досягнень. До цих особистих якостей відносять акме-мотивацію та акме-здібності.

Розвиваючись і вдосконалюючись не як «річ у собі», а для примноження в кінцевому результаті всього кращого, створеного людством у духовній та матеріальній культурах, особистість не просто засвоює культуру, але й сама починає розвивати цю культуру, спираючись на високий рівень можливостей. І тут вона знову виступає як суб'єкт якісно нового рівня.

Якість суб'єкта – це якість, яка пов'язана зі становленням, досягненням особистістю вищого ступеню свого розвитку.

Особистість як суб'єкт досягає вищого рівня, який не має стандартного для всіх людей значення (порогу), і вищий рівень цього розвитку вимірюється можливостями особистісної індивідуальності.

Для кожної особистості вищим буде різний рівень. Навіть процес особистісного розвитку повинен спрямовуватися ідеальними уявленнями – образом майбутнього стану суб'єкта, що повинен відображати бажані властивості. Н.Кузьміна виділяє три види акмеологічних факторів, які впливають на формування акмеологічних якостей особистості:

– об'єктивні, що проявляються як зовнішня заданість, вони пов'язані з реальною системою професійної діяльності;

– суб'єктивні пов'язані з індивідуальними передумовами рівня успішності професійної діяльності (мотиви, спрямованість, інтереси, компетентність тощо. Рівень їх прояву пояснює суб'єктивні причини, які сприяють росту професіоналізму);

– об'єктивно-суб'єктивні, пов'язані з організацією професіонального середовища, професіоналізмом керівників, якістю управління.

Одним із головних проявів індивідуальності є зрілість особистості, яка допомагає вираженню індивідуальних характеристик у подоланні перепон.

Останні дослідження процесу розвитку дорослої людини показали, що всі люди тією чи тією мірою проходять у своєму житті через одні й ті ж етапи (Levinson). Тому можна визначити атрибути зрілої особистості, що сприяють самовираженню та самовизначенню індивідуальності:

- здібність самостійно мислити – людина стосовно будь-якого приводу має власну думку, засновану на власній системі цінностей;
- готовність взяти на себе відповідальність за свої вчинки – людина готова визнати свої недоліки та взяти провину на себе;
- вміння долати страх і стримувати гнів, тобто вміння володіти собою, не впадати в паніку;
- бажання працювати – людина бере на себе відповідальність, хоче приносити користь суспільству і домогтися повної фінансової незалежності;
- здібність до любові та побудови міцних стосунків з партнером – людина вміє виявляти свої почуття до іншої людини, що є основою глибоких і близьких відносин.

З акмеологічної точки зору найбільш близькою до пояснення суті розвитку особистості є позиція О. Лазурського (характеролога), який підкреслював, що головне в людині – це «багатство особистості», тобто різноманітність і складність психічних явищ і здібностей. Під розвитком особистості О. Лазурський розумів «... максимум розвитку здібностей і обдарованості, їх збагачення», підкреслюючи цим рівноправність набутого та потенційного. Бо саме в акмеології потенціал особистості розглядається як система ресурсів, що постійно поповнюється та відновлюється. Особистісний розвиток відбувається перш за все тоді, коли поповнюються знання, розширюється світогляд, удосконалюються інтелектуальні вміння (самонавчання). *До потенційної сфери відносять:* природні особливості (наявні в людині особливості як індивіда); здібності; соціальні можливості суспільства, які можуть бути використані для особистісного розвитку.

До сфери актуального: якісно нове перетворення потенційного; зовнішні прояви того, що реально функціонує.

Б.Ананьєв у своїх дослідженнях людини як суб'єкта діяльності, індивідуальності, зазначив, що предметом акмеології є закономірності розвитку зрілої людини засобами освіти. Його учениця Н.Кузьміна на основі такого припущення, предметом акмеології вважає закономірності, умови, чинники і стимули самореалізації творчого потенціалу людини протягом усього життєвого шляху, шляхи розвитку творчої готовності до майбутньої реалізації в різних сферах діяльності, досягнення вершин життя та професіоналізму.

Науковою школою Б.Ананьєва (1980) були висунуті дві дуже важливі парадигми:

– у першій парадигмі людина розглядається цілісно як індивід, особистість, суб'єкт діяльності та індивідуальність;

– друга парадигма спрямована на розкриття життєвого шляху людини як історії розвитку особистості в певному суспільстві.

Акмеологія доповнює:

– *першу парадигму такими двома позиціями:* по-перше, «кінцевий результат» суб'єкта діяльності, індивідуальності; по-друге, «зворотний зв'язок», що дозволяє людині здійснювати самокоррекцію і самореорганізацію діяльності, яка спрямована на досягнення більш високого результату;

– *другу парадигму, акмеологія конкретизує,* прив'язуючи її до освітнього маршруту та професійної діяльності протягом життєвого шляху, а також до «вчинків» та «продуктів», які можуть бути різної результативності та різного рівня успішності (або неуспішності).

Реалізуючи свій життєтворчий потенціал у повній мірі, особистість самоактуалізується і, як наслідок, досягає акме. Компоненти життєтворчого потенціалу особистості співвідносні з елементами структури акмеологічного потенціалу особистості. Це може свідчити про взаємозалежність та взаємообумовленість цих двох феноменів.

Компоненти життєтворчого потенціалу майбутнього фахівця: відкритість новому, ціннісні орієнтації, свобода вибору, критичне мислення, інтуїтивність, готовність до постійного саморозвитку та самоактуалізації, креативність, реалістичність самооцінки, схильність до лідерства, соціальна активність, соціальна винахідливість, схильність до імпульсивної (долаючої) поведінки у критичних ситуаціях.

Питання 3. Акмеологічна концепція розвитку професіонала та становлення професіоналізму фахівця.

Передумовами розробки акмеологічної концепції на сучасному етапі розвитку акмеології є найбільш розроблені напрями, які пов'язані з особливим видом прогресивного розвитку зрілої особистості – особистісно-професійним розвитком. Зокрема, актуалізується проблема пошуку та визначення закономірностей, механізмів, умов і чинників розвитку суб'єкта праці до рівня професіонала. Важливу роль при цьому мають еталонні моделі професіонала, які виступають системоутворювальним чинником для успішного особистісно-професійного розвитку.

На думку Б.Ломова, еталони-моделі, або «зразки-цілі» створюються на основі концептуальних уявлень про їх акмеологічну сутність і зміст.

Саме тому важливою складовою будь-якого акмеологічного дослідження є розробка концепції розвитку професіоналізму або професіонала як єдиного визначального замислу, системи аргументованих теоретичних поглядів. Проведений науковцями (А. Деркач, О. Бодальов,

Н. Кузьміна, В. Зазикін та ін.) теоретико-методологічний аналіз можливостей застосування акмеологічних знань і підходів до вирішення проблеми розвитку суб'єкта до рівня професіонала, створило передумови для розробки акмеологічної концепції розвитку професіоналу. Концепція має узагальнюючий характер і змістово представлена системою теоретичних ідей, поглядів, щодо шляхів і методів розвитку суб'єкта праці до рівня професіонала.

Пропонована акмеологічна концепції має дві площини подання даної системи поглядів: змістовну і структурно-процесуальну.

Перша – змістовна – розглядається в контексті загального розширення суб'єктного простору особистості, її професійного і етичного «збагачення», що включає підвищення відповідальності, почуття обов'язку, совість і чести, відходу від неадекватних особистістських установок і стандартів.

У такому розумінні опора здійснюється на методологічний принцип суб'єктності. У контексті акмеологічного підходу ознаками суб'єктності виступають «параметри активності» людини:

- активне орієнтування (у новій ситуації, матеріалі);
- усвідомлення (структури своєї діяльності, якостей особистості, етапів життєвого шляху);
- ініціатива, самостійне цілепокладання, планування, передбачення;
- інтенсивна включенність у діяльність;
- прагнення до саморегуляції (самоконтролю, самокоррекції, самокомпенсації), володіння прийомами саморегуляції та творчого творення;
- усвідомлення суперечностей свого розвитку, їх усунення, забезпечення балансу і гармонії;
- постійна орієнтація особистості на саморозвиток і самовідновлення;
- інтеграція свого професійного шляху, структурування та впорядкування свого професійного досвіду та досвіду інших.

Їх зміст розкривається на рівні загального з конкретизацією на рівні особливого для професійної діяльності.

Друга – структурно-процесуальна – процесуальний розвиток суб'єкта праці до рівня професіонала розглядається з системних позицій, а саме у зв'язку із змінами та розвитком підсистем професіоналізму особистості та діяльності, нормативної регуляції, мотивації на саморозвиток і професійні досягнення, рефлексивної самоорганізації й у плані розкриття творчого потенціалу особистості. Їх зміст розкривається на рівні спільного з конкретизацією на рівні особливого для певних видів професійної діяльності.

Розглянемо визначені системні уявлення у вигляді якісного опису психолого-акмеологічного змісту підсистем і зв'язків між ними.

1. Підсистема професіоналізму діяльності фахівця.

Ця підсистема характеризується гармонійним поєднанням високої професійної компетентності та професійних умінь і навичок на рівні професійної педагогічної майстерності, а також акмеологічних інваріантів професіоналізму, що розглядаються як спеціальні базисні вміння.

Головним когнітивним компонентом підсистеми професіоналізму діяльності є професійна компетентність. Професійна компетентність прямо пов'язана і з професіоналізмом особистості – власне сфера ведення, коло знань мають безпосереднє відношення до неї.

Психологічна компетентність являє структуровану систему знань про людину як індивіда, індивідуальності, суб'єкту праці й особистості, що включена в індивідуальну або спільну діяльність, що здійснює професійні та інші взаємодії. Психологічна компетентність в найзагальнішому вигляді складається з декількох взаємозв'язаних компонентів: гностичного, що включає систему необхідних психологічних знань; проєктувального, пов'язаного з процесами прогнозування та передбачення; регулятивного або конструктивного, що полягає в умінні впливати; комунікативного, який проявляється в ефективному спілкуванні.

У науковій літературі виділено п'ять основних взаємопов'язаних видів психологічної компетентності: соціально-перцептивна компетентність (знання людей, її підґрунтя складають спостережливість і проникливість); соціально-психологічна (знання закономірностей поведінки діяльності та відносин людини, включеної у професійну групу, колектив); ауто-психологічна (самопізнання, самооцінка, самоконтроль, уміння управляти своїм станом і працездатністю, самоефективність); комунікативна (знання різних стратегій і методів ефективного спілкування); психолого-педагогічна (знання методів здійснення впливу).

Професійні вміння та навички є головним регулятивним компонентом підсистеми професіоналізму діяльності, що матеріалізують професійні знання, закладені в професійній компетентності. Іншими словами, це вміння використовувати знання в практичних цілях з високою ефективністю, освоювати нові алгоритми та способи розв'язання професійно орієнтованих задач і використанням інноваційних засобів діяльності. Зазначені вміння і гнучкі навички мають відповідати рівню професійної майстерності. Все це набувається разом з досвідом роботи і виявляється у вигляді єдиної системи узагальнених та спеціальних знань і умінь. Уміння і гнучкі навички повинні поєднуватися з уміннями творчо, нестандартно, але досить ефективно розв'язувати професійні задачі.

Загальні акмеологічні інваріанти професіоналізму в підструктурі професіоналізму діяльності виступають як ефективні спеціальні вміння здійснювати надійні і точні прогнози – основу планування і реалізації

будь-якої діяльності, умінь приймати відповідальні й ефективні рішення, зокрема в екстремальних та нестандартних ситуаціях, уміння здійснювати самоконтроль і саморегуляцію на високому рівні.

Особливі акмеологічні інваріанти професіоналізму можна представити як такі уміння, що відображають специфіку професійної діяльності (наприклад, педагоги-професіонали повинні обов'язково володіти розвиненими комунікативними вміннями впливати, переконувати, навіювати, полемізувати, вислуховувати тощо).

Зміст підсистеми професіоналізму діяльності не є якимось «застиглим» утворенням. Вона передбачає постійне збагачення, розширення діапазону вдосконалення системи знань, умінь і навичок, вирішуваних професійно орієнтованих задач. І як наслідок, зростає ефективність діяльності, а сама вона набуває все більш творчий характер.

Розвиток підсистеми професіоналізму діяльності може здійснюватися різними шляхами – у процесі самостійної роботи, професійного самовдосконалення, підвищення кваліфікації, освоєння суміжних професій, стажування тощо.

2. Підсистема професіоналізму особистості фахівця.

У широкому розумінні підсистема професіоналізму особистості містить вимоги до рівня розвитку різних характеристик і властивостей суб'єкта праці, які багато в чому визначають високу ефективність професійної діяльності.

Професіоналізм особистості досягається багато в чому в процесі і в результаті розвитку здібностей та їх збагачення. Це важливі характеристики поновлюваного потенціалу суб'єкта праці. Йдеться про так звані складні і спеціальні здібності як якості особистості, що визначають успішність оволодіння певною діяльністю і вдосконалення в ній.

Акмеологічні дослідження проведені у цьому напрямі свідчать, що такими здібностями є: інтелектуальні (в основному аналітичні), загальні здібності до професійної діяльності, психологічні та комунікативні здібності.

Науковці підкреслюють, що розвиток професіоналізму особистості пов'язано з інтенсивним розвитком складних спеціальних здібностей до рівня обдарованості. Серед них особлива роль належить інтелектуальним які являють системну властивість, оскільки основою будь-якого розвитку є насамперед розвиток інтелектуальних здібностей.

Важливо виявити умови і чинники розвитку професіоналізму. Такими умовами виступають *інтегральні психічні властивості особистості* – увага, пам'ять, уява, а також *психологічні характеристики* – емоційна теплота, привабливість, усталеність, толерантність тощо.

В акмеологічних дослідженнях особливо підкреслюється роль сили особистості і вольових якостей, які є необхідними умовами для досягнення поставлених масштабних цілей і внутрішнім регулятором саморозвитку та самовдосконалення. Розвиток сили особистості, волі, уміння здійснювати

вольові зусилля, вольової стійкості є одним з головних завдань особистості, яка прагне стати професіоналом.

У системі професійно важливих якостей виділяють спеціальну групу так званих особистісно-професійних якостей (за основу взяті професіограми В.Сластьоніна, Є.Антипової, М.Болдирева та ін.):

Суспільна спрямованість: науковий світогляд, потреби передової людини; громадянська зрілість і активність, обізнаність із подіями світового і місцевого життя; загальнолюдські моральні риси та якості; прагнення до висот своєї професії; загальна ерудиція, начитаність.

Професійна спрямованість: компетентність; захопленість професією; висока професійна працездатність; вимогливість до себе, наполегливість, цілеспрямованість; справедливість; тактовність; витримка, терплячість, самовладання; такт, уважність. щирість; самокритичність, скромність, самооцінка; винахідливість, твердість і послідовність у словах, і діях; організованість; відповідальність, оптимізм; комунікативність, виразна мова; зібраність, акуратність і зовнішня охайність.

Акмеологічні дослідження свідчать, що розвиток професіоналізму особистості корелює з рефлексивною організацією діяльності та рефлексивною культурою суб'єкта праці.

Рефлексія розглядається як сутнісна характеристика людської свідомості, пояснювальний принцип для розкриття змісту психологічних і соціальних феноменів.

Система способів організації рефлексії, що побудована на основі ціннісних й інтелектуальних критеріїв, вважається *культурою рефлексії*.

Організація рефлексії і культура в загальному вигляді включає наступні компоненти: перцептивний, когнітивний, афективний, оцінний, регулятивний.

Мотивація, або потреба, досягнення – одна з різновиду трудової мотивації, пов'язана з потребою особистості домагатися успіху й у меншій мірі – уникати невдач. Формування мотивації досягнення тісно пов'язане із соціалізацією особистості і може виявлятися як «прагнення до підвищення рівня власних можливостей».

Особи з високим рівнем мотивації досягнення відрізняються наступними рисами: наполегливістю в досягненні поставленої мети; незадоволеність досягнутим; постійним прагненням зробити справу краще, чим раніше; схильністю сильно захоплюватися своєю роботою; переживанням радості від успіху в роботі; нездатністю погано працювати; потребою винаходити нові прийоми роботи при виконанні звичайних справ; незадоволеністю легким успіхом; відсутністю духу нездорової конкурентості, бажанням, щоб інші теж досягли високих результатів; готовністю прийняти допомогу та надати її іншим.

Відмічені характеристики є хорошим орієнтиром для формування адекватної і високої мотивації досягнень, необхідною для формування професіонала, і показниками її оцінки.

На формування мотивації досягнення сильно впливають обрані суб'єктом особистісні стандарти й еталони, які являють собою «образ-мету» розвитку. Порівняння себе, своїх досягнень з обраними стандартами та еталонами нерідко є сильним стимулом до розвитку особистості. Відзначимо, що у в особистості, яка прогресивно розвивається мета, еталони і стандарти постійно змінюються, підвищуючи свій рівень.

3. Підсистема нормативності діяльності і поведінки.

Її розвиток є важливою складовою професіоналізму особистості і становлення професіонала. Дійсно, справжній професіонал, що має високі еталони якості професійної діяльності і відносин, має досить жорстку систему нормативної регуляції, спонукаючої його постійно дотримуватися цих еталонів і стандартів. Іншими словами норми виступають ще і як етичний регулятор поведінки і відносин. Етичні або моральні норми професіонала є своєрідною особистісною проекцією професійно-групових та соціальних норм.

Професійно-групові норми професіоналів – це сукупність правил і вимог, що виробляються реально функціонуючою професійною спільнотою, нормативно не заданих, але таких, що відіграють роль найважливішого засобу регуляції поведінки членів даної професійної групи, характеру їх взаємовідносин, взаємодії і спілкування. Професійно-групові норми, що базуються на прийнятих еталонах, дозволяють підвищувати стійкість групи, здійснювати соціальний контроль над її членами і тим самим понизити вірогідність можливого ухилення від норм професіоналізму. Професійно-групові норми набувають якості етичних у разі, коли вони мають головним чином позитивну спрямованість, з переважанням тих, які стимулюють розвиток і забезпечують нормативність мотивів.

Структура системи моральної регуляції діяльності і поведінки у професіоналів відрізняється складністю і включає в себе наступні базисні взаємопов'язані компоненти:

- мотиваційний (позитивне відношення до даного виду діяльності, прагнення до самореалізації і досягнень, моральні і професійні установки й інтереси);
- когнітивний (знання про професійну етику, уявлення про моральність і моральні норми);
- регулятивний (володіння способами і прийомами, необхідними для розуміння сенсу моральних норм і припису розпоряджень);
- позиційний (позитивне відношення до осіб, з якими здійснюються професійні взаємодії, обов'язковість і відповідальність перед ними);
- емоційно-вольовий (здатність до морального співпереживання, здатність відчувати задоволення від роботи, ініціативність);

– оцінний або рефлексивний (моральна самооцінка своєї підготовки, результатів діяльності і відносин).

Гармонійна єдність даних компонентів і складає нормативну систему моральної регуляції поведінки і відносин професіонала.

Послідовне формування нормативної системи регуляції діяльності, поведінки і відносин є основою професійно-моральної культури, що є ознакою справжнього професіонала.

В акмеологічних дослідженнях розроблена теоретична модель професійно-моральної культури суб'єкта праці в його русі до АКМЕ.

Дана модель являє собою послідовну систему алгоритмів саморозвитку: актуалізація потреби в особистістому і професійному самопізнанні; освоєння основних засобів психологічної самодіагностики; формування професійних і гуманістичних ціннісних установок, відповідних еталонів і норм; розвиток підсистеми професіоналізму діяльності й особистості; їх постійна рефлексія; розвиток потреби в професійному самовдосконаленні.

Зазначені системи і моделі є підґрунтям формування нормативної моральної системи регуляції діяльності, поведінки і відносин професіонала.

4. Підсистема формування продуктивної Я-концепції.

Особистісно-професійний розвиток суб'єкта праці до рівня професіонала можливий за наявності продуктивної Я-концепції, тобто усталеної, усвідомленої, неповторної системи уявлень суб'єкта, що переживається, про самого себе, свої можливості і перспективи, на основі чого він будує свої відносини і взаємодії.

Адекватні уявлення дозволяють сформувати реалістичні особистісно-професійні стандарти, програми розвитку і саморозвитку, вибудувувати гармонійну та продуктивну систему професійних взаємодій і відносин.

Я-концепція – це цілісний образ власного «Я», який виступає у вигляді установки по відношенню до самого себе і включає наступні компоненти: когнітивний (образ своїх якостей, здібностей, соціальної значущості тощо, тобто прояв самосвідомості); емоційний (самоповага, себелюбство тощо); оцінний-вольовий (прагнення завоювати пошану).

Підґрунтя Я-концепції складають різні уявлення про самого себе, що відрізняються різним ступенем адекватності:

- «Я» реалістичне в теперішньому часі;
- «Я» ідеальне (тобто яким суб'єкт прагне бути, орієнтуючись на моральні норми);
- «Я» динамічне (яким має намір стати в майбутньому в процесі свого розвитку);
- «Я» фантастичне (яким бажав би стати, якщо це стало б можливим).

В акмеологічних дослідженнях було показано, що розвиток професіоналізму особистості припускає гармонійність складових Я-реального (сьогодення), Я-ідеального, Я-фантастичного і Я-майбутнього.

У дослідженнях доведено, що для розвитку продуктивної Я-концепції необхідні:

– гностичні вміння (перш за все аналізувати ситуацію, характеристики суб'єктів і об'єктів діяльності та взаємодій);

– проєктувальні вміння (адекватно представляти існуючі причинно-наслідкові та функціональні зв'язки у реальності);

– конструктивні вміння (вибудовувати та коректувати систему поведінкових, діяльнісних і стратегій відносин);

– комунікативні вміння (регулювати міжособистісні відносини, встановлювати емоційно позитивні контакти, впливати на поведінку і відносини в колективі);

– рефлексивні вміння (реагувати адекватно ситуації і суб'єктам взаємодії) тощо.

Я-концепція особистості досить динамічна, а інколи й суперечлива, однак з розвитком професіоналізму особистості її компоненти гармонізуються, набувають прогресивного стимулюючого характеру. Продуктивний образ Я-професіонал якраз і відрізняється конгруентністю реального, ідеального і фантастичного «Я». Сформований образ «Я» впливає на характеристики самоповаги особистості і уявлення про власний статус.

Отже, концептуально з акмеологічних позицій розвиток професіонала можна представити як процес і результат системних перетворень особистості, що розвивається і який включає взаємопов'язані прогресивні зміни наступних основних властивостей, які формально розглядаються як підсистеми: професіоналізму діяльності, професіоналізму особистості, нормативності діяльності і поведінки, продуктивної Я-концепції. Реалізація даної концепції розвитку професіонала дозволяє особистості досягти акмеологічного рівня, який у міру зростання професіоналізму підвищуватиметься.

Педагогічна акмеологія ґрунтується на психолого-педагогічній концепції, зорієнтованій на вивчення людини як предмета комплексних досліджень, а саме, як індивіда, особистості, суб'єкта діяльності й індивідуальності (Б.Ананьєв, В.Мерлін, Е.Клімов, Дж.Льовінджер та ін.).

У світлі цієї концепції людина розглядається як динамічна система, яка знаходиться в постійному розвитку, зміні, при цьому одержуючи нові особистісні й індивідуально-психологічні якості, які забезпечують можливості соціальної та професійної адаптації. Важливе методологічне значення у процесі становлення педагогічної акмеології мають дослідження з системно-структурної тематики (П.Анохін, М.Данилов, В.Малінін, В.Беспалько й ін.), теорія функціонування педагогічних систем, теорія психологічної структури діяльності педагога (Н.В. Кузьміна).

Ю. Гагін запропонував концепцію педагогічної акмеології, яка базується на таких принципах: принцип потенційної самореалізації людини; принцип індивідуальності; принцип педагогічної майстерності; принцип здоров'я. Категорія суб'єкта розкриває значеннєво-життєві і спонукальнозначеннєві якості особистості в її ставленні до діяльності.

Основні положення концепції педагогічної акмеології:

- людина володіє потенціалом, який вона може вдосконалювати;
- людині властива потреба в здійсненні власних потенціалів;
- форма здійснення людини – це її сходження до індивідуальності;
- індивідуальність – це вищий рівень розвитку людини;
- становлення і реалізація індивідуальності відбувається в процесі духовно-практичної діяльності;
- педагогічна майстерність – це спосіб буття педагога;
- акмеологічне проектування застосовується для визначення стратегії життя, поведінки і професійного вдосконалення;
- акмеологічне консультування – це робота з керівниками і педагогами, пов'язана з наданням їм допомоги в досягненні вершин професійної діяльності, а також педагогічної майстерності, формування «Я-концепції» тощо.

В. Максимова, автор акмеологічної концепції шкільної освіти, уперше застосувала його до розвитку людини і рубіжних етапів процесу дорослішання. У її визначенні глобальна зрілість – інтегральна характеристика розвитку всіх життєвих сил людини на певному етапі її дорослішання, гармонійне співвідношення природних, особистісних і суб'єктивних показників її цілісного розвитку.

Питання для самостійної роботи:

1. Розкрийте сутність, структура та функції акмеологічної культури особистості.
2. Визначте атрибути зрілої особистості, що сприяють самовираженню та самовизначенню індивідуальності.
3. Розкрийте акмеологічне розуміння людини як індивіда, особистості, суб'єкта творчої діяльності та життєвого шляху
4. Проаналізуйте види акмеологічних факторів, які впливають на формування акмеологічних якостей особистості.
5. Які компоненти життєтворчого потенціалу майбутнього фахівця виділяють сучасні науковці?
6. У чому полягає зміст категорії професіоналізму як однієї із центральних категорій акмеології?
7. Чим обумовлено актуальність появи акмеологічних концепцій?
8. Яке значення провідних ідей акмеологічної концепції шкільної освіти В. Максимової?

Тема 4. Акмеологічний підхід у педагогічній освіті України

Мета вивчення: формування уявлень про акмеологічний підхід у педагогічній освіті в контексті парадигми «освіта протягом життя», узагальнення та систематизація знань у контексті сучасної акмеологічної науки, професійна підготовка фахівців у галузі акмеології.

Обладнання: підручники, словники, презентації та відеоматеріали.

План лекції:

1. Ключові положення акмеологічного підходу в педагогічній освіті України

2. Акмеологічний підхід у педагогічній освіті в контексті парадигми «освіта протягом життя»

3. Пріоритетні вектори розвитку педагогічної освіти в Україні у вимірах акмеологічного підходу

4. Акмеологічний підхід в розвитку зрілої особистості

5. Педагогічний акмепрофесіогенез в умовах формальної і неформальної післядипломної освіти

Література:

1. Антонов В.М., Голобородько Є.П., Антонова-Рафі Ю.В. Акме-педагогіка, акме-менеджмент освіти та акме-інновації у вихованні: монографія. Харків: Вид-во Іванченка І.С., 2018. 368 с.

2. Антонов В.М. Інноваційна акмеологічна педагогіка: монографія. Київ-Одеса: КУПРІЄНКО СВ, 2017. 2018. 328 с.

3. Дерєка Т.Г. Акмеологічні засади неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання: автореф дис ... д-ра пед наук: 13 00 04 «Теорія та методика професійної освіти». Київ, 2017. 38 с.

4. Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти: монографія / керівн. авт. кол. Н.В.Гузій. Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. 516 с.

Ключові поняття: акмеологічний підхід, педагогічна освіта, професіоналізм, формальна освіта, неформальна освіта, інформальна освіта, акмепрофесіогенез, освіта протягом життя.

Основний зміст

Питання 1. Ключові положення акмеологічного підходу в педагогічній освіті України

Акмеологічний підхід у педагогічній освіті варто обґрунтувати на основі акмеології (грец. акр.ε означає асте – вершина, пік, logos – наука) – міждисциплінарної науки, яка виникла на межі природничих, суспільних і гуманітарних дисциплін і вивчає феноменологію, закономірності і механізми розвитку людини на ступені її професійної зрілості (за С. Гончаренком).

Акмеологія у педагогічній освіті вивчає феноменологію, закономірності і механізми розвитку особистості на ступені її професійної зрілості та є

методологічним інструментарієм, який допомагає організувати умови для оптимального досягнення фахівця ступенів професіоналізму у сферах педагогічної діяльності, для прояву ними своїх соціально значущих і творчих якостей.

Акмеологія останнім часом інтенсивно розвивається, істотно змінюючи акценти у сфері професійної підготовки і в системі безперервної освіти. За умов акмеологічного підходу домінує проблематика розвитку творчих здібностей професіоналів з урахуванням різних аспектів їх підготовки і вдосконалення.

Віковий аспект дослідження націлений на діагностику задатків і здібностей засобами педології (що вивчає дітей і юнаків), андрогогіки дорослих (у тому числі студентів і професіоналів) і геронтології (ветеранів праці).

Освітній аспект – на діагностику й розвиток знань і умінь в системі загальної, професійної і безперервної освіти.

Професійний аспект – на визначення можливостей і результатів здійснення трудової діяльності через з'ясування профпридатної, психологічної готовності до цього виду праці і міри соціальної відповідальності за її процес і результати.

Креативний аспект – на визначення зусиль, що витрачаються, і успішність їх реалізації шляхом з'ясування рівня професіоналізму, інноваційного для рефлексії потенціалу його вдосконалення до міри майстерності і оцінки соціальної значущості інновацій, отриманих в процесі творчості.

Системотвірним вважається аспект рефлексії (пов'язаний з самосвідомістю особи як «Я», що розвивається, і розумінням партнерів по комунікації в процесі трудової діяльності), що забезпечує оптимальне взаємоузгодження виділених акмеологічних аспектів професіоналізації людини.

Акмеологічний підхід є базисним узагальнюючим поняттям акмеології, що акумулює сукупність принципів, методів, прийомів, засобів організації й побудови теоретичної та практичної діяльності, орієнтованих на прогноз якісного результату в підготовці педагога, високий рівень продуктивності й професійної зрілості.

Основною сутнісною характеристикою акмеологічного підходу є прагнення до відновлення цілісності суб'єкта, який проходить ступінь зрілості, коли його індивідуальні, особистісні й суб'єктно-діяльнісні характеристики вивчаються в усіх взаємозв'язках для того, щоб сприяти досягненню вищих професійних рівнів (В.Вакуленко).

Акмеологічний підхід пропонує цілісний розвиток людини і в якості найвищої цінності розглядає її індивідуальність.

Акмеологічний підхід у вивченні людини розробив Б.Ананьєв як стратегію комплексного підходу до вивчення людини як індивіда, особистості, суб'єкта діяльності, індивідуальності.

Згідно з його концепцією, індивідуальний розвиток людини виражено в трьох планах:

- етнопсихологічної еволюції психофізіологічних функцій, у якому людина розглядається як індивід;
- діяльнісного становлення людини та її розвитку як суб'єкта продуктивної діяльності;
- розкриття своєрідності життєвого шляху, її характеристик як особистості. Результатом об'єднання всіх властивостей індивіда, особистості та суб'єкта діяльності є психічна неповторність людини, її індивідуальність.

Акмеологічний підхід є базовою методологічною основою, що зумовлює комплексне дослідження й відновлення цілісності особистості педагога, що проходить шабель зрілості, коли його індивідуальні, особистісні та суб'єктно-діяльнісні характеристики вивчаються в єдності, в усіх взаємозв'язках, для того щоб сприяти його досягненню вищих рівнів, на які може піднятися кожен (за А.Деркач).

Основними пріоритетними ознаками акмеологічного підходу в педагогічній освіті є:

- орієнтація на «акме» – вдосконалення на всіх етапах життя і діяльності людини; всебічний розвиток свідомості й діяльності груп (товариств);
- переконаність у можливості масового вдосконалення;
- оптимістичний погляд на людину та її майбутнє, виражений у антропоогічному акмеїзмі, використання акмеологічного проектування вищих досягнень окремими особами, а також групами і товариствами.

Провідною ідеєю акмеологічного підходу в педагогічній освіті є забезпечення акмеологічного розвитку педагога, суб'єктними ознаками якого є: ініціатива, самостійне цілепокладання, планування, передбачення; інтенсивна включеність у діяльність; прагнення до саморегуляції (самоконтролю, самокорекції, самокомпенсації), постійна орієнтація особистості на саморозвиток і самооновлення; прагнення до самореалізації і творчого творення; інтеграція свого професійного шляху, структурування і впорядкування свого професійного досвіду і досвіду інших.

Акмеологічний розвиток педагога зумовлює його рух до професіоналізму, останній, на переконання науковців, характеризує властивості людини, яка досягла вершин професійної зрілості та виступає головною умовою суб'єктної реалізації індивіда, як можливість втілити свої соціальні потенції, як міра самовизначення людини.

Спираючись на наукові ідеї і розробки О. Бодальова, Н. Кузьміної, А. Маркової та інших, структурою професіоналізму педагога є органічне

поєднання професіоналізму особистості і професіоналізму діяльності, як дві сторони одного й того ж явища, категорії, що відображають діалектичну єдність їх властивостей. Професіоналізм особистості педагога є якісною характеристикою, ознаками якої є високий рівень професійно-важливих і особистісно-ділових якостей, які забезпечують ефективність педагогічної діяльності та виступають внутрішнім регулятором саморозвитку і самовдосконалення.

Професіоналізм діяльності педагога – відображає високу професійну кваліфікацію і компетентність, володіння сучасними інноваційними алгоритмами й способами вирішення професійних задач, що дозволяє здійснювати педагогічну діяльність з високою продуктивністю.

Діалогічний зв'язок професіоналізму педагога та професіональному діяльності є підґрунтям розвитку *акмепрофесіонала*, який володіє:

– інноваційним мисленням, що характеризується накопиченням нового знання у вигляді інновацій, під якими варто розуміти об'єктивне нове, що утворюється у процесі синтезу знань з різних сфер буття;

– усвідомлює значущість особистісного сенсу діяльності, Я-концепції, необхідність самовизначення і самореалізація у професійній сфері, що зумовлено переходом від прагматично-технологічної орієнтації сучасного суспільства до людиномірних орієнтирів його розвитку;

– професійно мобільний, тобто володіє здатністю гнучко перебудовувати напрям і зміст своєї діяльності, знаходити відповіді і реалізовувати себе в умовах динамічності соціального життя, відчувати себе соціально-компетентною особистістю;

– здатний до саморозвитку і самовдосконалення упродовж життя.

Водночас з поняттям професіоналізму педагога науковці розглядають творчість як «фундамент самовдосконалення професіоналізму суб'єкта діяльності».

Творчість – головний спосіб формування професіоналізму, майстерності і є їх основним критерієм. Творчість – найважливіший спосіб сходження людини до індивідуальності, реалізації їх творчого потенціалу, останній визначається як об'єктивними можливостями, так і внутрішньо особистісними чинниками, серед яких провідну роль відіграє особисте ставлення особистості до творчої діяльності, здатність активно мислити, творити, діяти, прагнення досягти запроєктованих результатів.

У педагогічній освіті акмеологічний підхід забезпечує підґрунтя професійного саморозвитку й самореалізацію педагога.

Професійний саморозвиток педагога охоплює всі сфери особистості; мотиви (потреби) й інтелектуальну, і емоційну, і вольову.

Процес саморозвитку базується і піднімає на новий рівень функціонування, тобто інтенсифікує процеси «самості»: самопізнання, творче самовизначення, самоврядування, самоорганізацію, творчу самореалізацію, самовдосконалення педагогів.

Процес самореалізації пов'язаний з професійної (педагогічної) самосвідомістю (Я-концепція) педагога як усвідомлення й оцінка особистістю своїх дій та їхніх результатів, думок, почуттів, моральних стереотипів й інтересів, ідеалів і мотивів поведінки, ідентифікація з професією, співвіднесення себе з професійним еталоном, цілісна самооцінка себе у життєдіяльності.

Самосвідомість надає можливість педагогові критично ставитися до власної свідомості, виокремлювати внутрішнє від зовнішнього, аналізувати його і зіставляти з зовнішнім, тобто вивчати акт власної свідомості. Разом з тим у самосвідомості педагога відбувається усвідомлення самого себе не як абсолютно відокремленого від цього світу, а у його різноманітному відношенні з ним. Самосвідомість є не монологом свідомості з самим собою - це діалог особистості з власним досвідом.

Реалізація акмеологічного підходу в педагогічній освіті допомагає розробити технології, які характеризуються індивідуальною спрямованістю та забезпечують особистісно-професійний розвиток педагога, що дозволяє розкрити його внутрішній потенціал, розвиток якостей, які сприяють досягненню високого рівня особистісного зростання, педагогічного професіоналізму. Науковці їх визначають як акмеологічні технології як сукупність засобів, спрямованих на розкриття внутрішнього потенціалу особистості, розвитку властивостей і якостей, що сприяють досягненню високого рівня особистісно-професійного розвитку й професіоналізму.

Акмеологічний підхід досліджує такі категорії розвитку професіоналізму педагога: акме; професіоналізм як єдність компетентностей, адаптивності, інноваційної творчості; компетентність як інтегративний особистісний ресурс, який забезпечується професійними компетенціями; компетенції як технології успіху; фактори професіоналізму як обставини, які впливають на його рівень; особистість як професійно активний суб'єкт; самореалізація особистості професіонала як фактор здійснення педагогічної діяльності.

Питання 2. Акмеологічний підхід у педагогічній освіті в контексті парадигми «освіта протягом життя»

Сучасний розвиток педагогічної освіти неможливий без здатності педагога, вчителя вчитися протягом життя та досягати акме-вершин професійного і особистісного розвитку. Якісна освіта має формувати потребу в постійному саморозвитку особистості крізь призму формальної, неформальної та інформальної освіти.

Застосування акмеологічного підходу у єдності означених видів освіти дозволяє перевести її з режиму функціонування у режим розвитку, що досягається через трансформацію розуміння освіти від народження і протягом життя. Це забезпечує зміна ролі людини в сучасному світі,

бачення ідеалу освіченості людини і висування нових вимог до якості людського капіталу відповідно до культурно-духовними, суспільно-економічними і технологічними трансформаціями, а також численні виклики глобального, європейського, національного, регіонального та місцевого рівнів.

У Меморандумі безперервної освіти Європейського Союзу (2000) підкреслено, що до сих пір при формуванні політики в галузі освіти враховувалося лише формальну освіту, а іншим двом категоріям не приділялося практично ніякої уваги. Континуум безперервної освіти робить неформальне і інформальне освіту рівноправними об'єктами процесу навчання. Відповідно ефективність розвитку педагогічної освіти України у контексті акмеологічного підходу стає можливим за умови взаємозв'язку і взаємодоповнюваності формальної, неформальної та інформальної освіти.

Формальна освіта (формальну освіту) забезпечує вчителям, педагогам зміна освітнього рівня і підвищення кваліфікації в інститутах післядипломної педагогічної освіти, навчальних закладах і установах освіти відповідно до визначених освітньо-професійними програмами і терміном навчання, заходами державної атестації, що підтверджується отриманням відповідних документів про освіту.

З огляду на потребу педагогів у навчанні протягом усього життя актуальними і визнаними стають знання, вміння і навички, отримані в системі *неформальної освіти (неформальна освіта)* як організованої систематичної освітньої діяльності, що проводиться за межами формальної педагогічної системи, яке забезпечує умови для самореалізації кожного фахівця, його педагогічного вдосконалення по основі надання широких можливостей у виборі напрямку і форм освітньої діяльності в професійній сфері.

Інформальна освіта (неформальна освіта) здійснюється за межами стандартної освітнього середовища, є індивідуальною пізнавальною діяльністю педагога, супроводжує педагога в повсякденному житті.

Одночасно інформального освіта забезпечує умови для пошуку:

- особистісної самоідентичності (прояв особистісного начала, визначення свого місця в навколишньому світі на основі фундаментальних моральних, духовних цінностей),
- професійної самоідентичності (усвідомлення «Я» – концепції, професійного становлення і розвитку);
- культурної самоідентичності (усвідомлення себе як суб'єкта культури і носія культурних традицій, ототожнення себе з видатними досягненнями національної культури), що обумовлює формування стійкості фахівців в мінливому світі.

Питання 3. Пріоритетні вектори розвитку педагогічної освіти в Україні у вимірах акмеологічного підходу

Провідними регуляторами розвитку педагогічної освіти в Україні у контексті акмеологічного підходу є:

– визнання педагогічної освіти як сфери забезпечення людським капіталом – педагогами, які повинні мати високий рівень реалізації професійної діяльності, свідомо змінювати і розвивати себе, здійснювати індивідуальний творчий внесок у професію, стимулювати в суспільстві інтерес до результатів своєї праці;

– усвідомлення пріоритетності акмеологічного підходу в педагогічній освіті як базисної методологічної основи, яка забезпечує прогностичність, постійний рух за висхідною траєкторією розвитку педагога, розуміння його ролі у сучасному світі відповідно до культурно-духовних, суспільно-економічних і технологічних трансформацій;

– безперервний професійний акмеологічний розвиток вчителів, педагогів у рамках формальної, неформальної та інформальної освіти забезпечить цілісну підготовку акмепрофесіонала з інноваційним мисленням, характеризується накопиченням нового знання у вигляді інновацій, під якими необхідно розуміти об'єктивне нове, що утворюється у процесі синтезу знань з різних сфер.

Питання 4. Акмеологічний підхід в розвитку зрілої особистості

Акмеологічний підхід до якості педагога з позиції нових методологічних категорій (акме, акмеограма, саморозвиток тощо) дозволяє по-новому підійти до аналізу і проєктуванню педагогічної реальності в сучасній освіті, керувати якістю освіти в контексті акмеологічної парадигми.

Акмеологічний підхід у післядипломній освіті має бути пріоритетним напрямком, який спонукає особистість педагога до прогресивного саморозвитку, самоорганізації та відповідно професійного самовдосконалення. *Застосування в післядипломній освіті цього підходу полягає в наступному:*

– *створення особистісно-гармонійного професійного іміджу та «Я-концепції», тобто активізація професійно-особистісних якостей, які сприяють самоствердженню, відокремлення власних поведінкових моделей, ціннісних установок, адекватне виділення себе із соціального й професійного середовища, оволодіння системою засобів, методів, механізмів саморегуляції, що сприятимуть самовдосконаленню та самореалізації себе як особистості;*

– *організація особливого акмеологічного середовища, у якому розвиток професіоналізму педагога є цінністю, традицією, вимогою, реальністю та ідеалом. Для такого середовища характерним є міжособистісне співробітництво, під час якого відтворюються сутнісні сили педагога як суб'єкта професійної діяльності;*

– *утвердження власної акмеологічної позиції*, тобто орієнтація на досягнення високих результатів у власній професійній діяльності за умови дотримання морально-правових норм поведінки й духовно-моральних цінностей;

– *розвиток інноваційного творчого потенціалу педагога* як у курсовий, так і в міжкурсний період. Інноваційність як потужний професійний потенціал особистості полягає в готовності започатковувати нові технології і підходи до вирішення педагогічних завдань, створювати авторські науково-методичні розробки, узагальнювати та розповсюджувати передовий педагогічний досвід;

– *самоосвітня діяльність педагога* як важливий показник якості освіти, готовності до самонавчання та самооцінки, важливий критерій життєтворчості;

– *складання плану самовдосконалення*: вивчення передового досвіду колег, проведення відкритих уроків, самоаналіз уроків, обговорення відвіданих уроків, участь у конкурсах тощо;

– *самореалізація власного творчого потенціалу*, яка відображає можливості педагога в повній мірі презентувати свої можливості та застосовувати їх у процесі продуктивної діяльності. Самореалізація педагогом власного особистісного та професійного потенціалу має різні форми прояву: розкриття свого творчого потенціалу під час практичної діяльності, наполегливість у здійсненні життєвих та професійних планів, умінні відстоювати власну позицію;

– *поповнення власного професійно-педагогічного арсеналу інтерактивними формами та методами навчання*, як-от: урок-тренінг, урок-дослідження, урок-панорама, урок-пошук, урок-мандрівка, урок-практикум, урок-казка, урок-композиція, урок-діалог та ін.;

– *залучення слухачів курсів підвищення кваліфікації до науково-дослідної діяльності*, результати якої відбиваються в таких формах, як-от: науковий звіт (реферат, доповідь, виступ на семінарі чи конференції) з проблеми дослідження; введення в практику комплексу дидактичних матеріалів; апробація в інноваційному режимі ідей учителів-новаторів; створення авторської методики, технології; реалізація положень концепції на основі розробки й апробації авторської програми, навчального посібника; узагальнення власного досвіду, систематизація і опис методичних прийомів, використаних форм і методів роботи; стаття в періодичне видання з проблеми; методичний посібник із програми дослідження; методичні рекомендації для вчителів і учнів; участь у проектній діяльності; комп'ютерна презентація результатів дослідження для впровадження в досвід роботи інших колег тощо;

– *розвиток корпоративної культури*, тобто участь у колективних та групових інноваційних формах роботи, як-то: співпраця у творчих групах,

науково-дослідній діяльності, організація консультативно-методичних груп, педагогічні чи психологічні тренінги, участь у чатах, форумах щодо розробки актуальних проблем, методичних фестивалів, панорамах, презентаціях, у діяльності Шкіл (Школа молодого вчителя, Школа передового педагогічного досвіду, Школа професійної майстерності, Школа молодого методиста), методичних дискусіях, методичних аукціонах, методичних діалогах, проблемних столах, педагогічних консиліумах тощо;

– складання плану-проспекту самовиховання, удосконалення методів, прийомів і форм навчально-виховної взаємодії з учнями; вироблення індивідуально-творчого стилю роботи;

– розробка власної самопрезентації, укладання творчого портфоліо педагога – колекція власної бази кращих сценарію занять, цікавих прийомів, знахідок, засобів наочності, дидактичних матеріалів, продуктивних педагогічних технологій, що відображають зусилля педагога, успіхи або досягнення з тієї чи тієї проблеми, індивідуальної творчої теми;

– підвищення загальноосвітнього й культурного рівнів: відвідування кінотеатрів, театрів, музеїв, виставок, читання літератури, преси; знайомство й спілкування з цікавими людьми, творчими особистостями, колегами-одномудцями; наявність хобі тощо.

Питання 5. Педагогічний акмепрофесіогенез в умовах формальної і неформальної післядипломної освіти

У відкритому просторі післядипломної освіти на позначення процесу неперервного професійного розвитку педагогічного працівника як акмепрофесіонала й особистості у часовому і просторовому планах оперуємо поняттям «педагогічний акмепрофесіогенез» (ПАП).

Цей процес безпосередньо зумовлений історичним розвитком системи професій як соціального інституту та формування історичних типів професіоналів, чинних освітніх систем, соціально-економічних умов здійснення професійно-педагогічної діяльності, упровадження інноваційних, у тому числі інформаційно-комунікаційних технологій (З. Ковальчук, Т. Траверсе).

В основу акмепрофесіогенезу педагогічних працівників покладено перетворення чотирьох аспектів в їх цілісності і взаємозумовленості: біологічного, психічного, духовного й професійного:

– біологічний аспект пов'язаний із розвитком індивідуальних якостей педагогічного працівника;

– психічний – з його особистістю, емоційним станом, сприйняттям, мисленням, психічною регуляцією, емоційною, вольовою культурою, психічною активністю;

– духовний – із творчою індивідуальністю, ціннісно-смісловим простором, який формується впродовж усіх періодів акмепрофесіогенезу й через певні відповідні соціокультурні інституції на основі інтеріоризації загальнолюдських і національних морально-етичних орієнтирів транслюється учасникам взаємодії (професіоналізм особистості);

– професійний – із неперервним самовдосконаленням і самореалізацією фахівця як суб'єкта професійно-педагогічної діяльності шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти (професіоналізм діяльності).

Педагогічний акмепрофесіогенез – неперервний пролонгований процес професійного розвитку фахівця в умовах післядипломної освіти, усебічно-гармонійного становлення особистості і професіонала, що включає послідовні періоди (етапи, фази) його самотворення, самореалізації і самовдосконалення, зміни та перетворення психологічної структури професійно-педагогічної діяльності, мотиваційної сфери, ціннісно-світоглядних орієнтирів, набуття професійно значущих компетенцій, засвоєння та реалізації інноваційних професійних ролей і функцій.

В основу акмепрофесіогенезу педагогічних працівників покладено перетворення таких аспектів в їх цілісності і взаємозумовленості, що відбуваються під впливом неперервного навчання впродовж життя шляхом формальної і неформальної післядипломної освіти, соціалізації, самовдосконалення й саморозвитку, зокрема 1) індивідуально-особистісні, 2) діяльнісні, 3) соціокультурні перетворення.

1. Індивідуально-особистісні перетворення передбачають:

– розширення суб'єктного ціннісно-сміслового простору особистості, розвиток її професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій;

– примноження і розкриття особистісного потенціалу, професійно-важливих та особистісних якостей фахівця, зокрема мотиваційних, емоційно-естетичних, інтелектуальних, екзистенціональних;

– розвиток педагогічних здібностей як «індивідуальних психічних властивостей особистості», що стають «системними якостями діяльності»;

– актуалізацію мотивів професійних досягнень, зміну системи потреб, професійне й моральне збагачення;

– розвиток професійної суб'єктності фахівця, що пов'язуємо із ступенем його активності в професійно-педагогічній діяльності, прагненням до самореалізації потенційних ресурсів, продуктивним перетворенням світу і себе, творчістю, ініціативою, готовністю до саморозвитку, узгодженістю зовнішнього (умов, вимог) і внутрішнього (можливостей, потреб, ресурсів) чинників.;

– формування й удосконалення акмеологічної позитивно-гармонійної «Я-концепції»;

– формування акме-мотивації, що включає планування випереджувальних стратегічних цілей, найближчих і подальших професійних перспектив;

– розвиток професійно-педагогічної мобільності (ППМ) як здатності фахівця адаптуватися в динамічних соціально-економічних і професійних умовах.

2. *Діяльнісні перетворення* включають:

– розширення системи професійних умінь і навичок, розвиток професійних компетентностей, набуття професійно значущих компетенцій, удосконалення індивідуального стилю професійно-педагогічної діяльності;

– компетентну активність фахівця як постійну включеність у процес прийняття рішень, педагогічне передбачення, здатність цілеспрямовано нестандартно перетворювати педагогічні ситуації, проявляти професійну ініціативу щодо способів виконання професійнопедагогічних завдань на новому рівні тощо.

3. *Соціокультурні перетворення* охоплюють оволодіння фахівцем суспільним досвідом, набуття ним самостійності й автономності, формування професійних завдань і цілей відповідно до суспільно затребуваних вимог, суспільних і освітніх викликів, замовників освітніх послуг.

Базовими категоріями педагогічного акмепрофесіогенезу є «професіонал», «професіоналізм», «професійно-особистісний розвиток».

Види педагогічного акмепрофесіогенезу

На різних етапах акмепрофесіогенезу можуть виникати труднощі, невдачі, стадії спаду. За досягнення педагогом певного рівня професіоналізму, високих результатів у професійній діяльності, формування важливих якостей (діагностичне мислення, розвинута педагогічна інтуїція та ін.) і педагогічних здібностей (інтелектуальних, перцептивних, сугестивних, комунікативних та ін.) маємо справу з *позитивним акмепрофесіогенезом*. Поведінкові ускладнення, відсутність індивідуального стилю професійнопедагогічної діяльності, низька мотивація, професійна обмеженість тощо вказують на *негативний, або деструктивний вид педагогічного акмепрофесіогенезу*. Останній прояв Т.Траверсе слушно номінує як «особистість без професійної майстерності», акцентуючи увагу на сформованості індивіда, суб'єкта професійної діяльності при недостатньому професійному розвитку.

Розглядаючи професіогенез як основу неперервного професійного розвитку, науковці оперують поняттями «*адаптивний професіогенез*» (нормативний біопсихосоціальний професійний розвиток особистості) і «*деструктивний професіогенез*» (психосоматосоціальні порушення, викликані негативним впливом професійних чинників).

Деструктивний професіогенез, що пов'язаний із психосоматосоціальними порушеннями та негативним впливом професійних чинників, представлений такими складниками:

– психічний – синдром професійного вигорання, соціально-стресові та посттравматичні порушення, депресивні й тривожнофобічні, неврастичні та залежні розлади (трудоголізм тощо), деформація особистості;

– соматичний – соматоморфні розлади та психоматичні захворювання, професійні захворювання;

– соціальний – порушення соціалізації, соціальні дисфункції, дезадаптація і деградація.

Періоди педагогічного акмепрофесіогенезу в умовах післядипломної освіти, які проходить фахівець упродовж усього андрагогічного циклу, зокрема період професійної адаптації, набуття емпіричного професійно-педагогічного досвіду, розвитку і вдосконалення педагогічної майстерності, творчо-активного самовираження і самореалізації, акмепрофесіоналізму.

Форми неперервної освіти в періоді ПАП:

– формальна (курси підвищення кваліфікації, друга вища освіта, магістратура, аспірантура);

– неформальна (практично-семінарські заняття, круглі столи, майстер-класи);

– інформальна (життєвий і соціальний досвід, набуття знань за допомогою ІКТ, самоосвіта).

Питання для самостійної роботи:

1. Розкрийте основні пріоритетні ознаками акмеологічного підходу в педагогічній освіті.

2. Які категорії розвитку професіоналізму педагога досліджує акмеологічний підхід?

3. Як співвідносяться поняття «професіонал» і «акмепрофесіонал»? Обґрунтуйте.

4. Визначте пріоритетні вектори розвитку педагогічної освіти в Україні у вимірах акмеологічного підходу.

5. Як Ви вважаєте, акмеологічний підхід у післядипломній освіті має бути пріоритетним напрямком? Обґрунтуйте.

6. Дайте визначення базовим категоріям педагогічного акмепрофесіогенезу: «професіонал», «професіоналізм», «професійно-особистісний розвиток».

7. У чому сутність акмеологічного підходу в післядипломній освіті?

Тема 5. Акмеологічні технології особистісного та професійного розвитку дорослих.

Мета вивчення: формування уявлень про акмеологічні технології в освіті, узагальнення та систематизація знань у контексті сучасної акмеологічної науки, професійна підготовка фахівців у галузі акмеології.

Обладнання: підручники, словники, презентації та відеоматеріали.

План лекції:

1. Акмеологічні технології в освіті.
2. Акмеологічний заклад освіти
3. Ігрові (дидактична гра, технології ігromodelювання) технології.
4. Тренінгові технології та їх роль у підвищенні якості освіти
5. Технології розвивального навчання.
6. Технологія особистісно зорієнтованого навчання.
7. Метод проєктів.
8. Технологія навчання дорослих

Література:

1. Антонов В.М., Голобородько Є.П., Антонова-Рафі Ю.В. Акме-педагогіка, акме-менеджмент освіти та акме-інновації у вихованні: монографія. Харків: Вид-во Іванченка І.С., 2018. 368 с.
2. Антонов В.М. Інноваційна акмеологічна педагогіка: монографія. Київ-Одеса: КУПРІЄНКО СВ, 2017. 2018. 328 с.
3. Інноваційні освітні технології: навчально-методичний посібник /упорядник Л.М.Прокопів. Івано–Франківськ, 2020.172 с.
4. Педагогічні технології в підготовці вчителів: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. І.Ф.Прокопенка. 3-є вид., допов. і переробл. Харків: ХНПУ, 2018. 457 с.
5. Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти: монографія / керівн. авт. кол. Н.В.Гузій. Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. 516 с.

Ключові поняття: акмеологічні технології, акмеологічний заклад освіти, ігрові технології, тренінгові технології, технологія особистісно зорієнтованого навчання, метод проєктів, навчання дорослих.

Основний зміст

Питання 1. Акмеологічні технології в освіті.

Слово «технологія» (від грецької *techne* – мистецтво, майстерність; *logos* – наука) у виробничому процесі означає систему запропонованих наукою засобів, способів і алгоритмів, застосування яких забезпечує наперед визначені результати діяльності, гарантує отримання продукції заданої кількості і якості (Н.Мойсеюк). Треба зазначити, що технологія базується на науці, вона становить основу всього сучасного виробництва.

Поняття «педагогічна технологія» відоме з 20-их років ХХ ст., зустрічається у працях В.Бехтерева, І.Попова, А.Ухтомського, С.Шацького та інших. У зарубіжній педагогічній теорії та практиці проблеми педагогічних технологій розроблялися такими вченими як Г.Веллінгтон, М.Вулкан, М.Кларк, П.Мітчелл, Ф.Персиваль, С.Сполдінг, Р.Томас та інші.

У вітчизняну педагогічну науку й освіту міцно ввійшло поняття «педагогічна технологія» («освітня технологія») в 60-ті роки минулого століття, коли почали застосовувати технічні засоби навчання та виховання. Разом з тим, вводилося програмування, яке одночасно з технічними засобами

претендувало на роль нової дидактичної інфраструктури. У навчальних закладах особливого значення почали надавати конкретній навчальній меті та послідовній структурі її досягнення.

Сьогодні проблема педагогічної технології перебуває в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних учених, педагогів: В.Беспалька, І.Дичківської, І.Зязюна, А.Кіктенко, О.Люборської, О.Пехоти, Г.Селевка, М.Чепіль та ін. Вони в своїх роботах розкрили сутність, ознаки та структурні компоненти педагогічної технології.

Будь-яка педагогічна технологія виражає певний концептуальний підхід до освіти, тому для порівняння технологій необхідно дотримуватися універсальної методології її проектування та експертизи, послуговуючись апробованою системою критеріїв оцінки педагогічних технологій навчання. Параметри цієї системи дають змогу охарактеризувати конкретну педагогічну технологію на етапах її проектування, функціонування, оцінювання результатів.

До критеріїв оцінювання педагогічної технології на етапі проектування належать: поділ процесу на етапи, дії, операції; алгоритмічність (спосіб і послідовність одержання результату, що визначається вихідними даними); технологічна послідовність реалізації етапів, виконання дій, операцій; управління.

Критерії оцінювання педагогічної технології на етапі функціонування: зміст навчання; методи навчання; система дидактичних засобів; організація навчання.

Критерії ефективності результатів застосування педагогічної технології: засвоєння знань (глибина, усвідомленість, системність, ціннісно-смісловне ставлення, дієвість, міцність, самостійність тощо); розвиток ціннісних орієнтацій; самореалізація педагога та учня; зміна стосунків у педагогічному процесі; специфічне мислення (діалектичність, проблемність, аналітичність тощо).

За результатами експертного оцінювання педагогічної технології мають бути з'ясовані такі питання: чи присутній у педагогічній системі, яка підлягає експертизі, технологічний інваріант (незмінна за будь-яких перетворень величина); чи забезпечує педагогічна система, яка претендує на статус технології, гарантований позитивний результат, адекватний задекларованим цілям; чи є педагогічна технологія актуальною, тобто чи сприяє вирішенню конкретних педагогічних проблем і труднощів у практиці навчання й виховання.

До сучасних освітніх технологій відносяться акмеологічні технології, що спрямовані на саморозвиток особистості. Необхідність розробки акмеологічних технологій пов'язана з тим, що кожна людина має навчитися перетворювати власні особистісні й діяльнісні ресурси на засіб оптимізації саморозвитку та самозмін.

Акмеологічні технології – це сукупність засобів, спрямованих на розкриття внутрішнього потенціалу особистості, розвитку властивостей і якостей, що сприяють досягненню високого рівня особистісно-професійного розвитку й професіоналізму.

Основна задача акмеологічних технологій – сформувати та закріпити у самосвідомості людини затребувану необхідність у самосвідомості, саморозвитку й самореалізації, що дозволяють спеціальними прийомами та техніками самоактуалізувати особистісне та професійне «Я».

За допомогою акметехнологій організовується і реалізується рух особистості до вершин самореалізації в різних сферах взаємодії.

Сутність акмеологічних технологій у їх спрямованості на постійний розвиток особистості фахівця, його професійного мислення в діяльності.

Акмеологічні технології розглядаються як інтегрована система, яка вміщує: технологію проектування та реалізацію програми професійно-педагогічної підготовки (освітньої програми); технологію управління організаційно педагогічними процесами; технологію виховання духовно-морального потенціалу людини; технологію успішного навчання кожного; технологію акмеологічного супроводу педагогічного процесу.

До акмеологічних технологій також відносять: моделюючі технології, технології життєвого проектування і саморозвитку, технологію кооперованого навчання, модульно-тьюторську технологію, технології самовиховання, життєвого успіху, проблемно-пошукову технологію, технологію продуктивного навчання, технологію родинного виховання, технології особистісного зростання, життєтворчості, супроводу морального і духовного саморозвитку особистості.

Акметехнології спрямовані на формування мотивації до самоствердження, пізнання себе, свого внутрішнього світу, усвідомлення себе частиною соціуму.

Кінцевий результат використання акметехнологій – стійка здатність до самостійного вибору, самовдосконалення, самореалізації в мінливих соціокультурних умовах.

Особливості акмеологічних технологій обумовлені внутрішньою установкою суб'єкта на розробку та впровадження. Об'єктом технологізації стають особистісні зони розвитку людини, способи й засоби життєдіяльності, професійного становлення.

Структура акмеологічних технологій може бути представлена в такий спосіб:

- мета та задачі технології;
- методологічна основа;
- принципи розробки;
- умови технологічного процесу;
- аналіз конкретної ситуації;

- характеристики суб'єкта й об'єкта технології, особливості їхньої взаємодії;
- етапи, прийоми (стратегічні, тактичні) досягнення мети;
- способи прогнозування результатів;
- упровадження.

Акмеологічні освітні технології – це технології, спрямовані на саморозвиток учнівської молоді відповідно до їхніх природних задатків (здібностей, обдарувань) в умовах реалізації освітніх програм; на досягнення кожним учнем (здобувачем) своїх найвищих результатів за умови поєднання зусиль партнерів освітнього процесу, що забезпечують педагогічний супровід вихованців (керівники гуртків, практичний психолог, соціальний педагог, методисти).

Будучи наділеною всіма ознаками системи, що типологічно ріднить її з усіма соціальними системами, акмеологічна освітня технологія має специфічні сутнісні ознаки, які виокремлюють її як самодостатній неповторний феномен. *До таких специфічних сутнісних ознак належать:* концептуальність; діагностичне визначення цілей і результативності; економічність; алгоритмізованість, проєктованість, цілісність, керованість; коригованість; візуалізація; декомпозиція педагогічного процесу на взаємопов'язані етапи; координованість і поетапність дій, спрямованих на досягнення запланованого результату; однозначність виконання передбачених процедур і операцій.

До акмеологічних освітніх технологій відносять:

- ігрові (дидактична гра, технології ігромодельовання);
- технології психоконсультації;
- тренінгові технології;
- технології розвивального навчання;
- технологія особистісно зорієнтованого навчання;
- метод проєктів.

Питання 2. Акмеологічний заклад освіти

Акмеологічний заклад освіти – це заклад високої якості освіти, високих досягнень та успіхів кожного педагога й учня.

Освіта в акмеологічному навчальному закладі має закласти, з одного боку, основу для майбутньої успішної суспільної реалізації особистості, а з іншого – вести особистість протягом навчання й виховання як успішну, створюючи зовнішні й передбачаючи внутрішньо-особистісні механізми успіху.

Мета діяльності акмеологічного закладу – розвивати життєво компетентну особистість, здатну успішно інтегруватися в систему соціальних відносин шляхом інтеріоризації нормативних уявлень про успіх і реалізацію активної позиції у визначенні власних життєвих орієнтирів.

Основні завдання акмеологічного закладу:

- різнобічний розвиток індивідуальності учнівської молоді на основі виявлення її задатків і здібностей, формування духовно-моральних цінностей;
- створення належних умов для особистісного зростання кожного вихованця (створення ситуацій успіху та підтримки), забезпечення психологічного супроводу успішного розвитку й саморозвитку особистості;
- упровадження перспективних технологій життєтворчості, моделей досягнення життєвого й соціального успіху;
- упровадження комплексної акмеологічної діагностики освітнього процесу, спрямованої на досягнення успіху, виховання молоді як творця та проектувальника власного життя;
- підвищення акмеологічної культури педагогів, стимулювання їх на досягнення високих професійних результатів;
- інтеграція зусиль батьківської громади, представників державної влади, громадських і благодійних організацій.

Цілісний розвиток особистості й поетапне формування соціальної успішності можливе за таких психолого-педагогічних умов:

- спрямування освітнього процесу на формування життєвої стратегії, вирішення життєвих проблем учня (здобувача) під час його взаємодії з педагогами;
- застосування педагогічних технологій якісно нового, акмеологічного рівня, який забезпечує успіх і високі досягнення у навчанні кожного учня (здобувача);
- створення в закладі акмеологічного освітнього простору;
- інтеграція виховних впливів акмеологічного освітнього простору;
- підготовка педагога, який повинен знати технології розвитку творчості й обдарованості;
- упровадження акмеологічного моніторингу.

Акмеологічний освітній простір – це простір спільного буття, перетворений усіма суб'єктами науково-виховного процесу в чинник інтегративного впливу на процес розвитку й самореалізацію особистості. Простір передбачає партнерство, взаємодію всіх зацікавлених суб'єктів, координацію зусиль у вирішенні проблем розвитку й саморозвитку особистості. Це система взаємодій, впливів та умов становлення особистості, а також можливостей для її розвитку.

Акмеїчна особистість – це особа, потребою й основною життєвою цінністю якої виступає прагнення максимально розкрити і проявити себе.

Модель акмеологічної системи закладу освіти як сучасного закладу, в якому ефективно діє освітня соціалізація обдарованих учнів (здобувачів) у різних напрямках, зорієнтована на забезпечення життєвого успіху (в гармонії індивідуального та суспільного) його учнів.

Керівник такого закладу – творча особистість, якій притаманне нове мислення в усіх сферах життя, а її становлення відбувається через неперервне навчання, що сприятиме розвитку акмеологічної компетентності під час формування управлінської команди та проведення кадрової роботи.

Якщо в управлінні закладом пріоритетними є акмеологічні ідеї, то це сприяє продукуванню якісного освітнього продукту, і в кінцевому результаті – підвищенню якості освіти взагалі.

Акмеологічна компетентність керівника має декілька напрямів, найважливіший серед яких – розвивати акмеологічні компетентності як педагогів, так учнів (здобувачів), задіяти всі механізми для стимулювання мотивації до високих досягнень.

Питання 3. Ігрові (дидактична гра, технології ігromodelювання) технології.

На сьогодні акмеологічний підхід є одним з прогресивних та перспективних для сучасної освіти. Перетворення системи освіти з репродуктивної в розвивальну, включення навчання у вирішення професійних та особистісних проблем потребує вдосконалення технологій навчання. Акмеологічні технології спрямовані на розвиток внутрішнього потенціалу, підвищення професіоналізму та адаптаційних можливостей людини, включають комплекс природничих і гуманітарних знань. Серед їх числа вагоме місце займають дидактичні ігри.

Методологічною основою ігрової технології є: особистісно зорієнтований, діяльнісний та компетентнісний підходи до процесу навчання; загально-філософські та психолого-педагогічні положення теорії особистості; філософські положення системного підходу як методологічного способу пізнання особливостей розвитку педагогічних явищ; принципи взаємозв'язку навчання і розвитку; ідеї використання ігор у навчанні; основи Я-концепції.

Місце і роль ігрової технології в освітньому процесі, поєднання елементів гри та навчання багато в чому залежать від розуміння педагогом функцій і класифікації педагогічних ігор. Г.Селевко *пропонує класифікувати педагогічні ігри за декількома принципами:*

– за видом діяльності – фізичні (рухові), інтелектуальні (розумові), трудові, соціальні та психологічні.

– за характером педагогічного процесу – навчальні, тренувальні, узагальнюючі; пізнавальні, виховні, розвиваючі; репродуктивні, продуктивні, творчі; комунікативні, діагностичні, профорієнтаційні тощо.

– за характером ігрової методики: предметні; сюжетні; рольові; ділові; імітаційні; ігри-драматизації.

Особливістю гри як педагогічної категорії виступає можливість, яку отримують учні (здобувачі) під час її підготовки та проведення, опанувати досвідом діяльності, подібним до того, який би вони отримали в дійсності.

Ігри в процесі навчання дозволяють учнівській молоді самим вирішувати складні проблеми, а не бути лише їх спостерігачами.

Дидактичні ігри створюють високу можливість переносу знань та досвіду діяльності з навчальної ситуації в реальну. Тож перевагою дидактичних ігор у навчанні є перебіг дій у межах моделі дійсності, а не в самій дійсності.

В умовах акмеологічного підходу до навчання результативна організація та проведення ігор забезпечуються за рахунок підвищення суб'єктності учня (здобувача), що породжує паритетну взаємодію вихованців і педагога.

Під час організації ігор остаточні рішення педагог приймає разом з учнями (здобувачами), що створює «горизонтальні» зв'язки між ними. У них педагог перебуває не «над», а поруч з учнями (здобувачами).

Вдала гра – діалог, однак особливого роду – не тільки словесний, а й дієвий. Діалогізм гри – суттєвий компонент, завдяки якому учні (здобувачі) не зводяться до пасивних об'єктів педагогічної активності, а піднімаються до рівня повноправних і рівноправних із керівником гри учасників діалогу.

Аналіз ігор, що міститься в науково-методичній літературі, дозволяє поділити їх на два види: 1) ті, основу яких складає сюжетно-рольовий компонент; 2) ті, в яких змагальна та умовна ознаки переважають над іншими. Це дає підстави взяти за визначальний елемент виду гри наявність / відсутність імітації, що веде до їх поділу на імітаційні (або рольові) та тренувальні.

До імітаційних ігор відносяться ділові та ретроспективні (театралізована вистава, театралізована та проблемно-рольова гра дискусійного характеру).

Друга група ігор не має у своїй основі копіювання та наслідування, відповідно, вони є *тренувальними* («Бліц-опитування», «КВК», «Вікторина; ребуси, кросворди, шаради тощо).

Широке розмаїття ігор дозволяє використовувати їх на будь-якому етапі заняття. Однак аналіз методичної літератури свідчить про поширення тренувальних ігор, які проводяться на етапах актуалізації опорних знань, мотивації навчально-пізнавальної діяльності, закріплення вивченого матеріалу та на занятті узагальнення.

Питання 4. Тренінгові технології та їх роль у підвищенні якості освіти

Тренінг (від англ. *totrain*), що означає «навчати, тренувати, дресировати».

Тренінг - це одночасно: цікавий процес пізнання себе та інших; спілкування; ефективна форма опанування знань; інструмент для формування умінь та навичок; форма розширення досвіду.

Під час тренінгу створюється неформальне, невимушене спілкування, яке відкриває перед групою безліч варіантів розвитку та вирішення проблеми, заради якої вона зібралася. Тренінгові методи, як правило, роблять процес навчання цікавим, не обтяжливим.

На відміну від традиційних, тренінгові форми навчання повністю охоплюють весь потенціал людини: рівень та обсяг її компетентності (соціальної, емоційної, та інтелектуальної), самостійність, здатність до прийняття рішень, взаємодії тощо).

Так само, як і будь-яке навчальне заняття, тренінг також має певну *мету*: інформування та набуття учасниками тренінгу нових навичок та умінь; опанування новими технологіями; зменшення чогось небажаного (проявів поведінки, стилю неефективного спілкування, особливостей реагування тощо); зміна погляду на проблему; зміна погляду на процес навчання як такий, що може приносити наснагу та задоволення; підвищення здатності учасників до позитивного ставлення до себе та життя; пошук ефективних шляхів вирішення поставлених проблем завдяки об'єднанню в тренінговій роботі різних спеціалістів, представників різних відомств, які впливають на вирішення зазначеної проблеми.

Атрибут (від лат. *Attributum* – додане) – істотна ознака, властивість чого-небудь.

Атрибути тренінгу: тренінгова група; спеціально прилаштоване приміщення та приладдя для тренінгу (фліпчарт, маркери тощо); тренер; правила групи; атмосфера взаємодії та спілкування; інтерактивні методи навчання; структура тренінгового заняття; оцінювання ефективності тренінгу.

У тренінгу широко використовуються *методи, які спрямовані на стимуляцію взаємодії учасників*. Всі вони об'єднуються під назвою інтерактивні техніки та забезпечують взаємодію та власну активність учасників під час динамічного навчального процесу

Розуміти тренінг та його атрибути, можна так. Тренінг – це:

- *група*, яка допомагає стати кожному її учаснику більш компетентним;
- *процес*, під час якого учасники вступають у взаємодію;
- *процес*, у центрі якого є проблема та її розуміння учасниками групи, а не компетентність ведучого щодо зазначеної проблеми;
- *навчання*, під час якого активність учасників вища, ніж активність ведучого;
- *навчання*, яке доставляє учасникам задоволення, активізує їх, стимулює інтерес та пізнання;
- *навчання*, результат якого досягається у взаємодії всіх учасників тренінгу;

– *можливість* відкриття учасниками в собі нових можливостей, відчуття, того, що вони знають та вміють більше, ніж до цих пір думали про себе;

– *можливість* відкриття інших людей, навчання через взаємодію з ними, розуміння того, на що здатні люди, від яких раніше не очікувалося цікавих відкриттів;

– *можливість* в безпечних, з одного боку дещо штучно створених, аз іншого боку, наближених до реальності умовах взаємодії з іншими людьми досягнути бажаних змін.

Тренінг сприяє інтенсивності навчання, результат якого досягається завдяки власній активній роботі його учасників. Знання не подаються в готовому вигляді, а стають продуктом активної діяльності самих учасників. У центрі уваги – самостійне навчання учасників та інтенсивна їх взаємодія. Відповідальність за результативність навчального процесу несуть в однаковій мірі як ведучий, так і кожний учасник тренінгу.

Типова структура тренінгу

Частина	Завдання	Вправи	Тривалість
Вступна	Створення сприятливого психологічного простору. Засвоєння правил роботи групи. Налагодження зворотного зв'язку «учасник-група» та «група-учасник». Створення ситуації рефлексії.	Знайомство. Правила. Розминка. Очікування. Вправи на рефлексію.	До 15 хвилин для тренінгів тривалістю 1,5-3 год. До 30 хвилин для тренінгів тривалістю 6-8 год.
Основна	Оцінка рівня поінформованості щодо проблеми. Актуалізація проблеми та конкретних завдань для її вирішення. Надання інформації, засвоєння знань. Прищеплення умінь, навичок. Підведення підсумків щодо змісту роботи.	Інтерактивні техніки. Вправи на оцінку групових процесів, стану групи.	Розраховується як різниця загального часу тренінгу та часу, потрібного для проведення вступної та заключної частин разом
Завершальна	Підведення підсумків щодо процесу роботи. Оцінка отриманого досвіду. Налаштування учасників на атмосферу звичайного життя.	Вправи на рефлексію та відновлення сил учасників. Прощання.	До 15 хвилин для тренінгів тривалістю 1,5-3 год. До 30 хвилин для тренінгів тривалістю 6-8 год.

Методи навчання у тренінгу

Найкращий спосіб засвоїти інформацію – обговорювати її з іншими людьми та робити відповідні дії одночасно. Але тренер повинен враховувати, що між знанням і можливістю відповідно діяти існує велика прірва. Щоб її перейти, потрібна активність та бажання самих учасників.

Для практичного навчання розроблені відповідні методи, які використовуються в тренінгу: вербальні методи; візуальні методи; фільми та відео; демонстрація і практика.

Під час навчання учасники послідовно проходять кілька етапів:

- постановка мети, визначення завдань, які потрібно вирішити для досягнення мети навчання;
- пошук методів та засобів досягнення мети, вирішення окремих завдань;
- власне процес виконання певних дій, необхідних для вирішення кожного завдання;
- контроль та оцінка отриманих результатів, їх порівняння з метою, завданнями.

Обираючи метод викладання, слід враховувати:

- рівень знань учасників щодо даної теми;
- якими навчальними засобами підкріпити матеріал, що викладається;
- розміри групи (інтерактивні форми більш ефективні за меншого числа учасників);
- ресурси, в тому числі часу й простору (розподіл на малі групи потребує більше часу і простору, ніж робота всією групою);
- умови приміщення (фіксоване розташування робочих місць ускладнює пересування і зміну конфігурації).

Техніки та форми навчання у тренінгу: лекції, міні-лекції, презентації, колективні презентації, мозковий штурм, аналіз ситуаційних вправ, аналіз критичних випадків, рольова гра.

Тренінг з більшою імовірністю матиме успіх, якщо:

- учасники бажають працювати на тренінгу;
- оточення учасника в реальному житті бажає підтримувати набуті результати тренінгу;
- усі сторони однаково усвідомлюють результати тренінгу як важливі та необхідні;
- завдання, зміст та методи проведення тренінгу попередньо обговорені та узгоджені між учасниками і тренером;
- учасники наперед матимуть уявлення щодо змін, котрі очікуються в результаті тренінгу;
- очікувані результати тренінгу не суперечитимуть загальноприйнятим нормам життя в найближчому оточенні учасників.

Особливості, переваги та обмеження тренінгів різної тривалості

Особливості	Переваги	Обмеження
Півторагодинний тренінг		
Ефективний за обмеженості матеріальних ресурсів	Можлива гарна реклама тренінгу	Можливе лише короткотривале
Повідомляються лише організаційні правила, оскільки часу недостатньо для широкого обговорення	Не потрібно готувати папки для учасників	Введення в проблему
Правило не обговорюється, лише повідомляється, коротко пояснюється необхідність дотримання	Наближеність часових меж до звичних уроків/лекцій	Неможливе тренування нових навичок
Можливо працювати з великою кількістю учасників	Зручний для застосування в режимі роботи освітнього закладу	
Стандартна структура тренінгу зберігається, проте найбільше увага приділяється інформаційній частині		
Ододенний тренінг		
Тривалість групового процесу дає можливість планування варіантів його розгортання	Достатнє знайомство учасників з новою формою навчання	Неможливість приділити достатньо уваги тренуванню нових навичок
Тривалість процесу достатня для формування стосунків між учасниками, створення атмосфери зацікавленості, упередження втому тренінговими засобами	Можливість встановлення стійкого контакту з аудиторією	Неможливість обговорити всі деталі проблеми
Вражає новою цікавою формою навчання. Дає можливість достатньо повної інформації з теми, проведення ігор та вправи на закріплення основних питань	Можливість перевірити свої сили тренеру-початківцю	
Триденний тренінг		
Найкращі можливості для реалізації мети та завдань тренінгу	Можливе проведення повноцінної тренінгової програми	Потребує роботи 2-х тренерів
Найкраща форма тренінгової роботи, яка надає можливість розкрити тему, і при цьому не перевтомити учасників	Можливо достатньо приділити увагу всім частинам тренінгу (інформаційній,	Вимагає відриву учасників від їх основної

	обговоренню проблеми, виробленню навичок тощо)	діяльності
Вправи щоденно застосовуються, і тим самим потребують пошуку варіантів їх проведення	Учасники можуть заглибитись у проблему, і висловити своє ставлення до неї	Потребує значних матеріальних ресурсів
Розвивається групова динаміка, що може провокувати конфлікти через розбіжності точок зору різних учасників	Можливо динамічно змінювати та наближувати програму до потреб учасників	
Під час роботи утворюються міжособистісні стосунки учасників		
Тренер приділяє багато уваги процесу групової динаміки		

Питання 5. Технології розвивального навчання.

Педагог має організувати освітній процес таким чином: не обмежувати діяльність учня, будувати процес навчання так, щоб у ньому були елементи творчості, які передбачають комбінування, аналогізування, універсалізацію, випадкові видозміни. Стимулюють творчу діяльність учнів вдалий підбір творчих завдань, використання ігрових моментів тощо.

Технологія розвивального навчання дозволяє організувати навчально-пізнавальну діяльність за такими принципами, які дають змогу кожному працювати самостійно, опанувати узагальнені прийоми розумової діяльності, розвивати свої творчі здібності.

Розвивальне навчання – спрямованість змісту, принципів, методів і прийомів навчання на досягнення найбільшої ефективності розвитку пізнавальних можливостей учнівської молоді (сприймання, мислення, пам'яті, уяви тощо).

Головною його метою є формування активного, самостійного, творчого мислення учня (здобувача), поступового переходу на цій основі до самостійного навчання.

Передумовами розвивального навчання є можливість учнів (здобувачів) самостійно або з допомогою педагога осмислювати матеріал, творчо використовувати його в нестандартних умовах, свідомо запам'ятовувати для подальшого навчання.

Важливим компонентом освітньої діяльності за розвивального навчання є навчальне завдання. Працюючи над ним, учень (здобувач) має знати, для чого він виконує завдання, які дії необхідні для його розв'язання, за яких умов їх можна виконувати, якими засобами при цьому користуватися.

З огляду на особливості технології розвивального навчання виділяють заняття: формулювання навчального завдання; моделювання; контролю; оцінювання дій.

Створюючи заняття з використанням технологій розвивального навчання, педагог має передбачити, щоб здобувач мав змогу займатися тими видами діяльності, які викликають у нього найбільший інтерес, самостійно визначати інтенсивність та обсяг своєї діяльності. За такої організації навчання педагог лише допомагає здобувачу у визначенні його навчального завдання, оволодінні необхідними методами і навичками їх застосування.

Ефективність розвивального навчання підвищується внаслідок використання на занятті проблемного викладу навчального матеріалу, частково-пошукового і дослідницького методів навчання. Сприяють розвиткові здобувачів самостійна робота, робота з книжкою, самостійне виконання письмових вправ, написання творів, есе, спостереження тощо.

Суть проблемного навчання полягає у створенні для здобувачів проблемних ситуацій, в усвідомленні, сприйнятті, розв'язанні їх у процесі спільної роботи з педагогом за умов максимальної самостійності перших і під загальним керівництвом останнього.

Таке навчання відбувається за типовою схемою:

– педагог створює проблемну ситуацію, для розв'язання якої здобувач має знайти й використати нові для себе засоби діяльності;

– здобувачі аналізують ситуацію, усвідомлюють, що для них невідоме, шукають способи розв'язання проблеми, педагог допомагає їм, надаючи необхідну інформацію.

Результатом проблемного навчання є нові знання, уміння, способи їх реалізації, розумова діяльність здобувачів.

Педагог, здійснюючи розвивальне навчання, метою якого є засвоєння системи наукових понять, повинен організувати адекватну цьому завданню навчальну активність здобувачів.

Навчання, спрямоване на засвоєння способів розв'язання типових завдань, базується на навчальній активності репродуктивного (відтворювального) типу. Організація такої активності передбачає, що здобувачі чітко виокремлюють і фіксують запропонований для засвоєння спосіб дії, усвідомлюють його смисл і побудову, здатні більш-менш точно відтворити його при виконанні відповідних вправ.

Для забезпечення цих важливих умов успішності відтворювальної навчальної активності здобувачів педагог має продемонструвати та пояснити зразок для засвоєння способу розв'язання, забезпечити надійний контроль за правильністю його застосування при розв'язанні тренувальних завдань.

Демонстрація, пояснення і контроль визначають суть методів, на яких ґрунтується традиційне навчання.

Однак, ці дії можна реалізувати по-різному. Наприклад, обмежитися демонстрацією готового зразка чи виготовити його спільно зі здобувачами;

побудувати своє пояснення у формі коментаря до зразка чи створити відповідну проблемну ситуацію; запропонувати вправу, виконання якої не припускає ніяких відхилень від заданого зразка, чи систему завдань «на розуміння». Від цього залежить ефективність методів навчання, але суть їх незмінна: всі вони є варіантами ілюстративно-пояснювального методу, розрахованого на організацію навчальної активності відтворювального типу.

Питання 6. Технологія особистісно орієнтованого навчання.

Технологія особистісно орієнтоване навчання спрямована на вирішення ключових проблем гуманізації освіти: підвищення престижу освіти; розвитку в учнівської молоді стійкого інтересу до пізнання, бажання та вміння самостійно вчитися; подолання труднощів, викликаних генетично та соціально обумовленими відмінностями в рівні розвитку дітей; формування основ базової культури особистості.

Метою технології особистісно орієнтованого навчання є виявлення суб'єктного досвіду кожного учня та надання психолого-педагогічної допомоги в становленні його індивідуальності, в життєвому самовизначенні, самореалізації.

Суб'єктний досвід – досвід життєдіяльності, набутий дитиною до школи в конкретних умовах родини, навколишнього середовища, в процесі сприймання та розуміння нею світу людей і речей. Суб'єктний досвід називають особистим, індивідуальним, життєвим, стихійним тощо. У цих назвах відображені різні джерела придбання цього досвіду, різні його аспекти. Термін «суб'єктний» встановлює належність досвіду конкретній людині. Водночас він не дає оцінку його істинності, науковості, несуперечності з позицій суспільно-історичного пізнання.

Якщо традиційна освіта наближає кожну людину до параметрів особистості з попередньо заданими якостями, то особистісно орієнтоване навчання виходить з визнання унікальності суб'єктного досвіду самої людини як важливого джерела індивідуальної життєдіяльності. В освітньому процесі відбувається «зустріч» того, що вивчається, та суб'єктного досвіду, його «окультурювання», збагачення.

Головними завданнями особистісно орієнтованого навчання є:

- розкриття індивідуальних пізнавальних можливостей кожного учня (здобувача);*
- розвиток індивідуальних пізнавальних здібностей;*
- допомога в самопізнанні, самоактуалізації, самореалізації, самовизначенні;*
- формування культури життєдіяльності, яка дає можливість продуктивно будувати власне життя.*

Основні «вузли» технології:

I. Етап орієнтації.

– мотивація наступної діяльності педагогом, позитивна установка на роботу;

– орієнтація учнів (здобувачів) у місці даного заняття в цілісному курсі, розділі, темі (схеми, опори, таблиці, словесна установка тощо);

– опора на особистий досвід учнів (здобувачів) з проблеми заняття.

На цьому етапі важливу роль відіграє мотивація навчання, позитивна настанова на працю. Привабливість поставленої мети перетворює її в особистісно значиму мету для учня (здобувачів). Так виникає співпраця педагога та учнів (здобувачів). Спільна мета єднає їх.

Ефективними *методами роботи* на цьому етапі заняття є фронтальні технології інтерактивного навчання: «незакінчені речення»; «мікрофон»; «мозковий штурм».

II. Етап визначення мети.

Визначення спільно з учнями (здобувачами) особистісно-значимих цілей наступної діяльності на занятті (що може дати це заняття зараз, для здачі підсумкового заліку, екзамену, майбутнього життя). Визначення показників досягнення поставлених цілей (які знання, уявлення, способи діяльності свідчитимуть про це).

Методи і прийоми реалізації першого і другого етапів: актуалізація, проблематизація, ігрова ситуація, формування пізнавального інтересу тощо).

III. Етап проєктування.

– залучення учнів (здобувачів) (за можливістю) до планування наступної діяльності через попередню роботу (випереджаючі завдання, повідомлення, реферати, підготовка наочності, самостійні завдання);

– складання плану наступної діяльності;

– обговорення плану наступної роботи.

Проект – це індивідуальна або групова учнівська робота над темою чи проблемою, форма якої обирається учнями (здобувачами) з урахуванням їх здібностей та інтересів. Проєкт розвиває навички самостійної пошукової роботи, співпраці, творчої діяльності.

IV. Етап організації виконання плану діяльності.

– надання варіативності у виборі способів навчальної діяльності (письмово чи усно; індивідуально чи в групі; виклад опорних положень чи розгорнута відповідь; в узагальненому вигляді чи на конкретних прикладах тощо);

– вибір учнями (здобувачами) способів фіксації пояснення нового матеріалу (конспект, схема, таблиця, опора, план, тези, висновки тощо);

– вибір учнями (здобувачами) (за можливістю) завдань і способів їх виконання при закріпленні знань, формуванні умінь і виробленні навичок;

– варіативність у завданні самостійної роботи (диференціація за рівнем складності і способом виконання).

Методи і прийоми психолого-педагогічної підтримки діяльності учнів (здобувачів): заохочення, створення яскравих наочно-образних уявлень, навчально-пізнавальна гра, створення ситуації успіху, пізнавальний інтерес, створення проблемної ситуації, поштовх до пошуку альтернативних рішень, виконання творчих завдань, створення ситуації взаємодопомоги тощо.

V. Етап контрольної-оціночної.

– залучення учнів (здобувачів) до контролю за ходом навчальної діяльності (парні і групові форми взаємоконтролю, самоконтроль);

– участь учнів (здобувачів) у виправленні допущених помилок, неточностей, осмислення їх причин (взаємо- і самоаналіз);

– надання учням (здобувачам) можливості самостійно чи з допомогою педагога, інших учнів (здобувачів) порівнювати одержаний ними результат із критеріями еталону (мети);

– використання механізмів «заохочення» (позитивного ставлення до успіху) і «оцінювання» (виставлення оцінок, балу, рейтингових оцінок тощо) не лише кінцевого результату, але й процесу навчання;

Засвоєння учнями (здобувачами) структури діяльності відбувається завдяки педагогу, який допомагає учням (здобувачам): орієнтуватися в матеріалі, що вивчається (предметний курс, тема, блок, навчальне заняття); визначати чи брати участь у визначенні мети конкретної навчальної діяльності; реалізувати план діяльності, маючи можливість варіювати цей процес у межах визначених норм; самостійно чи спільно з іншими учнями і педагогом оцінювати результати своєї діяльності, порівнюючи її з еталонами (критеріями досягнення цілей).

При цьому саме суб'єктне ставлення до цілей діяльності, визначення цих цілей учнем і педагогом у діалоговій взаємодії є першим відправним пунктом у реалізації особистісно зорієнтованого навчання: немає цілі – немає суб'єкта!

Питання 7. Метод проєктів.

Основна мета методу проєктів – розвиток умінь і навичок особистості, що включає вміння логічно мислити, досліджувати, співробітничати, опрацьовувати інформацію, вирішувати поставлені завдання, приймати рішення і нести відповідальність за них.

Проект – це прийоми та дії учнів (здобувачів), які проводяться у визначеному напрямку з метою досягнути поставленої цілі.

Завдання методу проєкту направлені на досягнення певного результату, який досягається вирішенням поставленої теоретичної та практичної задачі.

Результат роботи можемо побачити, осмислити або застосувати на практиці, набутті досвіду, де поєднується знання та вміння учня (здобувачів).

Проекти поділяються: тематика; діяльність; час виконання; кількість учасників; результативність.

Усі проекти мають індивідуальні особливості та неповторні за своєю творчістю.

Результатом роботи над проектом може бути презентація, відеофільм, вистава, ігри.

Час виконання може бути як коротким так і тривалим, охоплюючи декілька тем і слугувати як результат дослідження.

Технологічний процес можна поділити на такі етапи:

1. Розробка проєктного завдання
2. Виділення конкретних завдань
3. Створення групи або декількох груп
4. Обробка матеріалу для створення свого проєкту
5. Складання плану
6. Оформлення проєкту
7. Захист

Найкраще застосовувати метод проєкту на узагальнюючих заняттях.

Питання 8. Технологія навчання дорослих

В основу розроблення акмеологічної науково-методичної системи професіогенезу педагогічних працівників має бути покладено андрагогічну модель (цикл) навчання дорослих Курта Левіна і Девіда Колба. Чотирьохетапний процес навчання набув назву «модель емпіричного навчання», «цикл навчання на практиці», «навчання через досвід», що поєднує надзвичайно важливі якості робітника на сучасному ринку праці: освіту, працю й особистий розвиток.

Процес навчання включає чотири послідовні стадії або фази, режими отримання знань, як-от:

- конкретний досвід шляхом діяльності, практики, дії,
- рефлексивне спостереження передбачає роздуми про досвід із різних точок зору (аналіз, рефлексія),
- абстрактна концептуалізація шляхом формування абстрактних концепцій і теоретичних узагальнень,
- активне експериментування, тобто перевірка, апробація результатів функціонування цих концепцій в нових умовах і ситуаціях, обмірковування альтернатив, прийняття рішень, вибір певної дії тощо.

Недаремно дослідники (Н. Кузьміна, А. Маркова, В. Олійник, Н. Протасова, І. Цвєлюх та ін.) акцентують увагу на неможливості формування професіонала, майстра застарілим змістом, пасивними репродуктивними методами і технологіями. Науково-методичний супровід педагогічного професіогенезу має ґрунтуватися на метатехнологіях освіти дорослих, зокрема інтерактивних, адаптивних, акмеологічних тощо.

Попри неоднозначність науково-педагогічних поглядів на поняття «технологія» усі дослідники однакові в тому, що вибір її – означає вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання й стилю роботи всіх суб'єктів освітнього процесу.

Технологія навчання дорослих (ТНД) – це система науково обґрунтованих андрагогічними й акмеологічними принципами навчання дій дорослих людей, які навчають і навчаються, здійснення яких із високим ступенем достовірності гарантує досягнення встановлених цілей (В. Сидоренко).

ТНД передбачає планування, організацію, застосування та оцінювання процесу й результатів навчання. Складниками її є концепція, зміст освіти, процесуальна характеристика, відповідне науково-методичне забезпечення та ін.

Критеріальними показниками ТНД виступає:

- гарантована результативність освітнього процесу;
- позитивні зміни в розвитку суб'єктів, адекватні поставленим цілям;
- цілеспрямованість, заздалегідь спроектований і гарантований результат;
- керованість;
- системність дидактичних засобів;
- відтворюваність тощо.

Серед метатехнологій науково-методичного супроводу педагогічного професіогенезу в умовах післядипломної освіти менш дослідженими є акмеологічні або акметехнології.

Акмеологічні технології (акметехнології) – технології освіти дорослих, спрямовані на реалізацію особистісних і професійних здібностей педагогічного працівника як суб'єкта професійно-педагогічної діяльності, розвиток його внутрішнього потенціалу, адаптаційних можливостей в сучасному соціокультурному середовищі, пошук ефективних шляхів професіогенезу за індивідуальною освітньою траєкторією, самореалізацію на рівні професійного й особистісного акме.

Завданням акметехнологій є сформувати й закріпити в самосвідомості особистості необхідність у неперервному розвитку педагогічної майстерності шляхом самопізнання, самовдосконалення, самореалізації, що досягається спеціальними прийомами і техніками, здійснити акмеологічний вплив, який сприяє розкриттю творчого потенціалу фахівця, його внутрішніх резервів.

Акмеологічні технології самопізнання, саморозвитку і самореалізації, за допомогою яких педагогічний працівник розвивається як суб'єкт професійно-педагогічної діяльності, складають технологічну основу його позитивно-гармонійної Я-концепції, що включає «Я-образ», «Я-учинок», «Я-ставлення», «Я-настанову».

Дослідники розглядають *акмеологічні технології в освіті дорослих* як чинник підвищення якості й ефективності системи післядипломної освіти, збільшення попиту на освітні послуги, зміни мотиваційної готовності й здатності педагогічних працівників до навчання протягом життя, отже, як *довгострокові інвестиції в майбутнє*.

Серед акмеологічних технологій педагогічного професіогенезу виокремлюємо такі: акмеологічне проектування, акмеологічний аналіз, складання акмеограми (індивідуальної освітньої траєкторії), акмеологічне моделювання, акмеографічний опис, психолого-андрагогічна діагностика, акмеологічне консультування, тренінги (професійного розвитку, акмеологічні, сенситивності, акмелінгвістичної майстерності, комунікативності, емпатійності, саморегуляції, лідерства, креативних якостей та ін.) тощо.

Також передбачено акмеологічні чинники, організаційно-педагогічні і науково-методичні умови впровадження акмеологічної моделі в систему післядипломної освіти, етапи реалізації, метатехнології педагогічного професіогенезу, напрями науково-методичного супроводу, дескриптори у формі очікуваних результатів тощо. Усі системоутворювальні компоненти акме-образу взаємозалежні, вносять певну частку в очікуваний результат, який співвідноситься із стратегічною метою підготовки конкурентоздатного на ринку освітніх послуг педагога-майстра.

Моделювання, що є методом пізнання, невід'ємним складником цілеспрямованої діяльності, складається із процесу створення, дослідження і використання моделей і розглядається як педагогічне відтворення суб'єктів освіти за допомогою реальних (фізичних) або ідеальних (логічних, математичних) моделей.

Змодельований еталон суб'єкта професійно-педагогічної діяльності, сукупність найвищих якісних показників інтелектуальних, емоційних, вольових, комунікативних характеристик інтерпретується як образ.

Процес професіогенезу педагога, представлений акмеологічною моделлю, виглядає рельєфніше, дає можливість визначити стратегічні цілі, умови, напрями науково-методичного супроводу педагогічного професіогенезу, розглянути освітню ситуацію в різних ракурсах.

Акмеограма є засобом стимулювання й перманентного моніторингу розвитку педагогічної майстерності, що забезпечує цілісність процесу підготовки конкурентоздатного на ринку освітніх послуг фахівця.

На відміну від професіограми, де фіксуються вимоги до професійно-педагогічної діяльності й особистості педагога (психофізичні якості), необхідні для виконання типових професійних завдань, акмеограма уможливорює формування спеціаліста інформаційного суспільства як *суб'єкта власного саморозвитку до рівня найвищих досягнень, який готовий мобільно, продуктивно й творчо вирішувати інноваційні освітні*

завдання, обирати шляхи професіогенезу за індивідуальною освітньою траєкторією.

Акмеограма включає аналіз видів професійно-педагогічної діяльності, її мети, мотивів, засобів, структуру, функції, алгоритми дій і операцій, опис акмеологічних інваріантів у суб'єктивних характеристиках професійно-педагогічної діяльності, в її якостях, що забезпечує поступальний розвиток, професійне самовдосконалення спеціаліста, його просування до високих рівнів професіоналізму (за А.Деркачем, А.Марковою, С.Пальчевським).

Акмеограма завжди індивідуальна, складається для конкретного фахівця й спрямована на усвідомлений рух педагога до професійного оптимуму (еталона), що дозволяє на основі самопізнання визначити джерело, рушійну силу самотрансценденції.

Тренінг акмеологічний передбачає вдосконалення особистості фахівця, його професійних мотивів і цінностей, професійної самосвідомості. Під час тренінгу відбувається формування окремих видів професійно-педагогічної діяльності або професійно-педагогічного спілкування, прийомів оволодіння емоційними станами; стимулювання вміння взаємодіяти з колегами, батьками (тренінг формування команди), а також розвиток професійних здібностей, удосконалення професійних умінь, вироблення професійно важливих якостей професіонала, майстра, зокрема мотивів, свідомості, мислення тощо.

Отже, основним завданням і особливістю тренінгу акмеологічного є опанування педагогічним працівником комунікативними, особистісно-організаційними, психокорекційними, розвивальними й професійними психотехнологіями та переведення їх на рівень навичок у змодельованих ігрових ситуаціях.

Питання для самостійної роботи:

1. Охарактеризуйте конкретну акмеологічну технологію на етапах її проектування, функціонування, оцінювання результатів.

2. Опишіть специфічні сутнісні ознаки акмеологічної освітньої технології, що виокремлюють її як самодостатній неповторний феномен.

3. У чому полягає значення акмеологічних технологій?

4. Наведіть приклади ігрових технологій, тренінгових технологій, технологій розвивального навчання, технологій особистісно зорієнтованого навчання, методу проєктів та розкрийте їх роль у підвищенні якості освіти.

5. Наведіть приклади акмеологічних технологій педагогічного професіогенезу.

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
до практичних занять із навчальної дисципліни
«Акмеологічні технології»

Тема заняття: Акмеологія як наука системи людинознавства.

Мета вивчення: формування уявлень про пріоритетні напрями розвитку акмеології як науки системі людинознавства, професійна підготовка фахівців у галузі акмеології.

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Витоки акмеологічних ідей в історії культури і науки та сучасний стан її розвитку.
2. Предмет, об'єкт, головні цілі та завдання акмеології на сучасному етапі її розвитку.
3. Соціальна сутність акмеології, її функції та роль у системі людинознавства.
4. Акмеологічне розуміння людини як індивіда та особистості.

Література:

1. Антонов В.М., Кульгінський Є.А., Антонова-Рафі Ю.В. Акмеологія здоров'я в Україні: монографія. К.: «СТ-Друк3». 2018. 388 с.
2. Вступ. Акмеологічна концепція професійного розвитку педагога. *Професійна педагогічна освіта: акмесинергетичний підхід*: монографія / за ред. О.А.Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім.І.Франка, 2011. С. 5-10; 11-57.
3. Професійна педагогічна освіта в акмеологічному вимірі: рефлексія освітніх трендів і стандартів забезпечення якості: монографія / за ред. Н.І.Мачинської. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 178 с.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Знайти та занотувати визначення поняття «акмеологія», «акмеологічний освітній простір», «акмеологічні принципи», «акмеологічні закони і закономірності», «акмеограма».
2. Підготувати доповідь «Місце акмеології у сучасній системі наукових знань» (охарактеризувати особливості становлення акмеології, визначити етапи розвитку як науки, що вивчає закономірності та феномени розвитку людини в процесі самовдосконалення, цілеспрямованого руху до професійного й особистісного акме).

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. З чим пов'язане виникнення та розвиток акмеології як галузі інтегративного знання?
2. Хто першим увів у науковий обіг термін «акмеологія»?
3. Визначте та розкрийте характеристики акмеології як науки.

4. У чому полягають предмет, об'єкт, головні цілі та завдання акмеології?
5. Визначте та розкрийте міждисциплінарні зв'язки акмеології.
6. Розкрийте загальні й конкретні методологічні принципи акмеології.
7. У чому полягають функції та роль акмеології у системі людинознавства?
8. Які існують чотири основних етапи розвитку акмеології?
9. Охарактеризуйте природничо-наукову, суспільно-гуманітарну та технологічну орієнтації акмеології.
10. У чому полягають онтологічний, гносеологічний, аксиологічний і методологічний плани акмеології?

Тема заняття: Акмеологічні методи, моделі, технології.

Мета вивчення: ознайомлення з основними категоріями акмеології, акмеологічними моделями та технологіями, узагальнення та систематизація знань щодо сутності методологічних принципів і підходів акмеології, професійна підготовка фахівців у галузі акмеології.

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Методи акмеологічних досліджень.
2. Класифікація загальнонаукових та часткових акмеологічних методів.
3. Акмеологічні моделі та їх гносеологічні функції.
4. Теоретичні та методологічні основи розробки акмеологічних моделей
5. Акмеологічні технології.
6. Принципи наукового дослідження в акмеології.

Література:

1. Антонов В.М. Інноваційна акмеологічна педагогіка: монографія. Київ-Одеса: КУПРІЄНКО СВ, 2017. 2018. 328 с.
2. Антонов В.М., Голобородько Є.П., Антонова-Рафі Ю.В. Акме-педагогіка, акме-менеджмент освіти та акме-інновації у вихованні: монографія. Харків: Вид-во Іванченка І.С., 2018. 368 с.
3. Базелюк О. Методологічні підходи до розвитку цифрової культури педагогічних працівників закладів професійної освіти. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 4. С. 64-71.
4. Дерека Т.Г. Акмеологічні засади неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання: автореф дис ... д-ра пед наук: 13 00 04 «Теорія та методика професійної освіти». Київ, 2017. 38 с.

5. Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти: монографія / керівн. авт. кол. Н.В.Гузій. Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. 516 с.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Знайти та занотувати визначення поняття: «професіоналізм діяльності», «зрілість», «акмеологічне середовище», «акмеологічний аналіз», «акмеологічні технології», «акмеологічна школа», «акмеологічна позиція вчителя та викладача», «системно-комплексна діагностика».

2. Скориставшись Інтернет-джерелами та додатковою літературою, проведіть дослідження та проаналізуйте існуючі акмеологічні моделі. Заповніть таблицю.

№	Автор-розробник акмеологічної моделі педагога	Назва акмеологічної моделі	Структура акмеологічної моделі педагога	Використана література

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. У чому полягають відмінні риси методів акмеологічних досліджень?

2. Охарактеризуйте методи інших наук, що застосовуються в акмеологічних дослідженнях.

3. У чому полягає значення акмеологічних технологій?

4. Відмінні риси та види акмеологічних технологій.

5. Визначте та розкрийте характеристики видів акмеологічних моделей.

6. Які особливості акмеологічних моделей сучасного педагога, запропонованих В.Максимовою та Г.Даниловою?

7. Визначте алгоритм самоудосконалення і корекції якості знань, рис характеру і якостей особистості, який пропонує В.Максимова для педагогів-акмеологів.

8. Що таке акмеологічний аспект розвитку професіоналізму педагога?

Тема заняття: Сутність, структура та функції акмеологічної культури особистості.

Мета вивчення: ознайомлення з сутністю, структурою та функціями акмеологічної культури особистості, акмеологічними концепціями розвитку професіонала, узагальнення та систематизація знань у контексті сучасної акмеологічної науки, професійна підготовка фахівців у галузі акмеології.

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Особливості акмеологічної культури як інваріанти професіоналізму фахівців.
2. Зміст категорії професіоналізму як однієї із центральних категорій акмеології
3. Компоненти життєтворчого потенціалу майбутнього фахівця.
4. Акмеологічна концепція розвитку професіонала. Стадії професійного розвитку. Акмеограма фахівця.
5. Культурно-освітній простір університету як чинник формування професійно-педагогічної культури здобувачів

Література:

1. Антонов В.М., Кульгінський Є.А., Антонова-Рафі Ю.В. Акмеологія здоров'я в Україні: монографія. К.: «СТ-Друк3». 2018. 388 с.
2. Вступ. Акмеологічна концепція професійного розвитку педагога. *Професійна педагогічна освіта: акмесинергетичний підхід*: монографія /за ред. О.А.Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім.І.Франка, 2011. С. 5-10; 11-57.
3. Професійна педагогічна освіта в акмеологічному вимірі: рефлексія освітніх трендів і стандартів забезпечення якості: монографія / за ред. Н.І.Мачинської. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 178 с.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Знайти та занотувати визначення поняття: «акмеологічна культура», «акмеологічна концепція», «акмеологічність», «акмеологічні інваріанти», «акмеологічна компетентність», «акмеологічні чинники», «акмеологічні умови», «індивід», «індивідуальність», «особистість», «життєвий шлях», «професіонал».

2. Підготувати доповідь-презентацію «Акмеологічні інваріанти професіоналізму в певних видах професійної діяльності» (соціального педагога, психолога, вчителя, викладача, науковця, діяча культури та мистецтва тощо).

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Розкрийте сутність поняття «акмеологічна культура».
2. Назвіть і обґрунтуйте функції акмеологічної культури.
3. Поясніть, чому учені-акмеологи значну увагу приділяють такій властивості життєдіяльності людини, як «акмеологічність»?
4. Виокремте акмеологічні чинники, що сприяють досягненню високого рівня акмеологічної культури.
5. Поясніть, чому акме-мотивацію та акме-здібності відносять до акмеологічних якостей особистості?
6. Назвіть і розкрийте компоненти життєтворчого потенціалу майбутнього фахівця.

7. Поясніть, чому важливою складовою будь-якого акмеологічного дослідження є розробка концепції розвитку професіоналізму або професіонала як єдиного визначального замислу, системи аргументованих теоретичних поглядів?

8. Що таке акмеологічний аспект розвитку професіоналізму педагога?

9. Які існують психолого-акмеологічні умови розвитку професіоналізму педагога?

10. Яке місце посідають поняття «творчість», «творча особистість», «творча зрілість» в акмеологічному розвитку особистості?

11. Яким чином самореалізація впливає на акмеологічне зростання фахівця?

Тема заняття: Акмеологічний підхід у контексті освіти дорослих.

Мета вивчення: формування уявлень про акмеологічний підхід у педагогічній освіті дорослих, узагальнення та систематизація знань у контексті сучасної акмеологічної науки, професійна підготовка фахівців у галузі акмеології.

Обсяг навчального часу: 4 год.

План заняття:

1. Акмеологічний підхід у теорії і практиці вищої педагогічної освіти України.

2. Ключові положення акмеологічного підходу в педагогічній освіті дорослих.

3. Акмеологічна позиція педагога.

4. Організація підготовки майбутніх педагогів до професійної самореалізації на засадах акмеологічного підходу.

5. Пріоритетні вектори розвитку педагогічної освіти дорослих у вимірах акмеологічного підходу.

6. Акмеологічний підхід у розвитку зрілої особистості.

7. Педагогічний акмепрофесіогенез в умовах формальної і неформальної післядипломної освіти.

Література:

1. Антонов В.М., Голобородько Є.П., Антонова-Рафі Ю.В. Акме-педагогіка, акме-менеджмент освіти та акме-інновації у вихованні: монографія. Харків: Вид-во Іванченка І.С., 2018. 368 с.

2. Антонов В.М. Інноваційна акмеологічна педагогіка: монографія. Київ-Одеса: КУПРІЄНКО СВ, 2017. 2018. 328 с.

3. Дерєка Т.Г. Акмеологічні засади неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання: автореф дис ... д-ра пед наук: 13 00 04 «Теорія та методика професійної освіти». Київ, 2017. 38 с.

4. Рибалко Л.С., Черновол-Ткаченко Р.І., Горбачова І.І. Формування професійної мобільності вчителів: акмеологічний підхід, загальна середня освіта. Харків : Вид. група «Основа», 2019. 96 с.

5. Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти: монографія / керівн. авт. кол. Н.В.Гузій. Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. 516 с.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Знайти та занотувати визначення поняття: «акмеологічний підхід», «педагогічна освіта», «професіоналізм», «формальна освіта», «неформальна освіта», «інформальна освіта», «акмепрофесіогенез», «освіта протягом життя».

2. Підготувати тези доповіді (на вибір): «Застосування акмеологічного підходу в контексті формування професійної компетентності у майбутніх педагогів»; «Реалізація акмеологічного підходу у професійній підготовці магістрів педагогіки вищої школи до інноваційної діяльності».

3. Підготувати презентацію «Актуальність акмеологічного підходу в сучасній освіті».

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Розкрийте основні пріоритетні ознаками акмеологічного підходу в педагогічній освіті.

2. Висловіть власну думку щодо реалізації акмеологічного підходу в педагогічній освіті.

3. Визначте категорії розвитку професіоналізму педагога, що досліджує акмеологічний підхід.

4. Відповідно ефективність розвитку педагогічної освіти України у контексті акмеологічного підходу стає можливим за умови взаємозв'язку і взаємодоповнюваності формальної, неформальної та інформальної освіти. Розкрийте зміст і значення формальної, неформальної та інформальної освіти.

5. Назвіть провідні регулятори розвитку педагогічної освіти в Україні у контексті акмеологічного підходу.

6. Які категорії розвитку професіоналізму педагога досліджує акмеологічний підхід?

7. У чому сутність акмеологічного підходу в післядипломній освіті?

8. Розкрийте алгоритм застосування в післядипломній освіті акмеологічного підходу.

9. Перетворення яких аспектів в їх цілісності та взаємозумовленості, що відбуваються під впливом неперервного навчання впродовж життя шляхом формальної і неформальної післядипломної освіти, соціалізації, самовдосконалення й саморозвитку покладено в основу акмепрофесіогенезу педагогічних працівників?

10. Визначте та проаналізуйте періоди педагогічного акмепрофесіогенезу в умовах післядипломної освіти.

Тема заняття: Акмеологічні технології в розвитку професіоналізму особистості.

Мета вивчення: формування уявлень про акмеологічні технології в освіті, узагальнення та систематизація знань у контексті сучасної акмеологічної науки, професійна підготовка фахівців у галузі акмеології.

Обсяг навчального часу: 8 год.

План заняття:

1. Акмеологічні технології в освіті.
2. Ігрові (дидактична гра, технології ігromodelювання) технології.
3. Тренінгові технології та їх роль у розвитку професіоналізму особистості.
4. Технології розвивального навчання.
5. Технологія особистісно зорієнтованого навчання.
6. Технології оптимізації емоційної стійкості
7. Технології ресурсозбереження
8. Метод проєктів.
9. Технологія навчання дорослих

Література:

1. Антонов В.М., Голобородько Є.П., Антонова-Рафі Ю.В. Акме-педагогіка, акме-менеджмент освіти та акме-інновації у вихованні: монографія. Харків: Вид-во Іванченка І.С., 2018. 368 с.
2. Антонов В.М. Інноваційна акмеологічна педагогіка: монографія. Київ-Одеса: КУПРІЄНКО СВ, 2017. 2018. 328 с.
3. Інноваційні освітні технології: навчально-методичний посібник /упорядник Л.М.Прокопів. Івано–Франківськ, 2020.172 с.
4. Педагогічні технології в підготовці вчителів: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. І.Ф.Прокопенка. 3-є вид., допов. і переробл. Харків: ХНПУ, 2018. 457 с.
5. Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти: монографія / керівн. авт. кол. Н.В.Гузій. Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. 516 с.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Знайти та занотувати визначення поняття: «акмеологічні технології», «акмеологічний заклад освіти», «акмеологічні освітні технології», «акмеїчна особистість», «ігрові технології», «тренінгові технології», «технологія особистісно зорієнтованого навчання», «метод проєктів».

2. Підготувати доповідь «Сутність акмеологічних технологій особистісного та професійного розвитку» (проаналізувати акмеологічні технології, що можна використовувати в процесі особистісного та професійного розвитку магістра педагогіки вищої школи, визначити сутність, призначення, критерії, окреслити основні види акмеологічних технологій, умови та можливості їх застосування у закладі вищої освіти).

3. Скориставшись Інтернет-джерелами та додатковою літературою, знайти та ознайомитися з ігровими (дидактична гра, технології ігromodelювання) технологіями, тренінговими технологіями, технологіями розвивального навчання, технологіями особистісно зорієнтованого навчання, технологіями оптимізації емоційної стійкості, технологіями ресурсозбереження, методом проєктів, технологіями навчання дорослих.

Підготувати презентацію акмеологічних технологій (4 на вибір).

4. Скласти акмеографічний опис зрілої особистості (описати, опираючись на власні спостереження, узагальнений образ сучасної дорослої людини).

Акмеографічні описи є передуючою частиною акмеограми та відповідають рівню загального й особливого в структурі та змісті професіоналізму. При акмеографічному описі виділяються наступні компоненти: підвищення професійної компетентності; вдосконалення професійних навичок і умінь; засвоєння нових способів прийняття ефективних рішень; освоєння нових високопродуктивних алгоритмів і технологій вирішення професійних завдань; розвиток особистісно-професійних якостей; розвиток психологічних професійно важливих якостей; підвищення потреби в самореалізації і досягненнях, розширення світогляду; розкриття творчого потенціалу особистості.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. У чому полягає значення акмеологічних технологій?
2. Назвіть структурні елементи акмеологічних технологій, охарактеризуйте кожний із них.
3. Акмеологічна освітня технологія має специфічні сутнісні ознаки, які виокремлюють її як самодостатній неповторний феномен. Виокремте специфічні сутнісні ознаки акмеологічної освітньої технології.
4. Надайте класифікацію акмеологічних освітніх технологій.
5. Визначте мету діяльності та основні завдання акмеологічного закладу.
6. Охарактеризуйте акмеологічний освітній простір.
7. Розкрийте методологічні основи ігрової технології.
8. Розкрийте класифікацію педагогічних ігор (за Г.Селевко).
9. Охарактеризуйте типову структуру тренінгу.
10. Які методи навчання використовуються під час тренінгу?
11. Назвіть техніки та форми навчання у тренінгу.

12. Вкажіть особливості, переваги та обмеження тренінгів різної тривалості.

13. Які заняття виділяють з огляду на особливості технології розвивального навчання?

14. Визначте мету та завдання технології особистісно орієнтованого навчання.

15. Охарактеризуйте основні етапи технології особистісно орієнтованого навчання.

16. Охарактеризуйте технологічний процес методу проєктів.

17. Вкажіть критеріальні показники технології навчання дорослих.

18. Назвіть і охарактеризуйте акмеологічні технології педагогічного професіогенезу.

19. Вкажіть спільне та відмінне між професіограмою та акмеограмою.

ДИДАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
Зміст самостійної роботи
здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки
навчальна дисципліна
«Акмеологічні технології»

Завдання 1.

Зробити огляд фахової літератури (наукові статті) за такими проблемами:

- акмеологія як сфера наукових досліджень;
- акмеологія в системі наук про людину;
- розвиток акмеологічної науки як одна із умов підвищення якості освіти.

Скласти список джерел з кожної проблеми (не менше, як по 3 найменування за останні 5 років).

Зразок огляду фахової літератури (див. додаток А)

Завдання 2.

Підготувати доповідь за темою (тема за вибором):

1. Феномен «акме» та його головні характеристики.
2. Проблема акмеології в роботах сучасних дослідників.
3. Методологічні принципи та підходи в акмеології.

Доповідь – один із видів монологічного мовлення: публічне, розгорнуте, офіційне повідомлення з певного питання, засноване на залученні документальних даних.

Вміст доповіді – це представлена інформація, що відображає суть питання або дослідження щодо даної ситуації.

Мета доповіді – інформувати кого-небудь про що-небудь. Утім, доповіді можуть містити такі елементи як рекомендації, пропозиції або інші мотиваційні пропозиції. Доповідь часто має структуру наукового дослідження: вступ, методи, результати та обговорення.

Вимоги до оформлення доповіді (див. додаток А)

Завдання 3.

Підготувати презентацію:

1. Структурно-функціональні ознаки акмеологічної культури та її формування у майбутніх викладачів вищої школи
2. Характеристика рівнів сформованості акмеологічної культури майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки

Презентація – це представлення результатів самостійної роботи здобувача з опрацювання обраної теми, питання, завдання тощо.

Мета презентації – набуття навичок з аналізу власної роботи та публічного представлення результатів дослідження.

Вимоги до оформлення презентації (див. додаток А)

Завдання 4.

Створити ментальну карту (інтелект-карту)

Теми за вибором:

1. Акмеологічний підхід як стратегічний орієнтир особистісно-орієнтованої педагогічної освіти.
2. Акмеологічна характеристика особистості.
3. Акмеологічні аспекти розвитку особистості педагога
4. Структура акмеологічної технології.

Інтелект-карта («карта розумових дій», «ментальна карта», «карта пам'яті», в оригіналі – Mind Map) – це схема, яка візуалізує певну інформацію при її обробці людиною, це спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою структурно-логічних схем радіальної організації. Карта пам'яті реалізується у вигляді діаграми, на якій зображені слова, ідеї, завдання або інші поняття, зв'язані гілками, що відходять від центрального поняття або ідеї. В основі цієї техніки – принцип «радіального мислення», що належить до асоціативних розумових процесів, відправною точкою або точкою дотику яких є центральний об'єкт. За допомогою складених за певними правилами карт можна створювати, візуалізувати, структурувати і класифікувати ідеї та наочно уявляти досить складні концепції та великі обсяги інформації (Т.Бьюзен).

Інтелект-карти використовують для генерування, структуризації чи відображення ідей. Це чудова річ для запам'ятовування великого обсягу інформації в процесі навчання чи розробки проекту.

Інструкція до створення інтелект-карти додає(див. додаток А)

Завдання 5.

Підготувати банк акмеологічних технологій особистісного і професійного розвитку дорослих.

Вимоги до оформлення банку акмеологічних технологій (див. додаток А)

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ

1. Становлення та розвиток акмеології.
2. Предмет і понятійний апарат акмеології.
3. Завдання акмеології.
4. Наукові орієнтації акмеології, її зв'язок з іншими науками.
5. Сучасний стан акмеології.
6. Основні категорії акмеології
7. Загальне поняття про методологію, принципи і підходи
8. Акмеологічні моделі та технології.
9. Методологічні підходи в акмеології.
10. Принципи наукового дослідження в акмеології.
11. Сутність, структура та функції акмеологічної культури особистості.
12. Акмеологічне розуміння людини як індивіда, особистості, суб'єкта творчої діяльності та життєвого шляху.
13. Акмеологічна концепція розвитку професіонала та становлення професіоналізму фахівця.
14. Ключові положення акмеологічного підходу в педагогічній освіті України
15. Акмеологічний підхід у педагогічній освіті в контексті парадигми «освіта протягом життя»
16. Пріоритетні вектори розвитку педагогічної освіти в Україні у вимірах акмеологічного підходу
17. Акмеологічний підхід в розвитку зрілої особистості
18. Педагогічний акмепрофесіогенез в умовах формальної і неформальної післядипломної освіти
19. Акмеологічні технології в освіті.
20. Акмеологічний заклад освіти
21. Ігрові (дидактична гра, технології ігromodelювання) технології.
22. Тренінгові технології та їх роль у підвищенні якості освіти
23. Технології розвивального навчання.
24. Технологія особистісно зорієнтованого навчання.
25. Метод проєктів.
26. Технологія навчання дорослих
27. Висловіте власну думку щодо становлення та розвитку акмеологічної науки в Україні.
28. Які історичні та філософські передумови стали основними чинниками становлення, формування та розвитку акмеології?
29. Проаналізуйте основні проблеми розвитку акмеології України.
30. Розкрийте сучасне місце акмеології в системі наук.
31. Визначте головні цілі та завдання акмеології на сучасному етапі її розвитку.

32. Дайте визначення методологічним категоріям педагогічної акмеології: професіоналізм діяльності, зрілість, акмеограма, акмеологічне середовище, акмеологічний аналіз, акмеологічні технології, акмеологічна школа, акмеологічна позиція вчителя та викладача, системно-комплексна діагностика.
33. Визначте основні методологічні орієнтації сучасного знання. Надайте їм характеристику з точки зору акмеологічної науки.
34. Опишіть схему побудови акмеологічних моделей.
35. Які особливості акмеологічних моделей сучасного педагога, запропонованих В.Максимовою та Г.Даниловою?
36. Визначте структуру акмеологічних технологій.
37. Які технології можна віднести до акмеологічних? Обґрунтуйте відповідь.
38. Обґрунтуйте та опишіть акмеологічну сутність загальних методологічних підходів
39. Визначте основні методологічні принципи в акмеології, загально-методологічні та конкретні методологічні принципи дослідження в акмеології.
40. Висловіть власну думку щодо актуальності використання акмеологічних моделей в освіті.
41. Розкрийте сутність, структура та функції акмеологічної культури особистості.
42. Визначте атрибути зрілої особистості, що сприяють самовираженню та самовизначенню індивідуальності.
43. Розкрийте акмеологічне розуміння людини як індивіда, особистості, суб'єкта творчої діяльності та життєвого шляху
44. Проаналізуйте види акмеологічних факторів, які впливають на формування акмеологічних якостей особистості.
45. Які компоненти життєтворчого потенціалу майбутнього фахівця виділяють сучасні науковці?
46. У чому полягає зміст категорії професіоналізму як однієї із центральних категорій акмеології?
47. Чим обумовлено актуальність появи акмеологічних концепцій?
48. Яке значення провідних ідей акмеологічної концепції шкільної освіти В.Максимової?
49. Розкрийте основні пріоритетні ознаками акмеологічного підходу в педагогічній освіті.
50. Які категорії розвитку професіоналізму педагога досліджує акмеологічний підхід?
51. Як співвідносяться поняття «професіонал» і «акмепрофесіонал»? Обґрунтуйте.
52. Висловіть власну думку щодо реалізації акмеологічного підходу в педагогічній освіті.

53. Визначте пріоритетні вектори розвитку педагогічної освіти в Україні у вимірах акмеологічного підходу.
54. Як Ви вважаєте, акмеологічний підхід у післядипломній освіті має бути пріоритетним напрямком? Обґрунтуйте.
55. Визначте та проаналізуйте періоди педагогічного акмепрофесіогенезу в умовах післядипломної освіти.
56. Дайте визначення базовим категоріям педагогічного акмепрофесіогенезу: «професіонал», «професіоналізм», «професійно-особистісний розвиток».
57. У чому сутність акмеологічного підходу в післядипломній освіті?
58. Охарактеризуйте конкретну акмеологічну технологію на етапах її проектування, функціонування, оцінювання результатів.
59. Опишіть специфічні сутнісні ознаки акмеологічної освітньої технології, що виокремлюють її як самодостатній неповторний феномен.
60. У чому полягає значення акмеологічних технологій?
61. Наведіть приклади ігрових технологій, тренінгових технологій, технологій розвивального навчання, технологій особистісно зорієнтованого навчання, методу проєктів та розкрийте їх роль у підвищенні якості освіти.
62. Наведіть приклади акмеологічних технологій педагогічного професіогенезу.

ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Навчально-методичні посібники, монографії

1. Акмеологічна концепція професійного розвитку педагога. *Професійна педагогічна освіта: акмесинергетичний підхід*: монографія / за ред. О.А.Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім.І.Франка, 2011. С. 5-10; 11-57.
2. Антонов В.М. Інноваційна акмеологічна педагогіка: монографія. Київ-Одеса: КУПРІЄНКО СВ, 2017. 2018. 328 с.
3. Антонов В.М., Голобородько Є.П., Антонова-Рафі Ю.В. Акме-педагогіка, акме-менеджмент освіти та акме-інновації у вихованні: монографія. Харків: Вид-во Іванченка І.С., 2018. 368 с.
4. Антонов В.М., Кульгінський Є.А., Антонова-Рафі Ю.В. Акмеологія здоров'я в Україні: монографія. Київ: «СТ-Друк3». 2018. 388 с.
5. Антонов В.М. Інноваційна акмеологічна педагогіка: кіберакмеологічний аспект управління якістю освіти: монографія. Одеса: КУПРІЄНКО В, 2018. 295 с.
6. Антонова О.Є, Гусак В.М., Дубасенюк О.А. Професіографічний підхід у системі вищої освіти: монографія / колектив авторів, за ред. О.А.Дубасенюк. Житомир : Вид-во О. О. Євенок, 2019. 328 с.
7. Інновації у вищій школі в контексті інтернаціоналізації освіти: колективна монографія. Видання перше. Луцьк: Луцький НТУ, 2019. 234 с.
8. Інноваційні освітні технології: навчально-методичний посібник /упорядник Л.М.Прокопів. Івано–Франківськ, 2020.172 с.
9. Інноваційні технології навчання: навч. посібн. для студ. вищих технічних навчальних закладів / Кол. авторів; відп. ред. Бахтіярова Х.Ш.; наук. ред. Арістова А.В.; упорядн. словника Волобуєва С.В.. Київ: НТУ, 2017. 172 с.
10. Педагогічні технології в підготовці вчителів: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. І.Ф.Прокопенка. 3-є вид., допов. і переробл. Харків: ХНПУ, 2018. 457 с.
11. Практичні основи акмеологічної компетентності вчителя: Методичний посібник / Автори: Лях Г.М., Барнінець О.В., Вишенська Н.В., Лісюк В.І., Проценко П.І., Рябикіна О.В., Стоїльська Г.І., Фокіна С.А. URL: http://historyteacher.at.ua/load/akmeologichnij_pidkhid/praktichni_osnovi_akmeologichnoji_kompetentnosti_vchitelja/11-1-0-74.
12. Професійна педагогічна освіта в акмеологічному вимірі: рефлексія освітніх трендів і стандартів забезпечення якості: монографія / за ред. Н.І.Мачинської. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 178 с.
13. Рибалко Л.С., Черновол-Ткаченко Р.І., Куценко Т.В. Акмеологічні засади професійної самореалізації вчителів у системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів: колективна монографія. Харків: Вид. група «Основа», 2017. Вип. 7 (174). 127 с.

14. Сучасні акмеологічні дослідження: теоретико-методологічні та прикладні аспекти: монографія / редкол.: В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоєва, Я.С. Фруктова. Київ: Київ. ун-т імені Б. Грінченка, 2017. 912 с

15. Сучасні акмеологічні дослідження: теоретико-методологічні та прикладні аспекти: моногр. / редкол.: В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоєва, Я.С. Фруктова. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 912 с.

16. Теорія і практика професійної акмеології: монографія / Вознюк О.В., Дубасенюк О.А., Костюшко Ю.О., Осадчук Н.П., Сидорчук Н.Г. Житомир: Вид-во ПП «Євро-Волинь», 2020. 392 с.

17. Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти: монографія / керівн. авт. кол. Н.В. Гузій; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2018. 516 с.

Дисертації, автореферати

1. Дерека Т.Г. Акмеологічні засади неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання: автореф дис ... д-ра пед наук: 13 00 04 «Теорія та методика професійної освіти». Київ, 2017. 38 с.

2. Рибалко Л.С. Акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя: автореф. дис. ... доктора пед. наук. 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. Харків, 2008. 45 с.

3. Формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Київ, 2017. 23 с.

Статті у фахових та в інших виданнях, матеріали конференцій

1. Бабатіна, С.І. Акмеологічні підходи до розвитку особистості студента. *Акмеологія – наука XXI століття: матер. III Міжнар. наук.-практ. конф.* Київ: Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2011. С. 74-77.

2. Базелюк О. Методологічні підходи до розвитку цифрової культури педагогічних працівників закладів професійної освіти. *Український педагогічний журнал.* 2019. № 4. С. 64-71.

3. Вітвицька С.С. Акмеологічний підхід до педагогічної підготовки магістрів освіти. *Інтелектуальна та творча обдарованість: спільне та відмінне.* Київ: ТОВ «Інформаційні системи», 2012. С.114-119

4. Гладкова В.М., Пожарський С.Д. Акмеологія і катабологія: теоретичні аспекти. *Проблеми освіти: збірник наукових праць.* Житомир-Київ, 2015. Вип. 84. С. 97-102.

5. Дубасенюк О.А. Акмеологічний підхід як стратегічний орієнтир особистісноорієнтованої педагогічної освіти. *Проблеми освіти: Збірник наукових праць.* Житомир-Київ, 2015. Вип. 84. С. 25-30.

6. Моренко О.М. Акмеологічний підхід як основа особистісно-професійного самовдосконалення майбутнього фахівця. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. 2017. Вип. 80(1). С. 170-174.

7. Мороз Г.М. Акмеологічні технології як необхідна умова освітнього процесу для виховання конкурентоспроможних фахівців фармації. *Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи*. Полтава, 2020. С. 286–292.

8. Прокоф'єва М.Ю. Реалізація акмеологічного підходу в професійній підготовці майбутніх педагогів. *Вісник післядипломної освіти*. 2011. Вип. 3. С. 124-128.

9. Рибалко Л.С. Теоретичні та прикладні аспекти педагогічної акмеології у вищій школі. *Вісник. Серія: Педагогічні науки*. 2017. № 142. С.156–158.

10. Семенюк М.П. Акмеологічні технології у підготовці магістра педагогічної освіти. *Акмеологія в Україні: Теорія і практика: всеукраїн. наук. журн.* Київ: Київський ун-т ім. Бориса Грінченка, 2010. С. 68-75.

11. Сидоренко В.В. Акмеологічні технології в освіті дорослих. *Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова, 2016. Вип. 24 (34). Сер. 16. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/107265/>

12. Сидорчук Н.Г. Розвиток акмеологічної науки як одна із умов підвищення якості освіти. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 321-335.

ДОДАТКИ

Додаток А

Зразок оформлення самостійної роботи

Зразок оформлення завдання 1.

Проблема: Розвиток акмеологічної науки як одна із умов підвищення якості освіти.

Вакуленко В. Педагогічна акмеологія: досягнення й проблеми. *Філософія освіти*. 2006. 3(5). С. 124–133. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/13047>

Анотація. У статті проаналізовано основні досягнення в області акмеології педагогічної освіти; встановлено основні акмеологічні, психолого-педагогічні умови, які впливають на динаміку професіоналізму педагога. З області акмеологічної освіти виділено акмеологію вищої педагогічної освіти, встановлено її предмет, об'єкт і мету дослідження; розроблено навчальний курс «Акмеологічні основи вищої педагогічної освіти».

Ключові слова: акмеологія, акмеологічна освіта, професіоналізм педагога, акмеологія вищої педагогічної освіти.

Зразок оформлення завдання 2.

Вимоги до оформлення доповіді

Час виступу – до 10 хвилин, обсяг – 1-2 сторінки.

Текст приймається в редакторі Word for Windows, шрифт – Times New Roman, розмір кегля – 14. Друкується через 1,5 інтервали; ширина поля ліворуч – 3 см, праворуч – 1,5-2 см, зверху-знизу – 2 см. Обов'язкова нумерація сторінок.

Посередині друкуються прізвища й ініціали автора, під прізвищем – назва роботи. Через один інтервал друкується основний текст.

Таблиці мають бути пронумеровані й містити назву. Примітки та виноски до таблиці необхідно друкувати безпосередньо під нею. Розмір шрифту тексту таблиць може бути зменшений (до 8–10 pt).

Перелік застосованих літературних джерел наводять у порядку посилань.

У тексті посилання слід наводити у квадратних дужках цифрами, що відповідають їхнім порядковим номерам у списку. Не допускаються посилання на неопубліковані матеріали. Небажані посилання на підручники, енциклопедії, довідники, інтернет-видання.

Найпоширенішою є така структура доповіді: вступ, основна частина, висновок.

У вступі потрібно визначити тему доповіді, причини її вибору, вказати актуальність проблеми, її значення, сформулювати мету доповіді, викласти історію питання.

В основній частині – подати характеристику проблеми (виділити основний аспект проблеми, а потім – основні положення, які детально і послідовно проаналізувати).

Висновки мають бути чіткими, лаконічними. Рекомендується повторити основну думку, а потім підсумувати найбільш важливі положення.

Кажуть, що перші слова оратора повинні завоювати увагу слухачів, а останні – посилити ефект виступу.

Зразок оформлення завдання 3.

Вимоги до оформлення презентації

Презентація (від англ. presentation – представлення, показ) – це набір картинок-слайдів на певну тему, який зберігається у файлі спеціального формату. Кожен слайд містить довільну текстову, графічну, відеоінформацію, анімацію, звук, діаграми та графіки, табличні й інші матеріали. Мультимедійна презентація створюється за допомогою програми PowerPoint, якою можуть використовувати викладачі, які не є фахівцями у галузі інформаційних технологій.

Вимоги до змісту презентації:

- кожен слайд має відображати одну думку;
- текст має складатися з коротких слів та простих речень;
- рядок має містити 6–8 слів;
- всього на слайді має бути 6–8 рядків;
- загальна кількість слів не повинна перевищувати 50;
- дієслова мають бути в одній часовій формі;
- заголовки мають привертати увагу аудиторії та узагальнювати основні ідеї слайда;
- у заголовках мають бути і великі, і малі літери (а не тільки великі);
- слайди мають бути не надто яскравими – зайві прикраси лише створюють бар’єр на шляху ефективного передавання даних;
- кількість блоків статистичних даних на одному слайді має бути не більше чотирьох;
- підпис до ілюстрації розміщується під нею, а не над нею;
- усі слайди презентації мають бути витримані в одному стилі.
- відповідність змісту презентації поставленим дидактичним цілям і завданням теми;
- дотримання прийнятих правил орфографії, пунктуації, скорочень і правил оформлення тексту (відсутність точки в заголовках тощо);
- відсутність фактичних помилок, достовірність представленої інформації;
- лаконічність і завершеність тексту на слайді;

- найбільш важлива інформація повинна розташовуватися в центрі слайду;
- наявність не більше одного логічного наголосу: яскравість, обведення, миготіння, рух;
- інформація подається привабливо, оригінально, що звертає увагу слухачів.;
- презентація не повинна бути монотонною і громіздкою (оптимальна кількість 7–10 слайдів).

Зразок оформлення завдання 4.

Створення інтелект-карти

Серед ефективних, зрозумілих, зручних у використанні та доступних у мережі інтернет-сервісів для створення інтелект-карт є: Coogole (www.coggle.it); Xmind (www.xmind.net); FreeMind (www.mindmeister.com); BubblUs (www.bubbl.us); iMindMap (www.imindmap.com) тощо. Так, програма iMindMap (розробники: Т. Б'юзен, К. Гріффітсон, 2007) повністю відповідає технології «Mind map». Зазначена програма працює на платформах: Windows, MacOS, iOS, Android; у чотирьох режимах: створення інтелект-карт, мозковий штурм, фіксація думок та ідей; має близько 130 видів стилів; допоміжні інструменти (перевірка правопису, можливість робити нотатки та встановлювати власні формати, писати текст уздовж гілок, причому гілок будь-якої форми, додавати аудіофайли та зображення тощо); експорт файлів у форматі PDF, SVG, 3D зображення, веб-сторінки, презентації Power Point, архівація в zip-файл. Підкреслимо, що програма відрізняється стильним, творчим, креативним, яскравим, незвичайним дизайном.

Основні «принципи інтелект-карт» за Тоні Б'юзеном:

- емфаза (концентрація уваги на центральному образі);
- інтенсивне використання графічних образів (пиктограм);
- робота як мінімум з трьома і більше кольорами (для особливо важливих питань бажано виділяти гілки теплими кольорами (червоний, помаранчевий, жовтий, зелений), а написи над ними робити ахроматичними (чорний і сірий). Для інших елементів гілки можна робити ахроматичними кольорами, а написи над ними – холодними);
- об'ємне зображення (за рахунок опуклих букв і псевдотривимірної графіки);
- синестезія (комбінування всіх видів емоційно-чуттєвого сприйняття);
- варіювання розмірів букв (шрифтів) товщини ліній і масштабу графіки;
- оптимальне розміщення елементів на карті та відповідна відстань між ними;

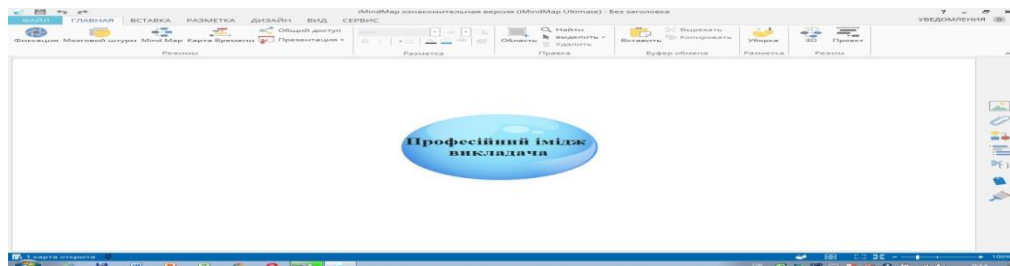
- використання стрілок для підкреслення зв'язків між елементами інтелект-карти;
- кодування інформації та використання власних абревіатур;
- принцип «Одне ключове слово на кожну лінію»;
- розміщення ключових слів над асоціативними лініями;
- довжина лінії приблизно дорівнює довжині ключового слова;
- підпорядкованість ліній, головні гілки карти виділені жирним та з'єднані з центральним образом;
- обмеження блоків важливої інформації за допомогою ліній;
- використання номерної послідовності у викладі думок (вкладена ієрархія).

Практичні рекомендації щодо складання інтелект-карт, на яких доцільно зупинитися, перш ніж розпочати роботу:

- у центрі малюється центральний образ, що символізує основну ідею (обрана тема, наприклад: Вища професійна освіта в Україні: здобутки та перспективи);
- від центрального образу відходять гілки першого рівня, що розкривають центральну ідею (основні ключові ідеї теми);
- від гілок першого рівня відходять гілки другого рівня, що розкривають ідеї, написані на гілках першого рівня (ключові ідеї підтеми);
- використовується як мінімум три чи більше кольорів;
- скрізь додаються символи та графіка (якщо необхідно), що асоціюються з ключовими поняттями/словами;
- за необхідності малюються стрілки, що сполучають різні поняття на різних гілках, для більшого розуміння гілки можуть нумеруватися та додаються ореоли.
- етапи розробки інтелект-карти: для створення карти використовуємо три кольори: перший показує центральне поняття «основна тема», другий (гілки першого рівня) – ключові ідеї теми, третій (гілки другого рівня) – ключові ідеї підтеми.

Пояснення на прикладі теми «Структура формування професійного іміджу викладача»

1. Карта будується навколо центрального поняття «Структура формування професійного іміджу викладача», яке розміщується в центрі (рис. 1).

Рис. 1. Центральне поняття

2. Кожне нове поняття стає центром нової асоціації, а весь процес побудови карти утворює ланцюг розгалужень, що йдуть від єдиного центру (рис. 2).

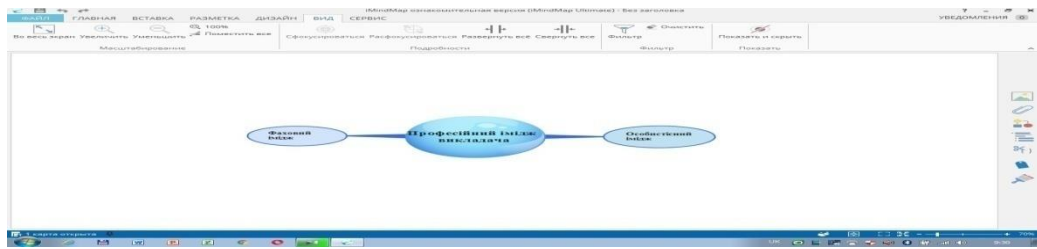

Рис. 2. Ланцюг розгалужень, що йдуть від єдиного центру

3. Вторинні ідеї йдуть як відгалуження від гілок більш високого рівня (рис. 3).

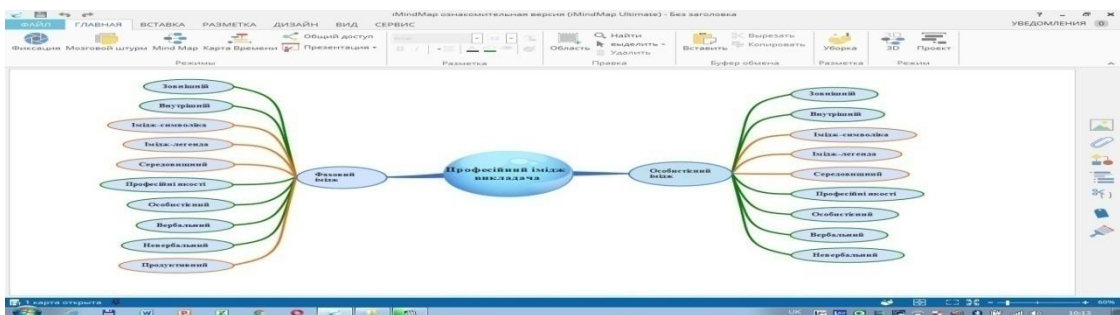

Рис. 3. Відгалуження від гілок більш високого рівня

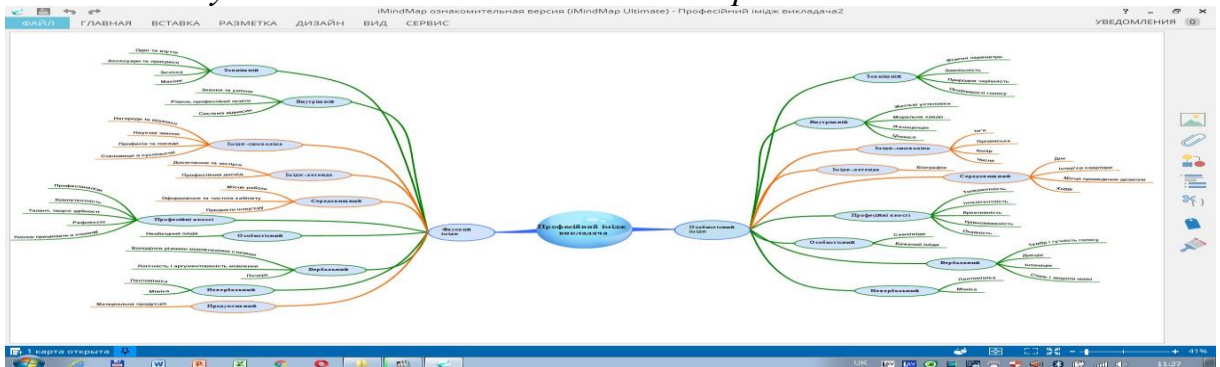

Рис. 4. Интеллек-карта «Структура формування професійного іміджу викладача»

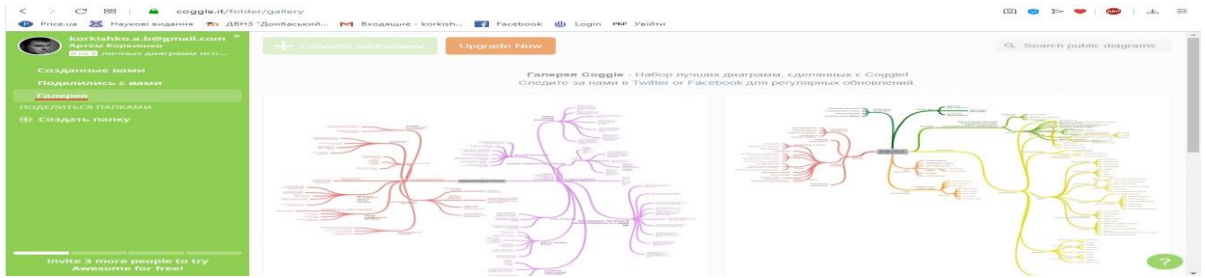
Інструкція щодо роботи на сервісі <https://coggle.it> (покрокове пояснення створення ментальної карти):

1. Через акаунт Google зайдіть сервіс <https://coggle.it>. (<https://sites.google.com/site/intellektkarty/sag-4-web-servisy-po-sozdaniu-kart/coggle>)

2. У лівому полі головного меню сервісу Coggle натисніть кнопку

У цій галереї ви побачите велику кількість різноманітних діаграм, створених з використанням цього сервісу.

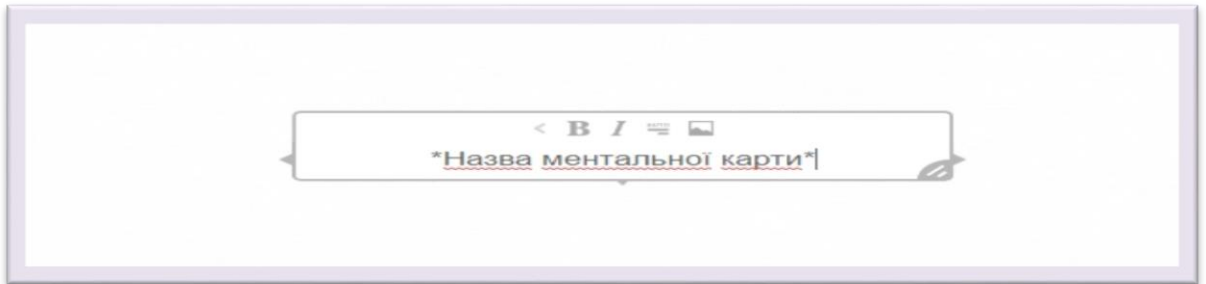
3. Виберіть діаграму, натисніть на її малюнок, і вона відкриється у новій вкладці для більш детального перегляду.

4. Далі натисніть кнопку

5. Натисніть кнопку Після чого відкриється робоче поле для створення ментальної карти.

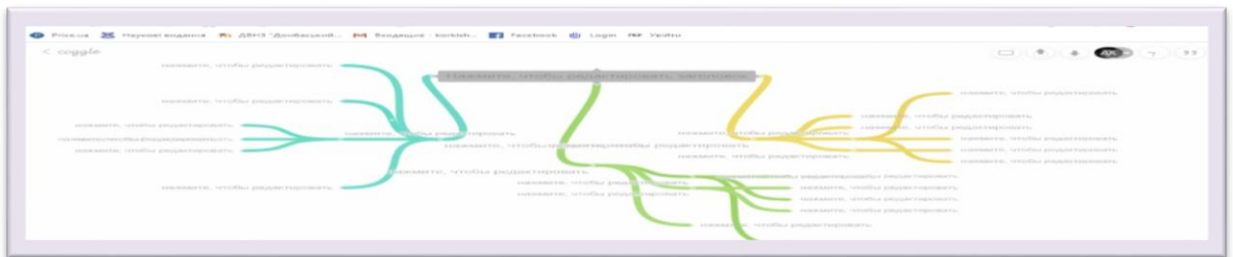
6. Натисніть на панель у центрі поля, щоб відредагувати заголовок. Після чого введіть назву ментальної карти.

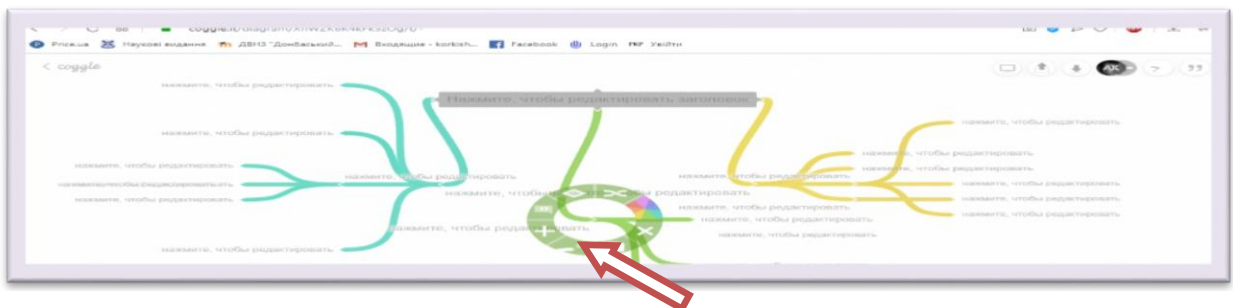
7. Натисніть на кнопку для того, щоб додати кілька різнокольорових гілок, після чого дайте їм необхідні назви. У найменуванні гілок можна використовувати форматування тексту, гіперпосилання, ілюстрації та іконки.

8. Натискаючи знову на цю кнопку, при цьому навівши на створені гілки, будуть утворюватись нові розгалуження.

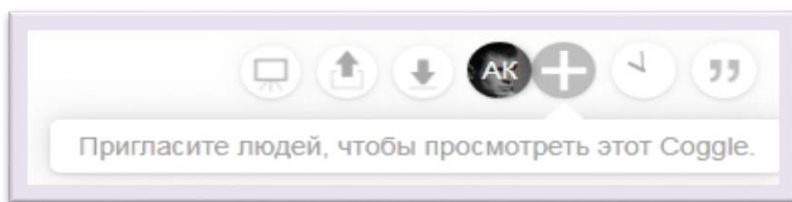
1. Навівши курсор «миші» на одну з гілок, натисніть праву клавішу. У результаті цього з'явиться меню налаштувань у вигляді кола:

10. Опрацюйте можливості цього меню налаштувань:

- обрати стиль;
- видалити гілку;
- скопіювати гілку;
- перетягти гілку;
- додати гілку;
- прокоментувати;
- обрати форму.

11. У правому верхньому куті екрана натисніть на кнопку і запросіть модератора для перегляду та спільного редагування вашої ментальної карти.

12. Натисніть клавішу , увімкнеться режим презентації для демонстрації вашої ментальної карти.

13. Натиснувши клавішу , можна завантажити створену ментальну карту на комп'ютер у форматі: PDF, PNG, TXT, MM, VSDX.

14. Натиснувши клавішу , відкриється панель повідомлень для обміну ідеями й порадами щодо створення ментальних карт.

Зразок оформлення завдання 5.

Вимоги до оформлення банку акмеологічних технологій

Заповніть наступну таблицю (не менше 2 технологій за кожним видом)

Вид акмеологічних технологій	Назва акмеологічної технології	Мета та задачі акмеологічної технології	Розробники акмеологічної технології	Режим доступу
Ігрові технології				
Тренінгові технології				
Технології розвивального навчання				
Технології особистісно зорієнтованого навчання				
Метод проєктів				